

România literară

Apare săptămînal
sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Grupul de publicații Topaz
28 octombrie - 3 noiembrie
1992
(Anul XXV)

34

Sfidarea

Cînd dl. Theodor Stolojan, la începutul campaniei electorale, a spus că rezultatele alegerilor trebuie acceptate, așa cum ele vor fi, de toți competitorii, am avut naivitatea să credem că domnia sa formulează, la momentul potrivit, o cif se poate de firească recomandare, un binevenit îndemn. Azi ne dăm seama că nu de așa ceva era vorba ci de o *directivă* adresată organelor în subordine. Cum altfel să ne explicăm faptul că guvernul domnului Stolojan a rămas surd și orb în fața nenumăratelor anomalii și ilegalități care i-au fost semnalate (și probate), atît de multe și de flagrante încît suspiciunea de fraudă electorală nu poate fi în nici un chip înlăturată? De altfel nici nu s-a încercat acest lucru, măcar de formă. Dacă rezultatele, oricare ar fi fost, și au fost cele pe care le știm, *trebuiau* acceptate, cum să se fi împiedicat guvernul domnului Stolojan, organizatorul alegerilor, de numărul imens de voturi anulate la primul tur de scrutin, un record în materie, de vraful buletinelor arse ilegal, de migrația neverosimilă a maselor de votanți chiar în ziua alegerilor, de mulțimea buletinelor ștampilate dublu cu cerneluri diferite, de faptul că un membru al Biroului electoral central demisionează iar o judecătoare, președintă a unui birou electoral de circumscripție, declară categoric că „procesul electoral a fost fals de la un capăt la altul”? S-a acționat și de această dată, așadar, potrivit eficientului principiu: ce e făcut (și ne convine) e bun făcut.

Acest mod de a proceda al autorităților reprezintă, nefîndoielnic, o sfidare, și ea îi lezează nu doar pe nemulțumiții de rezultatele alegerilor din această toamnă. Acuzația nespulberată de fraudă nu îi poate lăsa chiar nepăsători, ne place să credem, nici pe cîștigători. Pe unii în orice caz. Poate că pe cei mai mulți.

Nu putem ști, desigur, ce proporții a avut vicierea acestor alegeri, și nici măcar nu susținem că ele, dacă ar fi fost cu desăvîrșire corecte, s-ar fi soldat cu rezultate care ar fi arătat altfel, în chip decisiv. Era însă elementar să se îndepărteze suspiciunile, să se sancționeze cît de cît ilegalitățile, sau, în fine, ca să nu exagerăm cu pretențiile, să se dea cel puțin impresia că se vrea acest lucru. Nimic din toate acestea nu s-a întîmplat și cu atît mai puțin sînt șanse să se întîmple de acum înainte.

Dar sfidarea electoratului nu s-a oprit la acest prag. Ea l-a depășit cu mult atunci cînd am fost anunțați că din cel de al doilea parlament post-revoluționar vor face parte, imunizați și puși pe revanșă, înflăcărații ceaugiști: C.V. Tudor, E. Barbu, Mircea Mușat și, vai, Adrian Păunescu. Dar nu au fost *aleși*? ni se poate replica. Au fost, cum de nu, dar prin efectul, binefăcător pentru ei, al milioanele de voturi (suspect) anulate. De erau mai puține - dar cineva i-a ferit de acest dezastru - ar mai fi încropit acel necesar ca aerul, în ce-i privește, 3%? Alături de sus amintiți figurează pe listelor aleșilor și un general în rezervă (a cui?) pe numele său Hortopan. Acest proaspăt parlamentar (și imunizat) a ordonat - aflăm din *Cuvîntul* - „foc la rasul ierbii”, în București, în noaptea de 21 spre 22 decembrie 1989. Cu pătrunderea acestui general în Parlament sfidarea, e limpede, a întrecut orice măsură.

Gabriel Dimisianu

Din expoziția lui FERRANTE FERRANTI *Privirile unui fotograf francez asupra României* de la Galeria 3/4 a Teatrului Național

DIN SUMAR

- Fantoma lui Gheorghiu-Dej ● Sfîrșitul utopiilor ● La o nouă lectură: Tudor Arghezi ● Poezii de Emil Brumaru și Elena Ștefoi ● Vintilă Horia: scrisori inedite către Pericle Martinescu ● Duras contra Duras ● Louis Althusser: Viitorul durează mult ● Nimeni nu e profet în țara lui ● P.R.M. are lobby la Televiziune? ●

Despre Dej și Ceaușescu (I)

IATĂ cum ceea ce a debutat ca o succintă trecere în revistă a carierei politice a lui Gheorghiu-Dej se convertește într-un eseu despre întreaga cultură politică a comunismului românesc. Mărturisesc că nu a fost și nu este scopul meu să ofer detalii senzaționale despre viața personală a unuia sau altuia dintre liderii comuniști. Nu mă consider istoric, ci politolog. Prin urmare, interesul meu se concentrează pe concepte precum putere și influență, autoritate și legitimitate, ideologie și valori. Când analizez stilul lui Dej, încerc să-l compar cu acela al altor lideri comuniști din statele blocului sovietic: un Gottwald sau un Rakosi, un Kadar sau un Ulbricht. Ceea ce-l face pe Dej diferit, cum am mai spus, este faptul că în cazul său cominternismul a fost unul de împrumut, adoptat în închisoare prin contactele cu veritabilii exponenți ai fanatismului stalinist. Dej nu a petrecut nici o zi la Moscova înainte de venirea Armatei Roșii pe teritoriul României. Față de un Iosif Chișinevski sau de o Ana Pauker, el se situa într-o vădită stare de inferioritate în ceea ce privea pedigreeul cominternist. Tocmai de aici și îndârjirea lui din anii 50: trebuia să dovedească Moscovei că lipsa de trecut „internaționalist” nu echivala cu cine știe ce tentație național-comunistă. De aici, în egală măsură, și angajarea lui atât de pătimașă în denunțarea lui Tito.

Între 1956 și 1958, Dej a traversat una din perioadele cele mai dificile și complicate ale existenței sale. În 1956, el a jucat

un rol esențial în negocierile dintre liderii sovietici și cei iugoslavi. Apoi, în timpul revoluției maghiare a fost unul dintre pionii principali în distrugerea tentativei de emancipare reprezentată de guvernul lui Imre Nagy. Unul din apropiații săi colaboratori în acea perioadă a fost Valter Roman, care a plecat chiar la Budapesta în plin tumult revoluționar și a luat legătura cu membri ai grupului Nagy pe care îi cunoștea din anii războiului, de la Moscova. Ce urmărea Dej în acea perioadă era să-l convingă pe Hrușciov de deplina sa loialitate și credibilitate politică.

Știm astăzi din memoriile lui Gheorghe Arbatov, directorul Institutului de Cercetări privind SUA și Canada de la Moscova, că în acea perioadă Hrușciov îl îndemna pe liderul comunist cehoslovac Antonin Novotny să inițieze reabilitarea victimelor stalinismului din acea țară. Este greu de închipuit că impulsivul prim secretar sovietic, binecunoscut pentru caracterul abrupt și nerafinat al stilului său de comunicare, s-ar fi abținut de la sugestii similare în raporturile cu Dej. Simțindu-se amenințat, Dej a decis să pluseze. În primul rând, a organizat Plenara din iunie 1957, când a reușit să se debaraseze de vechiul său complice, într-o intrigă și comploturi, Iosif Chișinevski. În același timp, printr-o lovitură magistrală, l-a asociat pe Chișinevski cu adversarul său cel mai periculos, Miron Constantinescu, construind ficțiunea unei conspirații care l-ar fi inclus și pe

CONFRUNTARE. Nu știu dacă rezultatul celor trei dezbateri televizate ce i-au opus pe candidații la președinția Statelor Unite ar trebui să-i bucure peste măsură pe americani, deoarece se pare că el va fi unul singur: transformarea lui Bill Clinton în președinte al U.S.A. Acest rezultat ar trebui însă să-i reconforteze profund pe români: înseamnă că bunul Dumnezeu, în nemărginita sa înțelepciune, a împărțit pe pământ prostia în cel mai democratic mod cu putință. A distribuit-o adică egal între toate popoarele lumii, aruncând probabil restul ce-i mai rămăsese asupra bogaților.

Pentru că este mai tânăr, pentru că zâmbește mai frumos, pentru că - după ce a fugit de războiul din Vietnam - s-a distrat cu propria sa secretară (după cum singur recunoaște) și pentru că vorbește cu aplomb despre orice fără să priceapă mare lucru, Bill Clinton va deveni președintele Statelor Unite. Deși a făcut imens pentru țara sa, dar e bătrîn; deși este evident omul cel mai calificat să o conducă, dar vorbește calm și timid în loc să se agite isteric, George Bush va fi înfrînt. Nimeni nu pare să observe că tinerețea trece, dar că mediocritatea rămîne, ba chiar se accentuează cu vîrsta.

În mitologia americanilor săraci cu duhul, Clinton prezintă un alt avantaj de talie: iese dintr-o familie nevoiașă, este deci „de-ai noștri, din popor”, pe cînd Bush provenea dintr-o familie bogată. Nimeni nu pare a-și da seama că vîlstarul familiei bogate ajunge la vîrf în mod spontan, purtat de propriile-i merite, pe cînd „fiul din

Constantin Pîrvulescu. Mai tîrziu, în vara anului 1958, o nouă vinătoare de vrăjitoare va face ravagii în partid. Ploaia de sancțiuni, anchetele interminabile conduse de Comisia Controlului de Partid (sub direcția macabrilor inchișitori Dumitru Coliu și Ion Vincze), voturile de blam și excluderile din partid erau menite să creeze o stare de panică și mobilizare teroristă. Cultul lui Dej putea astfel renaște nestingherit, după dezagreabila (pentru el) întrerupere de după Congresul al XX-lea.

Ar fi, desigur, interesant să se publice stenograma Plenarei CC al PMR din iunie 1958 pentru a se vedea amploarea și vehemența represiunii declanșate de Dej în partid: acesta a fost momentul cînd liderul român a reușit să reprime grupul politic din partid de care ar fi trebuit să fie cel mai apropiat, anume foștii militanți ceferiști și petroliști. În realitate, Dej se simțea contestat de către prea volubili Dumitru Petrescu, Constantin Doncea, Pavel Ștefan ori Vasile Bigu. Se poate spune că în acel moment, cînd a condus operațiile de eliminare din conducerea de partid a foștilor săi colegi din perioada grevei de la Grivița din 1933, s-a vădit una din trăsăturile dominante ale personalității lui Dej: o devorantă, chinuitoare manie a persecuției, evident legată de mai sus amintitul complex de inferioritate.

Vladimir Tismăneanu

MIC DICȚIONAR

popor” își face loc de regulă dînd aprig din coate și transformînd cinismul în principiu de comportament.

Reacția majorității alegătorilor americani se va dovedi, prin urmare, aceea a copilului pe care-l poți păcăli cu o jucărie. Nu contează ce-i mai bun, contează ce pare mai frumos.

Cît privește faimoasa înțelepciune degajată de opinia majoritară - iată încă un motiv palpabil să credem din ce în ce mai puțin în această legendă, de altfel aproape niciodată adevărată. Îndus în eroare de cei care-i vorbesc lingușitor, cîștigîndu-i-se încrederea prin flatarea zonelor umane joase, cum ar fi ura, frica și invidia, poporul alege de multe ori varianta cea mai rea a destinului său. În asemenea situații, cînd se pronunță pentru dezastru marea parte a populației, invocarea principiului majorității ajunge să reprezinte aberația însăși. Să ne închipuim o clipă că, în 1938, după ce au semnat cu Hitler tratatul de la München, Daladier și Chamberlain ar fi supus decizia lor unui referendum, în Franța și Anglia. Nu mă îndoiesc că 90% din electorat ar fi aprobat înțelegerea cu un *da* entuziast, convins că și-a cîștigat pacea pe o sută de ani. A urmat războiul, după nici o sută de săptămîni.

Pentru noi, abia ieșiți din febră electorală recurentă, alegerile americane de la 3 noiembrie nu vor marca nici măcar un eveniment. Vor fi doar prilejul unei triste amintiri.

Mihai Zamfir

POST - RESTANT

ÎN cele mai multe din cazuri, textul care le însoțește este mai important și mai valoros decît versurile. Scrisorile sînt uneori tulburătoare dovezi de singurătate, legitime zbateri, sperate semne ale nevoii atît de omenești de a comunica. Semnatarii lor nu sînt și nu vor fi poate niciodată scriitori, dar scriu *poezii* cu cea mai bună intenție, versifică de asemenea cu suflet înaripat în ritmul inimii rănite cine știe de cînd și cine știe în ce cataclism social. Și au nevoie nu de certificate de talent, modestia și conștiința celor mai mulți se găsesc la loc vizibil încă din prima frază de adresare, scuzele sînt și ele așezate la vedere. Avem nevoie de duioșie și de înțelegere pe toate treptele nenorocirii și ale iluziei cuminți. Tuturor le-am sugerat să facă un efort în ceea ce privește transcrierea sentimentelor lor neapărat într-o limbă română corectă, îngrijită din punct de vedere gramatical, pentru a culege astfel, dacă nu lauri, măcar stima de sine atît de necesară în momentele de restriște care, știm atît de bine că se confundă fatalmente cu momentele de inspirație. Aceste rînduri sînt un răspuns pentru Damian Ștefan, pensionar, invalid, plin însă de umor în toată tristețea situației, pentru Rossana Missir scriind în vers liber cu multă, multă gingășie, și pentru Avădanei Ionel, 27 ani, care se declară poet și cîntăreț de stradă, scușîndu-se că nu are posibilități ca să-și dactilografeze textele, tonic și încredințat că ceea ce scrie uimește din cînd în cînd pe puținii prieteni cu versurile sale triste.

Constanța Buzea

Pre- și post-electorale

Comunele i-au înălțat, municipiile îi vor doborî.

Să te mai miri oare, chiar și numai privind la varietățile socialisto-democrate cîte s-au ivit, că la noi e o PUSD-erie de partide?

După rezultatele în alegeri ale Mișcării Ecologice, chiar că se poate exclama: MER(DE)!

Pînă nu demult ne ghida ESOP, acum ne-am pricopsit cu IRSOP.

Meteorologii noștri, mai păstrînd ceva din angoasele de odinioară, anunță seceta cu un aer plouat.

Sic transit... „Hora Unirii” - hora unirii activiștilor.

O necesară readaptare: Azi în Timișoara, *poimîine* în toată țara!

Ghețarul fedesenist există, s-a micșorat el ceva, dar nu s-a topit. În schimb, fesenigii au de probat de-acum încolo că acel con de la suprafața apei ce-i reprezintă nu e o construcție plutitoare de carton imaginată de un regizor isteț, ci are o bază subacvatică stabilă.

Cornel Regman

Sfârșitul utopiilor

Se va mai citi literatura despre comunism? Se va mai citi în general literatura scrisă în timpul comunismului, pentru a se afla ce s-a întâmplat atunci, într-un anumit spațiu stăpnit de comunism? S-ar putea, pentru multe cuvinte, răspunde afirmativ... La urma urmelor, curiozitatea umană e infinită și foarte variată în capriciile ei, și ea s-ar putea să se îndrepte spre ceea ce spuneam doar pentru a se informa și a explora niște fenomene care, deși indezirabile, nu sunt chiar așa de străine firii omului. Poate că da. Nu știu însă dacă va mai exista vreun interes pentru utopii sociale și dacă în viitor se vor mai găsi indivizi care să ingenieze sisteme de fericire generală, care să „organizeze” societatea după planuri radicale. După catastrofa experienței comuniste (perfect previzibilă de analiștii din momentul în care această utopie s-a cristalizat într-o doctrină cu program precis) va fi greu să se mai găsească vreun nebulă care să imagineze vreuna și destui alți naivi și descresciori care să-l urmeze și să pună în aplicare.

Cu asemenea sentimente de îndoială și nesiguranță, am luat în mână cartea lui George Orwell 1984, pe care aveam ocazia să o recitesc într-o traducere de data aceasta românească. E o carte celebră, dar a cărei celebritate i-a depășit importanța efectivă și puțințele merite reale. Autorul a fost un aderent comunist englez care a participat, în cel mai fructuos capitol al existenței sale, la lupta Brigăzilor internaționale din Spania împotriva revoltei antiguvernamentale a generalului Franco. S-a „lămurit” curând ce se întâmpla acolo și cum Internaționala comunistă, subordonată complet Moscovei, ducea un război subteran, de lichidare, mai mult împotriva ereticilor săi proprii decât a „dușmanilor democrației”. E o experiență similară cu aceea a lui Koestler, personaj mult mai complex, care a sesizat sciziunea necesară în cazul înregimentatului comunist, dar și al celui care trăiește fără voie în noul regim, trebuind să suporte sau să accepte totul de dragul... viitorului.

Orwell n-a avut experiența lăuntrică a comunismului, n-a trăit în sistem și nici în expresia lui dramatică a conflictelor cu sine însuși, continuând să se subordoneze unei politici, deși nu mai avea convingerea. Experiența lui a fost mai scurtă și mai puțin diversificată, mergând pe o curbă care a luat-o curând în jos. A prins însă câteva elemente și a meditat asupra perspectivelor deschise în fața vieții de fiecare zi în comunism. El a imaginat astfel o societate pe care o descrie în amănuntele ei imaginare: relații între oameni, la serviciu, acasă, relațiile între sexe. Ca orice utopist, indiferent că încearcă să denunțe o utopie înfățișată în tiparul ei negativ, nu în proiectul ideal, Orwell este victima raționalității care stă la baza unui atare tip de gândire, chiar a spiritului de geometrie. În perioada de după război, când scria el, evenimentul cel mai „previzibil” era un nou război mondial; acesta n-a avut însă loc, după cum prea bine se știe; a fost înlocuit cu o confruntare la „rețe” nu mai puțin hotărâtoare între comunism și Lumea liberă. Ideea războiului atomic era cît se poate de firească, dar ea se întemeia pe o redusă posibilitate a aplicării și posesiunii acestei teribile arme. În realitatea istorică, am văzut această armă multiplicându-se rapid, mai multe țări intrînd în posesiunea ei, ceea ce a făcut războiul atomic imposibil. Orwell a prevăzut greșit în acest caz și nici nu și-a putut închipui ce înseamnă „mobilizarea” populației în caz de beligeranță într-un regim totalitar... Nu mai spun că toate conflictele armate din ultimii cincizeci de ani, avînd ca efect schimbarea regimurilor politice din numeroase țări și modificări de granițe, s-au dus cu armamentul clasic, sub nivelul de dotare al conflictului dintre Germania și adversarii acesteia, aproape nefolosindu-se aviația (prezentă chiar și în primul război mondial) dar în nici un caz arma submarină. Războaiele decisive din contemporaneitatea noastră s-au dus cu mijloace tehnice minime, mai aproape de luptele armate din secolul trecut (Algeria, Vietnam) cînd nu cu mijloacele Western-ului american (Cuba).

Dar acolo unde Orwell s-a îngelat cel mai grav e în descrierea vieții cotidiene din cadrul sistemului totalitar, ajuns, după el, la stadiul suprem de perfecțiune. Utopistul nostru a fost sedus de o problemă frapantă, tipică pentru un intelectual care considera că supremul dar al omului e conștiința și privea cu oroare siluirea acesteia în comunism (Și Koestler a mers pe aceeași linie, dar mai profund cunoscător al sistemului și-a dat seama că o bună parte din comuniști au aderat în mod sincer la „idee”, și-au pus în paranteză conștiința, au acceptat formula (pentru un om liber monstruoasă), crezînd în provizoratul ei, caracterul de „etapă necesară” spre acel altceva care trebuia să fie Paradisul terestru. Dar și el nu și-a dat seama că mai e și cazul unor suflete dispuse să se prostitueze, și atunci „violul” nu se mai numește astfel, e acceptat cel puțin cu indiferență dacă nu cu voluptate,

căci oricum un oarecare beneficiu se obține fără discuție. Orwell a hipotaziat într-un grad care nu s-a confirmat în realitate controlul conștiințelor și, în final, puțința de a schimba gîndul oamenilor, de a-i supune prin teroare pînă la depersonalizare.

Nici unul, nici celălalt nu și-au dat seama că tocmai ceea ce-i impresionase mai profund în perspectiva sigură „în comunism” e ceva excepțional, puterea neintervenind astfel decât în situații speciale; ea urmărirea, controla, supunea și deforma totul, dar o făcea în proporție cu propriile-i temeri care inițial au fost cumplite, dar mai apoi au descrescut pe măsură ce comunismul se consolida. Și la un moment dat puterea a ajuns la convingerea că printr-un polițism strict și prin metode moderne de urmărire ea nu mai are nevoie decât să prevină, să neutralizeze, eventual demonstrîndu-și marea forță prin cîteva lovituri cu caracter de avertisment. După ce depășește faza spaimii generale, indistincte, patologice, Puterea totalitară se interesează doar de ceea ce pot face oamenii, nu de ceea ce cred, gîndesc sau au intenția să facă. Ea știe că supușii (adversarii sau aderenții) *nu pot face nimic*. Un tiran în Antichitate putea controla și teroriza un grup restrîns de oameni, din apropierea sa, poate cîteva zeci de mii; în epoca noastră o putere ultracentralizată stăpînește o țară întregă grație unui aparat perfecționat redus numeric dar omnipotent prin neputința tuturor celorlalți. Ea oferă un *modus vivendi* cu o oarecare marjă de libertate chiar îngăduind ceva neprevăzut de utopiști: sciziunea conștiinței și manifestările omului pe planuri complet separate.

ACEASTA este marea surpriză a celui în măsură să analizeze comunismul real, nu cel închipuit. În comunism zeci, sute de milioane de oameni au trăit, s-au iubit, s-au distrat, s-au educat, au creat... Cum au fost toate acestea posibile? Pornind de la gabaritul omului occidental, Orwell nu a putut bănui un lucru cu totul neprevăzut de utopiști: capacitatea oamenilor de a suferi, de a suporta mizeria, nedreptatea, oprimarea, ba chiar și absurditatea. În sfîrșit, ca extremitate: capacitatea sau obișnuința omului de a fi sclav, de a se complăce într-o existență lipsită de libertate, de a accepta o privațiune în acest sens de resemnare sau inciență. În fond, nu e ceva nou; examinînd istoria și geografia lumii, observăm că libertatea, în înțelesul modern al cuvîntului, pe care-l are în vedere și Orwell, constituie o raritate, aproape un lux, de care beneficiază doar acele popoare care „au luptat pentru ea”.

Omul e în stare să suporte orice - iată ce dovedește experiența dură, tragică a regimurilor totalitare. În cadrul lor, oamenii au avut multe momente de fericire, neprevăzute în programul utopiștilor, uneori ele fiind ilicite și, ca atare, cu atît mai prețioase, dar oricum neprogramabile, depășind imaginația celor care vor binele omenirii. Ceea ce nu poate concepe un om care n-a trăit într-un regim totalitar sunt tocmai acestea toate, adică *normalitatea* și adaptarea oamenilor la orice situație.

Nu mai că, pentru a-ți face o idee despre ceea ce se întâmplă într-un atare sistem și a-l denunța omenirii „libere” ca pe un pericol, nu e nevoie să-ți strivești creierul pentru a scoate scheme imaginare (foarte logic deduse) ci să te gîndești la perioada serviciului militar cînd faci în mic respectiva experiență: subordonare a personalității spiritului de corp, supunerea la ordine, acceptarea mizeriei sau restricțiilor, fixarea unui ideal unic absolut. În cadrul serviciului militar unii își găsesc chiar o vocație, alții suportă situația, foarte puțini sunt revoltați și dezertori. Regimurile totalitare impun militarizarea întregii populații și se ajută întru aceasta proclamînd pericole, starea excepțională, chiar provocînd războaie sau conflicte armate.

Astfel, socialismul (universalist și pacifist la suprafață) se îmbină cu naționalismul și această uniune aparent bastardă a dat național-socialismul în Germania, pentru a se generaliza apoi la scară mondială, înfi sub forma titostismului și a „ereziei” chineze, apoi în toate țările socialiste care au putut devia o stare conflictuală lăuntrică, intenționat întreținută, spre scopuri naționale. (Spiritul antiyankeu în Cuba, oroarea bulgarilor față de turci, a coreenilor față de japonezi etc.). Bineînțeles că nici acest lucru nu a fost prevăzut de utopiști, naționalismul în genere scăpînd explicațiilor raționaliste și nefiind ceva „programabil”, dar nu mai puțin real. Pericolul reprezentat de naționalism e mult mai grav și aceasta tocmai pentru că el nu depinde de vreo construcție mentală, necum de vreo filosofie cu pretenții științifice.

Alexandru George

Fotografie de Ferrante Ferranti

Deznodămînt de duzină

Poate fi întinericul polișt?

Și dacă nu, de ce azi dimineață l-am auzit spunînd același lucru în cîteva limbi și l-am văzut cum se furișează învîluit de sintagme

spre cercul în care am stat, din întîmplare, alături pe hartă? Rămăsese acolo doar faleza încinsă, pustiu romantic, ultimul punct din programul oficial

viu și alunecos în năvodul făgăduinței.

Și din înălțimi un deznodămînt de duzină în piele de ursitoare aruncîndu-se-n hău cu gîndul la înviere.

N-aveam decât să flu o picnească plină de dedesubturi, un metec numai bun de birfit

peste mese, la crîemă, în mijlocul tîrgului.

Dar cînd am vrut să te uit, căuîndu-mi

locul printre al mei, călcasem strîmb

și-mi căzuse un toc: toată lumea rîdea

iar faptul în sine putea fi mai grav

decît un pogrom. Șonticăiam

prin veninul crud și lăptos

al unei terase de vară. Erol de ultimă oră

sculpeau verdicte în stînga și-n dreapta.

Știam că ești viu: doar la un semn

marea aceea îndepărtată s-ar fi putut năpusti

peste ei. Și totuși, la ce bun să te-amesteci?

Eu nu mai aștept decît să-i văd pe foștii mei

prieteni

cum leagă de cozile a patru cămile

cu grosolănie artistică, specială,

nu o soție diformă urzită pe arșiță

între două înghițituri de alcool

ci chiar grămada aceasta de file

gata să putrezească, sfidătorul cadavru

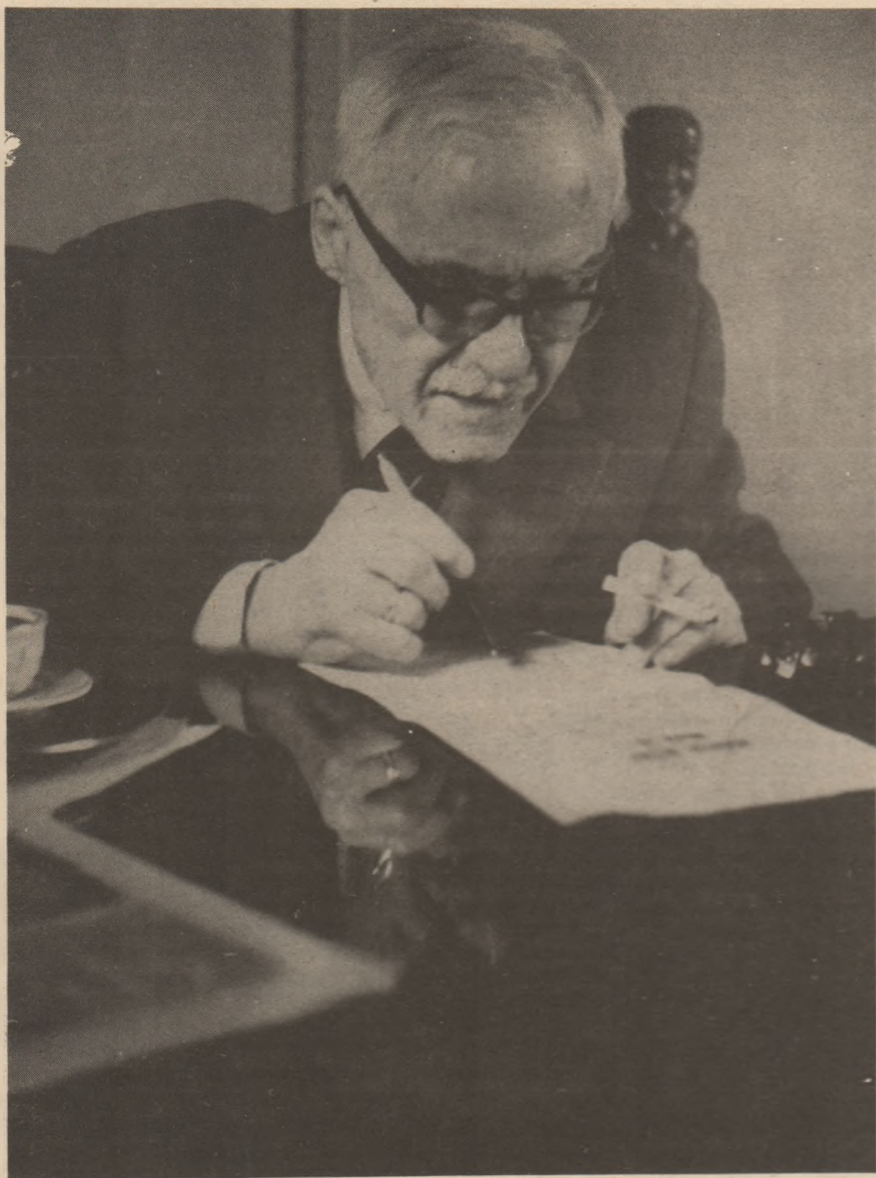
pe care tălpile mele (bărbătești, nu-i așa?)

cu mare greutate, de-afta vreme îl poartă

printre prea mulți judecători în derivă.

Elena ȘtefOI

O soluție de supraviețuire

artificială (un fel de alegeri câștigate cu 99,99 la sută). Au fost comentate elogios de toți criticii și istoricii literari, inclusiv de G. Călinescu, T. Vianu, M. Ralea și Ov.S. Crohmălniceanu, au intrat în manualele școlare, au devenit piese obligatorii în recitalurile de versuri de la radio și televiziune. Datorită acestor uriașe cheltuieli de reprezentare, ele reușeau, într-un fel, să-i și emoționeze pe cititorii din epocă. Astăzi, însă, când nimeni nu le mai subvenționează farmecul, capacitatea lor de a emoționa s-a redus considerabil.

Puțin semnificative din punct de vedere artistic, aceste ample construcții epico-lirico-propagandistice sînt un instructiv document de psihologie a creației. Ele dovedesc cu câtă seriozitate s-a angajat Tudor Arghezi în găsirea unei formule de colaborare sau măcar de nonbeligeranță cu autoritățile.

În 1948, cînd i s-a reproșat în mod oficial „decadentismul” și i s-a interzis să mai publice (pe o perioadă nedeterminată, care putea fi pînă la sfîrșitul vieții), el nu era deloc pregătit pentru o soartă de proscris. În cei peste 50 de ani care trecuseră de la debutul său, nu fusese niciodată cu adevărat contestat. Cunoscătorii vor invoca, probabil, în replică, numeroasele polemici în care a fost implicat scriitorul de-a lungul anilor. Ion Barbu, G. Bogdan-Duică, Nicolae Iorga, Eugen Ionescu, D. Caracostea și alte voci autorizate - ca să nu mai vorbim de vocile din public - au atacat, într-adevăr, dintr-un motiv sau altul, cu mai multă sau mai puțină violență, arghezianismul. Însă contestațiile de acest fel respectau regulile jocului și nu... dureau, așa cum nu doare lovitura de pumnal pe o scenă de teatru. Ca să nu mai vorbim de faptul că Tudor Arghezi a avut de suportat mai puțină ostilitate decît a meritat și chiar și-ar fi dorit. Încă de la primele manifestări literare el a vrut, în mod vizibil, să provoace un scandal literar, a căutat-o - ca să ne exprimăm în stilul său - cu luminarea.

Afirmîndu-se la sfîrșitul secolului nouăsprezece și începutul secolului douăzeci, cînd aproape toți poeții scriau ca Eminescu, Tudor Arghezi a ținut să demonstreze că se poate scrie și... invers. Frumuseții îmbătătoare i-a opus o „estetică a urfului”. Măreției celeste - bucuria modestă a existenței domestice. Iar

„inspirației” - iscusința artizanului. Primele sale volume de versuri (și cele mai valoroase, din tot ce a publicat), *Cuvinte potrivite*, 1927, *Flori de mucigai*, 1931, au revoluționat intempestiv limbajul poeziei românești. Locul „elocvenței” tradiționale a fost luat de o gramatică a limbii române siluită, cu imunitatea definitiv pierdută.

Era de așteptat ca autorul acestor „orori” să fie, la figurat vorbind, lîngat. Și totuși nu s-a întîmplat așa. Inițiativa sa reformatoare a fost înțeleasă, acceptată și în cele din urmă integrată în ansamblul contribuțiilor scriitoricești. Avangardisti grupă în jurul revistei *Integral* s-au grăbit să-i consacre, în 1925, un număr omagial, ca un semn de totală și somptuoasă recunoaștere. Tudor Arghezi a făcut atunci o ultimă încercare de a întreține conflictul cu contemporanii săi: a refuzat să colaboreze la acel număr. Voia să se înțeleagă că rămîne inclassificabil și necooperant, că neagă tot, pînă și negația, că nonconformismul său este atît de profund încît îl împiedică să intre într-un sindicat al nonconformiștilor. Dar și acest gest a fost privit cu un fel de simpatie.

Bineînțeles că mulți adepți ai tradiției considerau arghezianismul un sacrilegiu, dar nici măcar ei nu îi contestau dreptul la existență. Timpul, vorba lui Marin Preda, avea pe atunci răbdare cu oamenii. Treptat, într-un climat de receptivitate și toleranță, atitudinea de om „singur și pieziș” s-a clasicizat. Ceea ce s-a întîmplat deci în 1948 l-a găsit pe poet complet nepregătit. Atacul din *Scînteia* - „organ al C.C. al P.M.R.” - era redactat în termeni de o gravitate hughă, ca un rechizitoriu. Iar golul care s-a creat imediat în jurul celui incriminat nu mai avea nimic comun cu repudiile de operetă din viața literară dinainte de război.

Putem presupune că Tudor Arghezi a simțit atunci, pentru prima dată în viață, riscul dispariției fără urmă. Iar cei nu unu, nu doi, ci șase ani de regim de persoană stigmatizată, trăiți la vîrsta de șaptezeci de ani, l-au determinat, fără îndoială, să caute o soluție de supraviețuire.

Identitate și alienare

Preocuparea de a face oficialității concesii le pretinse cu o autoritate inflexibilă și de a păstra totuși (măcar ceva din) o individualitate artistică originară le vom întîlni la mulți scriitori din perioada postbelică. Mai exact la toți scriitorii cu o conștiință a vocației lor. Iar soluțiile s-au dovedit a fi foarte diferite, de la o mimare a adeziunii la o aderare sinceră, realizată

LA O NOUĂ LECTURĂ

Tudor

Repere biografice

Tudor Arghezi (Ion N. Theodorescu, născut la 21 mai 1880 la București) primește în 1946, cu prilejul împlinirii a 50 de ani de la debut, Premiul Național pentru poezie. În 1947 încă este tratat ca un protagonist al vieții literare (i se tipărește un nou volum de versuri, i se joacă o piesă de teatru etc.), deși M.R. Paraschivescu îl atacă violent în *Scînteia* („Un scriitor al cărui mesaj poate fi rezumat la «porcăria vieții»...”). Lovitura decisivă i-o dă la începutul anului 1948 un gazetar obscur, Sorin Toma, fiul poetului oficial A. Toma, publicînd, tot în *Scînteia*, pamfletul *Poezia putrefacției sau putrefacția poeziei*, în care îl acuză că s-a scufundat în „noroiul ideologic al burgheziei decadente”. Drept urmare, Tudor Arghezi cade în dizgrație pentru o perioadă de șase ani. În 1954 i se dă voie să se manifeste din nou ca poet, întîi prin publicarea unui volum de versuri pentru copii și apoi prin colaborarea cu toate editurile și revistele epocii. În 1955 publică volumul *1907 - peisaje* - volum pe deplin utilizabil în campania propagandistică dusă de comuniști împotriva „regimului burghezo-moșieresc” - și, drept răsplătă, este ales membru al Academiei R.P.R. și primește Ordinul Muncii clasa I. În 1956 tipărește o nouă carte conformă, cel puțin parțial, cu estetica oficială, *Cîntare omului*, iar în 1957 i se conferă Premiul de Stat pentru poezie și este ales deputat în Marea Adunare Națională. În anii care urmează trăiește o a doua tinerețe, uimindu-i pe contemporani prin prolificitate literară și făcînd tot mai puține concesii regimului comunist. Este copleșit în continuare cu onoruri, în virtutea inerteiei. Începînd din 1962, Editura pentru Literatură (ulterior, Editura Minerva) îi tipărește cîte unul sau două volume anual din monumentală ediție definitivă de *Scrieri*, proiectată în 61 de volume. În 1965 i se decernează Premiul internațional „Gottfried von Herder” pentru literatură. La 29 iulie 1966 îi moare soția, Paraschiva; despărțirea de ea îl afectează profund. El însuși se stinge din viață în seara zilei de 14 iulie 1967. I se organizează funeralii naționale. Printre cei care fac de gardă la catafalcul său se numără și Nicolae Ceaușescu. După moarte, lui Tudor Arghezi continuă să-i apară, în volume și reviste, numeroase poeme inedite.

În urma unui tragic proces de autoiluzionare; de la plata unui fel de impozit - prin sacrificarea unei părți strict delimitate din operă - pînă la infestarea întregii opere cu o doză de substanță propagandistică; de la sinuciderea socială, prin abținerea totală de la orice manifestare publică, la o implicare frenetică în viața politică, cu speranța secretă de a obține din cînd în cînd, de la persoanele suspuse devenite binevoitoare, aprobarea pentru o exprimare mai liberă.

Și Tudor Arghezi s-a aflat în această dilemă, dilemă din care, cum bine zicea un personaj al lui Caragiale (degeaba tot rîdem de el de o sută de ani!), nu se poate ieși. Există multe rezolvări, dar nici o rezolvare fericită. Tudor Arghezi a recurs la următoarea soluție:

Nu și-a inventat alt fel de a scrie. Dar a început să exhibe acele particularități ale scrisului său care conveneau regimului și să nu le mai cultive pe cele care iritau. De exemplu, el a manifestat întotdeauna spontan, în afara oricărei ideologii, o antipatie plebeiană față de clasele de sus. Această aversiune înnăscută (sau datorată unor complexe este de greu de stabilit, nu facem aici psihanaliză) și-a reactivat-o, iar apoi și-a valorificat-o la maximum, prezentînd-o ca o dușmănie programatică față de „exploatare”. Și invers: mai vechea și notoria lui atracție pentru problemele religioase și-a reprimat-o pînă la a o face inesizabilă. (Iar uneori a dat de înțeles că atitudinea dubitativă din „psalmi” - expresie paroxistică a setei de dumnezeire - ar fi fost de fapt o formă incipientă de ateism!).

Asemenea redistribuirii de accente într-o creație literară nu rămîn - cum poate crede autorul în cauză, mîndru de abilitatea lui - fără consecințe. Ciclul de poeme *1907*, de pildă, este și nu este arghezian. Arghezianismul și-a pierdut ceva esențial: gratuitatea. Cînd își exprima propriile sale resentimente față de „oamenii importanți”, poetul își îngăduia luxul să o facă într-un mod capricios, în căutarea efectului estetic. Răutatea devenea un joc de-a răutatea, denigrarea se transforma într-o artă. Acum, însă, simțindu-se supravegheat de teoreticienii luptei de clasă, el trebuie să fie necrutat și... prozaic în portretizarea „ciocoiului”.

„Trecînd ciocoiul, ieri, prin arătură/ Numai l-aud că zbiară și mă-njură./.../ Dacă e vorba să ne dăm pe față/ Hoția de la curte și ciocoi se-nvătă// S-a înnegrit, de mult ce-i otrăvit/ Că-l ținuiam cu ochii și nu m-am căciulit”. (*Trecînd ciocoiul*).

Și mai evidentă este absența gratuității în descrierea unui androgin din perspectiva luptei de clasă. Ne aducem

aminte cîtă grație avea imaginea „fătălușului” în *Flori de mucigai*. În poemul pe aceeași temă din *1907*, femeia-bărbat este schițată într-o primitivă manieră caricaturală - ca la o gazetă de perete de uzină:

„Femeie, nefemeie, la bine și la rău/
Turtită ca o tavă și-un sul de rogojină/
Sătulă de-nțineric, scîrbită-i de lumină/
Făptură nemplinită și fată fătăluș.” (*Duduia*).

Lăsăm la o parte faptul că uneori poetul coboară pînă la versificarea unor teze marxist-leniniste, cum este aceea că revendicările celor exploatați, formulate pașnic, n-au eficiență și că singura metodă de a obține drepturi rămîne violența:

„Ne-am plîns la stăpînire, n deșert, că cel mai tare/ E cel umflat mai bine de pungi în buzunare// Nu căuta dreptatea domnească, frățioare./ La pe ciocoi ca hreanul și dă-l pe răzătoare”. (*Pe răzătoare*).

Dar chiar și în secvențele cele mai elevate se simte - și aceasta strică totul - intenția sa de a satisface, sau măcar de a nu contraria, așteptările „tovarășilor”. Păcat de unele comparații inspirate - cum este aceea, faimoasă, dintre extinderea incendiilor în timpul răzcoalei și aprinderea luminărilor una de la alta la Înviere - fiindcă se pierd într-o masă de versuri tendențioase.

Ciclul *Cîntare omului* nu are mai multă autenticitate, deși i s-au adus mari elogii (Tudor Vianu îl considera „una din cele mai însemnate opere poetice apărute în noile culturi socialiste ale lumii și, prin puterea ei mitică și vizionară, manifestă în nenumăratele episoade poetice - una din cele mai de seamă contribuții literare ale socialismului la cultura lumii întregi”). Încă din momentul în care l-a proiectat, poetul putea să fie sigur de succes. În primul rînd, avea să placă însăși ideea de a face apologia omului, întrucît proslăvirea - demagogică - a omului era la ordinea zilei. În al doilea rînd avea să fie apreciat caracterul monumental al întregii compoziții, regimul avînd, după cum se știe, o manie a monumentalului. Și, în al treilea rînd, era imposibil să nu se observe - ca un semn de bună purtare a autorului - faptul că evoluția omului, de la constituirea limbajului articulat și pînă la descoperirea energiei atomice, era reprezentată... dialectic.

Rămînea loc și pentru arghezianism? Rămînea. Poetul specializat în celebrarea uneltelor simple și ingenioase putea să se desfașoare cu prilejul enumerării meritelor de născocitor ale omului. Ceea ce a și făcut, cu virtuozitate, însă numai într-un poem:

Arghezi

5 mai 1965. În Gara de Nord, după primirea premiului Herder: Tudor Arghezi, Paraschiva Arghezi, Szemler Ferenc (în prim plan), Andriana Fianu și Pompiliu Macovei.

„Vicleanul fierăstrău./ Tovarășul și
șoarecele tău./ care-și strecoară firul ca
luciu de oglinzi/ În curmeziș, prin codri, și
îi despică grinzii./ Ai născocit și o nimica
toată/ Cît ghimpele săracul/ De mic și
iute: acul/ Și harnicul nimica, vioi ca o
lăcustă./ Se-nghesuie și-aleargă pe
marginea îngustă/ Și-mbracă omenirea de
miile de ani/ O sculă genială, cinci ace la
doi bani.“ (Născocitorul)

În rest, el s-a conformat unor
„indicații” pe care nu le-a primit în mod
explicit, dar pe care le presupunea. În cele
30 de poeme care compun ciclul pot fi
găsite, desigur, și numeroase sintagme de
o remarcabilă plasticitate, așa cum la Casa
Poporului ni se oferă privirii (dacă între
timp nu s-au furat) și candelabre,
lambriuri sau mozaicuri cu adevărat
frumoase. Însă ansamblul are ceva
iremediabil greoi, mohorât, inexpressiv.
Cîntare omului este o Casa Poporului în
spațiul literaturii.

Unde sînt frumusețile de altădată?

Ceea ce rezistă
din creația lirică
postbelică a lui
Tudor Arghezi
este acea sumă de
texte în care
identificăm
arghezianismul
nealterat de intenții propagandistice (sau
de simularea unor intenții propa-
gandistice). Este un arghezianism firesc și,
uneori, lax, lipsit de forța polemică de
altădată, dar cuceritor prin seninătate.
Din obișnuință sau dintr-un spirit ludic al
senectuții, poetul continuă să întoarcă
lucrurile pe dos.

Aceste prețioase părți din producția
lirică de după război au rămas oarecum în
umbră din cauza unei atenții dispro-
porționat de mari acordate de instituțiile
de cultură ciclurilor „monumentale”. La
marginalizarea lor au contribuit însă și
cititorii de bună credință, care, avînd
nostalgia marii poezii argheziene de
altădată, au privit cu scepticism sau chiar
cu mefistență creația de dată recentă. În
sfîrșit, mai trebuie adăugat faptul că
productivitatea ieșită din comun a lui
Tudor Arghezi i-a descurajat și ea pe
eventualii căutători de capodopere: din
fabrica de texte a poetului au ieșit mereu,
pe bandă rulantă, poeme splendide
intercalate printre poeme precare, puerile,
fără rost. Unicate printre produse de serie.

Un unicat poate fi considerat poemul
Smaranda din *Stihuri pestrițe*. Poetul face
portretul unei făpturi sărace cu duhul, de o
bunăătate fără margini. Mijloacele de
portretizare sînt, dacă se poate spune
astfel, de o modestie ostentativă:

„Bătrîna Manda toarce lîină/ De-abia
mai vede de bătrînă/ Dar firul ei, din cîte
fire/ Nu se mai toarce lung și mai
subțire./ Nu-i vorbă că, dregîndu-și
glasul/ Din cînd în cînd îi pică nasul/ Dar

picătura lui, ușor/ Se duce-n caier și-n
fuior.”

Acest gen de umor are o neașteptată
funcție lirică, exprimînd o duiosie a
autorului față de personajul său, o dorință
de a-l îmbrățișa ocrotitor, ca pe un copil. O
surpriză - un „zbenghi” pus poemului - ne
așteaptă și în final, unde ni se face
cunoscută, indirect, vîrsta Mandeii:

„Fetița Mandeii, cea mai mică./ Un
pițigoi de trup, o rîndunică./ Se pierde
printre giște și curcani,/ Și-a împlinit
de-abia optzeci de ani.”

Recunoaștem în acest gen de simpatii
vechea atitudine de stînga a lui Tudor
Arghezi, care prefera din fragedă tinerețe o
spălătoreasă unei „cucoane” și un
pușcăriaș unui profesor universitar.

... Care prefera, de asemenea, o
unealtă ieftină și eficace unei mașinării
complicate. În poemul *Cuiul*, tot din
Stihuri pestrițe, poetul glorifică încă o dată
acest gen de invenție, care se răspîndește
repede și sfîrșește prin a părea o
banalitate. Atmosfera voioasă -
asemănătoare cu aceea dintr-un basm cu
Păcală - face poemul atrăgător și stenic:

„Năzdrăvan, cum altul nu-i/ Un băiat
al nimănui/ Născoci, atunci, un cui/ Și l-a
scos și arătat/ Cuiul nou o săptămînă/ A
umblat din mînă-n mînă. A fost strîns și
pipăit/ Pus pe limbă, mirosit/ Nici un om
nu înțelege/ Cuiul țepăn cum să lege./
Fără funii și curele/ Scîndurile între ele/
Năzdrăvanul și golanul/ Îl infipse cu
ciocanul/ Zice unul: - Dragul meu,/ Așa cui
făceam și eu./ Poate chiar mai dichisit/
Însă, vezi, nu m-am gîndit.”

Este cunoscută, de altfel, capacitatea
lui Tudor Arghezi de a scrie poeme
semnificative simultan pentru maturi și
pentru copii. Celebrul poem *Zdreanță* - din
volumul *Versuri* - rămîne exemplul cel mai
elocvent. În timp ce îl ascultăm recitat pe
scenă și îi auzim pe copii rîzînd în hohote
de năstrușnicul cățel, noi, maturii, ne
putem delecta admirînd arta poetului de
a-și exprima tandrețea prin ponegrire:

POEZIE: *Una sută una poeme*,
București, Editura de Stat, 1947.
Prisaca, București, Editura Tineretului,
1954. *1907 - peizaje*, București, Editura
Tineretului, 1955. *Cîntare omului -
stihuri*, București, Editura de Stat
pentru Literatură și Artă, 1956. *Stihuri
pestrițe*, București, Editura Tineretului,
1957. *Versuri* (ciclurile *Versuri pentru
copii* și *Țara piticilor*), București,
Editura de Stat pentru Literatură și
Artă, 1959. *Frunze*, București, Editura
pentru Literatură, 1961. *Poeme noi*,

O SUTĂ DE GÎNDURI RĂZLEȚE

de Petru Creția

VII

Așa cum nu putem fugi de umbra noastră, sau de noi, nici la hotarul
orizontului n-o să putem ajunge niciodată, căci zarea nu e locul care se
zărește în zare, ci o măsură a flinșel noastre.

În orice umbră adastă și pîndește, atotcuprînzător, întunericul lumii.

Viața e aproape-un veac, mereu la fel, mereu altfel, de zile și de nopți.

Îngerii nu transcriu în albumele lor, din delicatețe, decît povestea
lubrilor împărțite.

Există perfecțiuni meliflue care ne fac puțină silă. În fața împlinții
trebuie să subalste cîte ceva din caznele și din impuritățile înfăptuirii, altfel o
să pîrem niște Atlași care țin pe umerii lor, zîmbindu-î publicului, o povară
de carton.

Trecutul poate fi deopotrivă erinie și vis în umbra morții.

Cine se întoarce acasă cu lauri pe frunte să-l înalțe o clipă către cer, apoi
să-l desfrunzească și să-l risipească peste urlașa groapă comună a morților
ulțați.

Tot ce e muritor se hrănește cu ceva (ca să existe și să prospere în limita
cicliului său), iar universul cu noi. Și cum el nu poate declina și muri, hrana
aceasta îl exaltă în eternitate.

Nu tot ce ține de ironie este subtil și grațios, există ironii grosolane:
orice contabil își poate bate joc de toți sfinții și de toți profeții. Și chiar ironia
de rang mai înalt rămîne meșchină dacă nu își asumă în mod deliberat un
rîsc nu foarte mic la încheierea socotelilor.

Uneori simțurile ațlesc și-n trupuri amintirile se reaprind ca stelele după
ce piere ziua.

„Parcă-i strîns din petice/ Ca să-l tot
împiedice/ Ferfenițele-i atrînă/ Și pe ochi,
pe nara cîrnă/ Și se-ncurcă și descurcă/
Parcă-i scos din cîlți pe furcă.”

Dragostea însăși era exprimată de el,
în tinerețe, prin insultă. Este un mod
ingenios de a activa retorica sentimentală,
ajunsă după sute de ani de utilizare la
convenționalism.

Sînt frumoase și poemele de dragoste
scrise de Tudor Arghezi la bătrînețe.
Principala lor caracteristică o constituie o
resemnare tragică. De fapt, dragostea se
amestecă în aceste poeme pînă la
indistincție cu moartea, ca mirosul de flori
cu cel de fum de luminare într-un cimitir:

„De-abia plecaseși. Te-am rugat să
pleci/ Te urmăream de-a lungul molatecii
poteci/ Pîn-ai pierit, la capăt, prin trifoi./
Nu te-ai uitat o dată înapoi// Ți-aș fi făcut
un semn, după plecare/ Dar ce-i un semn
de umbră-n depărtare// Voiam să pleci,
voiam să și rămîi/ Ai ascultat de glasul cel
dintii/ Nu te opriși gîndul fără glas/ De
ce-ai plecat? De ce-ai mai fi rămas?”
(De-abia plecaseși, din *Frunze*)

Cel mai tulburător poem scris de
Tudor Arghezi în înspăimîntătorii „ani
luminosi” de după război este *De ce-aș fi
trist?* El poate fi considerat un straniu
manifest al plenitudinii, cu imaginea
morții în filigran. Dar poate fi considerat și
o replică, dată de la o mare înălțime
spirituală, regimului de fericire forțată la
care a fost supus poporul român:

„De ce-aș fi trist, că toamna tîrzie mi-e
frumoasă// Pridvoarele-mi sînt coșuri cu
flori, ca de mireasă/ Fereastră-mi este
plină/ De iederi împletite cu vine de
glicină/ Beteala și-o desface la mine și
mi-o lasă/ Cînd soarele rămîne să-l
găzduiesc în casă/ O prospețime nouă
surde și învie/ Ca de botex, de nuntă și ca
de feciorie// De ce-aș fi trist? Că pacea
duioasă și blajină/ Mă duce ca o luntre prin
liniști de lumină//.../ Nu mi-e clădită casa
de șită peste Troțuș/ În pașiștea cu
cîrînguri? De ce-aș fi trist? Și totuș...”

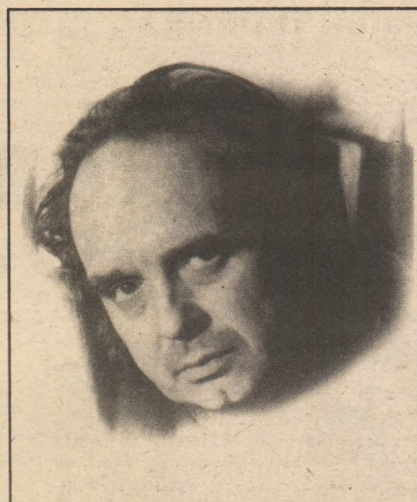
Repere bibliografice

București, Editura pentru Literatură,
1963. *Cadențe*, București, Editura
pentru Literatură, 1964. *Silabe*,
București, Editura pentru Literatură,
1965. *Ritmuri*, București, Editura
pentru Literatură, 1966. *Noaptea*,
București, Editura pentru Literatură,
1967. *Frunzele tale*, București, Editura
pentru Literatură, 1968. *Crengi*,
București, Editura Eminescu, 1970. *XC*,
București, Editura Cartea Românească,
1970.

PUBLICISTICĂ: *Manual de morală
practică*, Iași, Pygmalion, 1946. *Bilete
de papagal*, București, Casa Școalelor,
1946. *Din drum*, București, „Cartea
Rusă”, 1957. *Lume veche, lume nouă*,
București, Editura Tineretului, 1958. *Tablete
de cronicar*, București, Editura
de Stat pentru Literatură și Artă, 1960.
Cu bastonul prin București, București,
Editura Tineretului, 1961. *Răzlețe*,
București, Editura pentru Literatură,
1966.

Emil BRUMARU

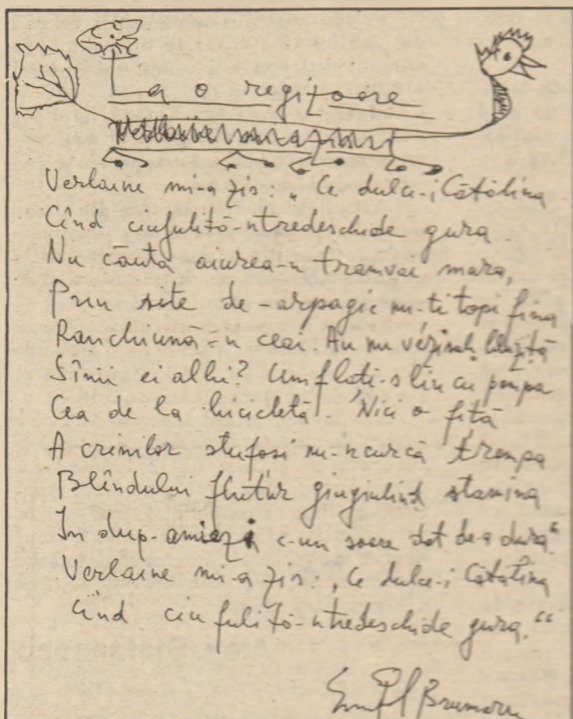
Cîntec de adolescent

Cum crește iubirea spre care mă-ndrept!

Pereții de fluturi îi sprjin pe plept,
Plutind lângă tine, să nu se răstoarne.
Oh, parcă un arbore trece prin noi
Lăsîndu-ne fructele-n carne.

La o regizoare

Verlaine mi-a zis: „Ce dulce-i Cătălina
Cînd ciufuțită-ntredeschide gura.
Nu căuta aiurea-n tramvai mura,
Prin site de-arpagic nu-ți topi fina
Ranchiună-n ceai. Au nu vezi sub bluziță
Sîinii ei albi? Umflați-s lin cu pompa
Cea de la bicicletă. Nici o fiță
A crinilor stufoși nu-ncurcă trompa
Blîndului flutur giuglulind stamîna
În dup-amiezi c-un soare dat de-a dura”.
Verlaine mi-a zis: „Ce dulce-i Cătălina
Cînd ciufuțită-ntredeschide gura”.

O, Leonid Dimov, m-apucă seara...

Cu trei cafele mari și-o votcă mică
Ce aş putea să-ți scriu la o adică,
O, Leonid Dimov, în clipa scurtă
Cînd toți halesc în jur ciorbă de burtă
În putred-viermănoasa „Cireșică”?

Privesc pierdut cum saltă vrăbiuța
Umflată pe cimentul gri și-s huța
Nostalgic huța dus de-un country dulce
Șoptit de-un cow-boy ce și el se duce
Pierzîndu-i-se-n praful copt căruța,

În timp ce-ntr-un saloon vechi decăzută
Prinjesă bielorusă stă ca muta
Și-așteaptă și își scuipe lin plămîni
Deși la fel de albgardiști l-s sîinii
Și-n cracii infiniți la fel reduta.

Căci dînsul va găsi precis comoara!
Harta secretă are-un semn cu gheara
Făcut de crîncenul Crac-De-Furnică...
O, Leonid Dimov, m-apucă seara
În putred-viermănoasa „Cireșică”
Și-ncepe, -ncet-încet, să-mi fie frică...

Cîntec naiv

Deodată-n aer se înalță un pahar
Și nici o mină de femeie nu-i să-l țină
Și-atunci paharul de cristal se-nclină
Și-ncet dintr-însul se prelinge-o mină
Cu degotele retezate...

Bocet de adult

Ochii care nu se văd
Se uită unii la alții
Fără a ști, ca printr-un văl
Coborîți lin din înalții
Nouri cruzi în formă de
Coapse pentru dragoste...

Scrisoare

În dup-amiezi penibili de confuze
Poștii autentici bat din buze
Că nu sînt publicații în metropola,
Dar beau un vermouth alb și se consolă
Lipind la chelnerițe pe popou
Vechi mărci poștale, apoi scriu din nou
Pe șervețele de hîrtie mov
Scrisori lui Țepeneag și lui Dimov
Sau invers lui Dimov și Țepeneag
În timp ce printre vacile ce rag
O fată-n praf stă fără precauții
Dezvăluindu-și tot misterul Puteii!!

Pierrot

Sînt mare băutor de ceai.
Viața-mi ticșită de esențe
Nu mai suportă nici un rai
Unde nu-s sîni și indecențe
Mov precum florile de scai.

Zmeura albă o strivesc,
Disprețuind-o, între buze,
Anume pentru c-o doresc
Ceilalți. Pictez scene obtuze
Pe avantajul chinezesc.

Și-orice minciună-mi pare un fleac
Iar adevăru-mi face greșă.
Cînd coapsele lin îți desfac
Și sufletul, spre diminează,
Boțesc cu tocul roua-n prag.

Și-apoi în văzul lumii port
Masca de fleș direct pe os.
Oh, dragostea e un efort!
Și-s și frumos și-s și scribos
Ca Fluturile Cap-de-Mort
Căzut în veșnicul tău sos.

Cîntec naiv

Ți-e trupul scos din muzici
De flaute subțiri
De-aceea de popoul
Tău singură te miri

Că ți-i atît de mare
Și-atît de despîcat
Cînd lese lin din rochii
Pe-o margine de pat

Și de rușine-obrajii
Și fesele-ți se fac
Mai roșii decît floarea
Cea roșie de mac...

La o actriță

Ca un pitic ghebos și edentat
Ce născocește-n taină elixiruri
Care-i aduc la miezul nopții-n pat
Femei cu mirșăviile-n deliruri

Mă uit la tine, socotesc în gînd
Cîte smaralde reci și cîtă mură
Răscoaptă în nostalgica fiertură
O să mi te supună în curînd.

Și-mbin din raze calcule subțiri
Spre a afla-n ce fluture-adevăru-i.
Că pînă și tu singur o s' te miri
De cît de deșucheat știi să te dăru.

La aceeași actriță

Ascund în cel mai tainic colț din turn
Sîinii tăi albi și coapsele-ți surate
Și-n timp ce trec prin taciturn
În mine prins sufletul tău se zbate.

Cel mai zgîrcit și mai viclean din toți,
Moneda frag-a tinereții tale
O pipăi lacom și chircit sub bolți
Îți beau parfumul gurii-n cupe goale.

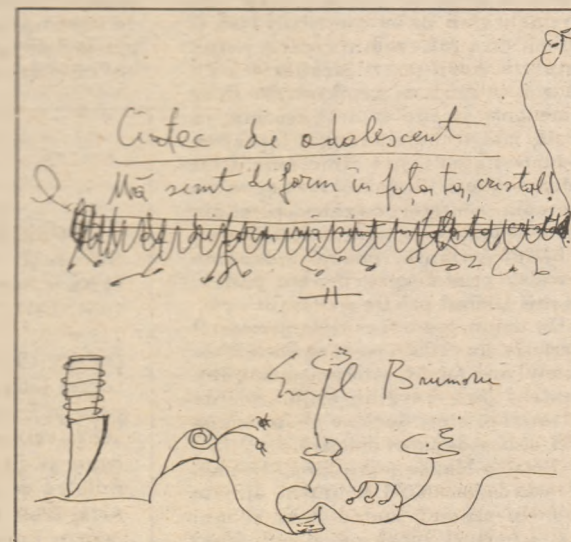
Și mă trezesc în fiecare zi
C-un vis perfid ce fruntea mi-o asudă.
O, niciodată n-o să poți ieși
Cu-adevărat din dragostea mea crudă!

Cană pentru Valeria Seciu

Cana grea cu apă albă
Și în apă cu o nalbă
Stă pe masă-n temelii
Groase și-așteaptă să vii
Să o lei, moale, de toartă
Și s-o verși din prag pe Treaptă
Ca să bei veșnic dintr-însa
Tot ce-un crin răspopit plîns-a...

Cîntec de adolescent

Mă simt diform în fața ta, cristal!

Un român la Paris (XXIX)

(fragmente de jurnal)

10 noiembrie 1971

Am fost la Ambasadă, chemat de ei, bineînţeles. Mi s-a comunicat că „cei din ţară” şi-au exprimat profunda mîhnire pentru manifestările mele din ultimele două luni. Şi sînt rugat să nu mai întreprind nimic altceva. Îmi pare rău, am spus, dar între timp am mai scris un articol pentru *New York Times*. Le-am promis că le voi da articolul în franţuzeşte, pentru că, vezi doamne, cu engleza d-l Junescu stă ceva mai prost. Măcar curiozitatea asta să i-o satisfac! În schimb, i-am cerut formular pentru prelungirea vizei şi l-am rugat să vină personal să ia articolul. A venit. A dat cu nasul de portretul lui Goma lăfăindu-se pe perete. Pe urmă a văzut afişul cu *Je rêve donc je suis*, pozele pornografice. Zimbea crispat. I-am oferit prăjituri şi vin. „Luaţi şi beţi, acesta este singele meu”. Bineînţeles că a plecat cît a putut de repede. Avea aerul că mi-a făcut un hatîr. Eu eram birocratul căruia îi place să completeze tot felul de formulare. L-am întrebat - în fine, o nepolitete! - dacă e sigur că formularele vor ajunge unde trebuie. Măcar la cîteva zile după raportul despre articol (dacă nu şi articolul însuşi). Nu s-a arătat prea indignat. Obişnuit să înghită, cu cinism, orice. Oricum tot ei sînt cei mai tari. Băieţii lui zice Dimov. A venit din nou vremea lor. Aici la Paris se poartă însă cu mînuşi. Sînt în Occident. Şi le place! În orice caz mai mult decît mie: mîncă bine, se îmbracă bine, strîng bani ca să-şi cumpere „bunuri de consum”. Cînd se întorc, în concediu, acasă, se laudă către ceilalţi cît de bine o duc ei la Paris. Iar ceilalţi devin şi mai zeloşi, şi mai aprigi, ca să vină şi ei aici, să se bucure şi ei de această societate de consum pe care o adoră pentru că e pe măsura minţii şi sufletului lor. Dar o adoră din posturile privilegiate pe care le au - şi de asta cred că-şi dau seama - n-o vor şi la ei acasă, să nu-şi piardă

pfinea şi simulacrul de putere.

S-a întors John din România. I-a văzut pe toţi: Dimov, Goma, Sorin Titel. Ultimul, fireşte, a fost cel mai speriat. Dimov - evaziv, melancolic, i-a vorbit despre moarte. Goma - surexcit, iluminat. Lui Goma i-a luat un interviu. Răspunsurile atît de curajoase, de riscate chiar, că însuşi John, jurnalist american, s-a speriat. N-a transmis decît jumătate din ce i-a spus Goma.

A fost şi la Jebeleanu căruia i-a spus că la Paris ne-a cunoscut pe Breban şi pe mine. După spusele lui John, Jebeleanu are o părere excelentă despre mine. „El poate să se întoarcă (adică eu), e un scriitor de talent şi nu s-a amestecat în politică.” Se pare că Jebe rîvneşte să preia rolul lui MRP. Se visează înconjurat de tineri. Premiul Etna-Taormina a avut un efect pozitiv asupra lui. Continuă să se opună lui Ceao. A ţinut un discurs la ultima plenară în vîdită contradicţie cu „tezele din iulie”. Culmea e că discursul a fost publicat. Fireşte, Ceao îşi are porţia de linguşeală, dar discursul nu cred că i-a făcut prea mare plăcere.

[Telefon de la Bucureşti. Uniunea refuză să-mi trimită biletul de tren pe care-l cerusem. Probabil că nu e vorba numai de cei de la Uniune.]

Pentru John, Jebe e tipul parvenitului cultural, un fel de „burghez roşu”. Mi l-a descris cu destul de mult haz. Elegant şi snob, într-un decor de un lux enervant. În timpul discuţiei a apărut şi „un poet mare şi gras, cu ochi lunecoşi” (Păunescu?). „Un om periculos, să n-ai încredere în el”, îmi spune John cu tonul unei ghicitoare în cafea.

Am uitat să-l întreb ce-a făcut cu hîrtia pe care însemnasem numele lui Dimov, Goma etc. Sper să fi fost suficient de prudent. Singura acuză de care mi-e frică e aceea de spionaj. Adică de înscenarea unui proces de spionaj. Spionaj pentru cine? Greu de susţinut şi

cam perimat. Deşi văd că „moda” se mai şi întoarce.

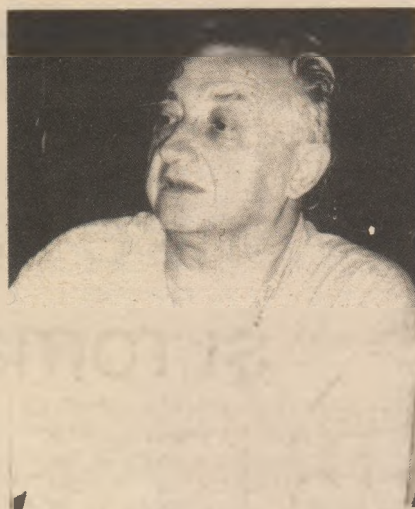
12 noiembrie 1971

Culmea ar fi ca *New York Times* să nu-mi publice articolul. Şi să le fi dat de pomană (băieţilor!) o probă în plus pentru dosar. Sau - şi mai amuzant - să-l publice mult mai tîrziu (cm i s-a întîmplat lui Pintilie cu un interviu), să explodeze ca o bombă cu întîrziere, în momentul cînd deja mă voi fi întors în ţară. Poate că singura grijă ar fi să nu fie zădărit Ceao personal. Ad hominem. Asta în orice caz n-aveam de gînd s-o fac.

Dintr-o scrisoare de la Schlesak: „Ai scris articolul pentru *New York Times*? Eşti un om curajos, Ţepe. Cel de sus să te ocrotească cînd (splendidă cacofonie! subl. mea) te întorci acasă la balaurii libertăţii şi ai binelui poporului.” Mercil Stil Niebelungenslied plus Caţavencu. Nu ştiu cui îi explicăm că acest curaj al meu vine din faptul că n-am imaginaţie - cum se întîmplă la unii - dar pentru că imaginaţia mea nu e patetică ci humoristică. Necazurile le văd sub formă burlescă, răul, sub una grotescă. Asta nu înseamnă însă că voi „cînta sub torturi” nici că voi rîde. Doamne fereşte! Şi-apoi mai e ceva: suport destul de bine ceea ce se cheamă durere morală. Şi chiar cu cea fizică mă descurc.

13 noiembrie 1971

În sfîrşit, s-a întîmplat şi asta! Taina mi-a telefonat să-mi spună că am fost arestat. Mai clar: au venit în Mecet cu un mandat de percheziţie emis în baza unei urmăriri penale. Au ridicat livretul militar, nişte scrisori de la Paris către Taina (dacă am înţeles eu bine) şi-au lăsat un proces verbal în care se spune că sînt sub urmărire penală pentru depăşirea termenului de viză. Culmea ipocriziei! Şi-acum ce fac? am

Fotografie de Ion Cucu

întrebat-o pe Taina (era şi Mona cu ea, pierită de frică...) - Stai acolo, pînă cînd îţi spunem noi.

Nemaipomenit! Atîta ipocrizie e de neconceput! Şi doar acum cîteva zile am fost la Ambasadă şi am cerut prelungirea vizei... Am impresia că vor să mă intimideze. Vor să mă sperie şi să mă forţeze să cer azil politic pentru ca pe urmă să poată spune: iată, e un trădător! Vor să mă discrediteze şi în felul asta să minimalizeze şi gesturile mele, declaraţiile mele: în legătură cu „tezele din iulie”, cu Goma. E limpede. Dacă ar fi vrut într-adevăr să mă aresteze ar fi aşteptat să vin, ştiau că cerusem bilet de tren pentru întoarcere. Vasăzică, pentru prima oară, îndeamnă pe cineva la exil. Nu vor să-mi facă proces politic şi atunci preferă să rămîn pe-aici, să se descotorosească de mine, pentru că ştiu că nu cedez numai de frică. E formidabil e, la urma urmei, un fel de expulzare. Oricare altul, ce-ar face, mereu ameninţat cu arestarea în timp ce se află la Paris? N-ar cere azil politic?

Lui Goma n-au ce să-i facă: el e în ţară, n-au cum să-l scoată fără să provoace un scandal internaţional. Dacă n-au avut curaj să-l dea afară de la *România literară* ori din Partid! Şi în felul asta vor să-l şi izoleze, iar pe urmă, cînd le-o veni bine, cînd ecourile cărţii lui se vor stinge, îl vor curăţa, probabil chiar îl vor închide.

Încă nu ştiu ce trebuie să fac...

PREPELEAC

Respins cu forţă drept în beţe

SENZAŢIA e că Didinel, acordeonistul, prietenul „gărzii mele de corp” l-a adus pe Chiştoc, şeful Lipsanilor, în faţa victimei, căreia i-a înapoiat cei patruzece de dolari subtilizaţi prin metoda ce am avut cîntea să vi-o descriu astăvară, parcă... De fapt, garda mea de corp pierduse treizeci şi opt de dolari, întrucît doi dolari în hîrtiute de cîte unul serviseră ca învelitoare în facerea sulului înşelător, răscuit vreo cinci minute bune între degetele lui Chiştoc, să vază, adică „dacă e buni ori falşi”. Însă Chiştoc, ameninţat de Didinel că înşelul meu păzitor ar fi fost capabil să-l facă să viseze urît şase luni la rînd că înghite un milion de dolari în hîrtiute de ONE, fusese de părere să-i considere pe cei doi dolari de cîte unul drept dobîndă, ca şi cum ar fi fost vorba de un simplu împrumut şi nu de o tragere pe sfoară. Aşa că îi restituise, galanton, patruzece, exact suma ce reprezenta chenzina pe care „garda mea de corp” susţinea că o primea regulat de la Banca celestă; cam puţin, dar Cerul azi stă şi el prost cu valuta.

Întîlnirea avuse loc pe înserate în faţa Capşei. Mai precis, între atelierul de fotografiat, nunţi mai ales, şi fîntîna ţîşnitoare din faţa teatrului de lîngă Hotel Majestic, unde se adună lăutarii, oamenii de afaceri mai bruneţi şi unde un bătrîn vinde în aer liber pantofi de damă, pantofi bărbăteşti... Chiştoc părea ruşinat şi se închinase, stîngaci, la iuteală, se vedea că era nelnvătăţ şi

că îşi făcea de formă semnul crucii, asemeni şefilor politici mai liber cugetători pe la ceremonii religioase televizate. Asta e altă problemă. Vom vedea mai tîrziu. Dar, Chiştoc se închinase jurîndu-se, ţigăneşte, - nu mai reproduc - că nu ştia cu cine are de a face, şi că dacă ar fi ştiut... Nu era o scuză. Că n-ai face ceva de frică, nu-i o justificare, însă în codul nostru etic, şi nu numai al ţiganilor, s-a statornicit de mult această, - cum zic activiştii de astăzi - „motivaţie”...

Am fost de faţă. Ştiu tot. Am luat şi-un purice, care toată noaptea a topăit prin odaia mea la lumina becului de o sută. L-am prins, în cele din urmă. Nu mai văzusem purici, din armată. Şi studiindu-l, prins cu delicateţe între degetul gros şi arătător, mi s-a părut o perfecţiune, o minune a naturii, ca formă; mic cît un bob de mei, blindat, lustruit, ca un proiectil, numai elan şi energie, cuprinsă într-un miligram, şi-o sete de spaţiu şi de salturi nemaipomenite, cum nu s-a mai văzut decît la cosmonauţi. Mă întind, insist puţin asupra acestui purice, deoarece datorită lui am reuşit să rămîn treaz şi să redactez acest raport, în lipsă totală, dar ştiţi cum? totală! de idei, după cea de a doua rundă prezidenţială.

Au fost scuze. Au fost strîngeri de mîini afectuoase, cîtuşi de puţin prefăcute. Urări de bine şi de sănătate. Mai multă atenţie pe teren, avînd în vedere faptul că Justiţia cerească se interesează din ce în ce mai mult de ceea ce se întîmplată jos, trimiţînd

emisari, ginitori, spioni, mă rog, puteţi să le spuneţi cum vreţi, spre a consemna şi combate nelegiuirile mari şi mici. Dar mai ales pe cele mici, întrucît aşa se începe, aşa încep marii hoţi, aşa se antrenează ei, cu ciupeli mărunte, ciordeli, gîinării de tot felul.

Cu această ocazie, am aflat, - şi mă simt dator să comunic mai departe, - cum îi spuneau cei doi, Didinel şi Chiştoc, „gărzii mele de corp”, derbedeului angelic: *Guguţă*. Orice aş fi admis; înţeleg folclorul, limbajul mahalalei, dar *Guguţă*? ... unui trimis din zonele de sus... *Guguţă!* Asta m-a şocat cel mai mult. Apelaţiunea de periferie, cele trei silabe triviale *Gu-gu-ţă*, mult mai mult decît ceea ce posesorul acestui nume-poreclă obişnuia să facă ori să zică, obligat de mediul în care fusese trimis să lucreze... Nu am dezvăluit pînă acum numele adevărat al personajului, considerîndu-l secret, ca numele unui ofiţer de informaţii sau de contra-informaţii în acţiune, însă mă văd silit acum să-l divulg, spre a-i refîntări prestigiul: pe dînsul îl cheamă, de fapt, îl cheamă... OMICRON. Nu OMEGA, care este şeful cel mare din coada plutonului de litere al emisarilor cereşti; nici ALFA, care e Arhanghelul-şef şi care operează, nevăzut, doar în mediile guvernamentale. Nu, *omicron*: ceva mai mic, mai modest, mai popular, mai vulgar, cu riscurile lumii dubioase, de unde şi acest imposibil, acest nesuferit, acest ordin *Guguţă*...

După această reconciliere neaşteptată, care îmi plăcu şi care a

reabilitat în ochii mei neamul ţigănesc atît de hulit în această perioadă de tranzitări către Vest cu urmările cunoscute, Chiştoc a zis că face cîinste şi că ne duce el la un local din Vergului unde se joacă şi biliard. Ne-a dus cu maşina lui personală, un BMW cu şase cilindri, cumpărat în Germania, n-avea decît 200 000 de kilometri făcuţi. Pe drum, veni vorba de alegeri, că era imediat după alegeri, cum a votat fiecare, cine cu cine. Am înţeles că cei trei, Didinel, Chiştoc şi, hai să-i zic, Guguţă, se mai văzuseră cel puţin o dată între ei, după tonul discuţiei lor. De pildă, Guguţă rîdea de Chiştoc că pe buletinul de vot (fusese cu Chiştoc în cabină, nevăzut) ţiganul scrisese pe toată foaia, mi-e ruşine să reproduc întocmai, dar vă sugerez, ... scrisese cam aşa, ... f... muma în ... la toţi, într-un singur cuvînt, vă daţi seama ce cuvînt lung ieşise de sub pixul lui Chiştoc, iar Guguţă, prezent, cu ochii pînă buletin, îi şoptise, nu aşa, dom'le, pune între aia şi aia nişte liniuţe, îmi dai voie? stai să corectez eu, dacă votul va fi nul, măcar să fie corect; iar Chiştoc se tot apăra cu cotul, lasă dom'le, aşa se-nţelege mai bine, înţelege toţi, şi Guguţă renunţase. Conducînd BMW-ul, Chiştoc rîdea multumit ascultînd relatarea celui alt.

Ajunşi în Vergului, am intrat în local, salutaţi de patronul particular, am mîncat cîte o ciorbă de burtă şi fripturi de porc udate cu şampanie olandeză, 3100 sticla, nu mai conta, Chiştoc se urcase pe caii săi mari. Pe urmă jucaram biliard, perechi. Eu căzusem cu Chiştoc. Didinel dăduse achiu; veneam la rînd; şi cînd am dat cu tacul, bila mea se izbi de bila din colţ, se-ntoarse vertiginos şi mă băgă în checle, semn că soarta se împotriva.

Constantin Ţoiu

Între catharsis și roman experimental

DE multă vreme apariția unei cărți semnate de Ana Blandiana a devenit implicit tentativă pentru cititor, iar în contextul actual (cultural și politic) ea este un eveniment, o adevărată bucurie. Pentru autoare aceasta reprezintă nu doar o șansă sau un avantaj, ci și un risc, amplificat cu atât mai mult cu cât este însoțit de schimbarea de la poezie la roman. Temperamentul de poetă al Anei Blandiana este prea puternic, prea admirat și prea cunoscut pentru ca permanenta căutare (fie ea și inconștientă) de a-l redescoperi să fie abandonată. Pe de altă parte romanul *Sertarul cu aplauze* este una dintre acele puține și rîvnite cărți de sertar, fiind început în 1983 și amenințat într-una de pericolul confiscării în manuscris. Se vede deci că o lectură a unui nou volum de Ana Blandiana e marcată inevitabil de prejudecăți, sau în orice caz de numeroase așteptări, acestea la rîndul lor foarte variate. „Ingenunțarea” unei priviri critice este cel puțin dificilă, pentru că presupune decontextualizarea situațională, ceea ce acum este imposibil dacă nu imoral. Și la urma urmelor, greu de știut că romanciera-poetă și-o dorește, măcar că ea ar oferi garanția că nu apreciem o carte după proiect ci după realizare.

Sertarul cu aplauze este un roman romantic, întrucît dispune cu mult curaj de întreaga recuzită a romantismului (poetic!), selectată de la diverse nivele: tema dublului, fantasticul absurd și grotesc, tonul patetic, de-a dreptul clamoros uneori. Dublul este tratat cu originalitate absolută și în același timp înspăimîntătoare, căci cuplul este format de astă dată din om și spion. Fiecare își are securistul său (cu condiția să îl merite), un urmăritor tăcut, sadic în impenetrabilitatea lui, dușmănos prin însăși neutralitatea supravegherii care te impersonalizează pînă la anularea identității. Aceste „umbre” sui generis (de un romantism gotic eventual, căci echivalarea lor cu niște fantome e foarte

Ana Blandiana, *Sertarul cu aplauze*, Editura Tinerama, 1992.

potrivită) sînt descrise cu sumbră minuție și precizie, portretele lor fizice exclud anonimatul băieților în fulgaria de pe Calea Victoriei, anonimat care mi se pare aproape inofensiv citind romanul Anei Blandiana. Nu, concepute de ea, aceste personaje au o forță oripilantă, o identitate clară pînă la exasperare, sînt mai vii decît personajele propriu-zise, chiar dacă e posibil ca alta să fi fost intenția autoarei. Și totuși realitatea se insinuează probabil în scriitură, impunîndu-i adevărul amețitor în perspectiva lui monstruoasă ca ei să ne fi depersonalizat pe noi, transformîndu-ne în niște identități sărace, discrete dacă nu pur și simplu modeste, anecdotice prin frică și privare sistematică de intimitate. Prima scenă a romanului e construită în tușe îngroșate, voit exagerate pînă la un absurd grotesc și totuși foarte plausibil. O înfrîngere a unor intelectuali în casa unui scriitor, asimnată de discuții optimiste-sceptice, entuziast-amare, malițios-patetice despre poporul român. La urmă se înfrîngă trei indivizi, necunoscuți gazdei, dar acceptați înăuntrul dintr-un foarte nociv simț al politicii. Fără a spune ce vor (sugîrînd doar confuz că doresc să se scrie elogios despre ei) cei trei își petrec toată noaptea în apartamentul lui Alexandru, amenințînd, umilînd, batjocorînd la propriu, cu cinismul și desinvolturea unor gardieni cu vocație, care pot improviza oriunde o închisoare. Unul dintre ei face duș și rămîne apoi într-o ținută agresiv ebescă (cu un prosop în jurul mijlocului), altul o bate pe una dintre femei iar al treilea adoarme cu capul în poala unui musafir. Intelectualii nu reacționează, cîștînd să nu-i supere prea tare pe cei trei, și pînă la urmă fiecare găsește soluții pe cont propriu. O femeie devine informatoare, alta se prostituează, cel în brațele căruia a adormit securistul nu face nici o mișcare de teamă să nu-l trezească, alții „se retrag într-un mod ațît de superior și de inconștient în ei înșiși”. Singur Alexandru percepe și înțelege „universal grotesc și absurd al acelei încăperi lichefiate de vulgaritate și abjecție”, dar nu poate decît să fugă,

abandonîndu-și casa agresorilor și victimelor.

Fuga este al doilea centru de forță al romanului, echivalată cu o dezerțare, cu o înfrîngere care minimalizează supraviețuirea. Cartea Anei Blandiana este un mozaic românesc, o sumă de nuclee narrative a căror dispunere foarte complicată o neglijăm deocamdată, pentru a preciza numai că în fiecare din aceste nuclee narrative un personaj este confruntat cu teroarea supraviețuirii și soluția fugii rămîne întotdeauna o ispită și o șansă. Fuga este totuși o falsă salvare; o iluzie, chiar o ironie crudă, precum închisoarea cu gratii mobile în care se găsește personajul Alexandru la un moment dat. Pînă în ultima clipă se îndoieste - cu panica bruscă a curajului - că gratiile sînt într-adevăr mobile. Această disperare a unei nenorociri perfecte, pe care trebuie să și-o asumi și să te consumi în ea, fuga ca trist miraj, iată ideea centrală a romanului, abordată cu tulburătoare luciditate. Problema găsirii unei soluții devine obsedantă. Există posibilitatea de a nu rămîne pasivi, de a reacționa prin comentariu; discuția despre poporul român de la începutul cărții anticipează soluția supraviețuirii morale, pe care Alexandru o descoperă cu prilejul unei conferințe la un centru de reeducare, unde tinerii răspund celor auzite cu aplauze. Din convențională, falsă adulare, aplauzele devin, prin intensitate, amenințătoare și asurzitoare, un subversiv comentariu, căci ropotul intervine pe neașteptate, discreditînd discursul prin fragmentare sau anulîndu-l pur și simplu. Fascinat de acest mod de a reacționa, paradoxal incontrollabil în legalitatea lui, Alexandru are iluzia că oamenii, mulți și imposibil de persecutat cu răbdarea sadică a suplicului individual, nu sînt pasivi. În realitate ei sînt chiar mai mult decît pasivi, robotizați în gesturi impuse și defect în funcționare. Undeva se găsește un sertar cu aplauze, organizat ca o partitură muzicală: „Reținute”, „În creștere”, „Entuziaste”, „Cu aclamații”, „Cu urale”, „Obosite”, „Sacadate”, „Prelungite”, „Răzlete”.

AȘADAR, dacă a abandona realitatea nu e posibil, a și-o asuma prin comentariu poate fi fals sau oricum prea puțin. Ea trebuie învinsă prin subordonare, prin dominarea din planul intelectual, care, dacă nu împiedică, poate cel puțin să prevadă și să-și calculeze mișcările. Romanul Anei Blandiana oferă a treia soluție, construind-o după același model al anticipării în plan simbolic. Deținut într-un ospiciu de „nebuni” politici, Alexandru se îndrăgostește de cea care îl supraveghează. Dragostea lui sinceră e aproape masochistă, dar și diabolică, pentru că și femeia îl iubește și astfel el le este superior lor, controlîndu-i ei zone insondabile. Capitolul 15 al cărții este pur și simplu excepțional (eclipsează chiar restul), descrierea scenei de dragoste dintre cei doi, un mic poem sublim al refugului în iubire. Femeia este posedată sălbatic, cu disperare și frenezie, cu ură și neputință. Amîndoi știu că sînt supravegheați și ferocitatea lor erotică e sfidătoare, ostentativă și totuși sinceră. Această Sabina, fragilă și sensibilă, dar totuși agentă de securitate, este un personaj remarcabil, evident cel mai bine realizat în perfecta lui duplicitate.

Stadiul suprem al posedării realității este arta. Pe ultimele pagini romanul dezvăluie o strategie camuflată atent pînă atunci: tema ficțiunii în ficțiune. Autoarea scrie despre un autor care scrie, astfel avînd amîndoi iluzia că sînt atotputernici, că pot face ce vor cu personajele lor. Dar, ca la Unamuno, amîndoi se înșeală, ficțiunile invadează agresiv realitatea, desființînd utopia creației care poate fi controlată. Alexandru e amenințat de materialitatea propriilor lui coșmaruri și nu știm dacă autoarea îl poate salva, așa cum nu știm dacă ea se poate salva.

Sertarul cu aplauze nu este în primul rînd un roman. Dacă l-am privi așa, ne-am afunda în sumedenie de considerații teoretice, despre multitudinea firelor narrative, despre suprapunerile autor-narator-personaj, despre scheme structuraliste de generare a textelor (scriitoarea însăși ne răpește această plăcere, explicîndu-și pînă la ultimul detaliu tehnic romanul într-un întreg capitol), despre construcția personajelor și a fabulei narrative. Cartea ridică foarte multe probleme de teoria literaturii (prea multe), dar o face cu o elaborare cam naivă și prea transparentă, prea didactică. Nu-ți lasă plăcerea să înțelegi pentru că îți explică prea mult. Știm că Ana Blandiana a scris-o ca pe o terapeutică, revitalizînd sensul primordial al literaturii cathartice. Totuși e vizibilă intenția de a concepe un roman foarte modern și foarte complicat, ale cărui rigori nu sînt cerute de substanța însăși a cărții, ci de o opțiune stilistică exterioară. Plăcerea de a o citi ca pe un amplu eseu sau ca pe un lung poem amar al prozaismului este însă adevărata reușită a cărții.

Eugen Istodor

Andreea Deciu

CARTEA DE PROZĂ

Autorul își omoară personajele și dispare

GHEORGHE SCHWARTZ își asasinează cu sînge rece personajele, iar atunci cînd îl cauți în calitatea ta de cititor îngelat în propriile așteptări, povestește fascinant un amor platonice și se aneantizează, precum personajul principal. În spatele cochiliei sale narrative. Cum să-l iei la rost? Îl crezi printre personaje, și el dispare ca un duh, după ce a dezvoltat premisele, a ironizat și a filosofat. Formula minerală de supraviețuire a eroului său (cochilia) este și cea a desfășurării narrative. Trinitățile alcătuitoare ale unei scoici se regăsesc și-n numărul de epoci istorice străbătute de personaje (ceaușistă, revoluționară și

Gheorghe Schwartz - *Cochilia*, Editura Forum, București, 1992.

postrevoluționară). Același număr de trei îl înfrîng și-n structura edificiului narativ (desfășurarea exteriorității și interiorității universului lumesc și retragerea lui în apex, în matricea filosofală) și în etapele existenței doctorului Diamant (trăire intensivă a clipei, detașare și dispariție). Derulatorul de întîmplări al romanului „Cochilia” are un schimbător de viteze pentru fiecare palier al fabulei, constituindu-se două micro-romane trăite de același personaj. În „Spirala exterioară” viața lui Niky Diamant e dominată de soția sa Rori, satelit al exteriorității. Realitatea este schițată cu bisturiul, meschinăria lumii medicale este prezentată în cavalcade torențiale de voci, spaime și cadavre. Ritmul este alert, incursiunile în trecut explică prezentul, lumea nu se poate autoanaliza lucid. Autorul pare a-și cruța cititorul filtrînd scenele înmormîntărilor succesive prin interpretările seci ale personajelor. Epoca este cea a decimării și a selecției naturale. Titlurile ironice ale capitolelor anunță recuzita post-

modernistă a „Spiralei a doua”: referințe livrezii parodiate (Pygmalion, Robinson Crusoe, Diamant cu al său Falanster de la Scheni, „doctorul Irlen din Wassermann”), poezia obiectelor mărunte și a himerelor, acreditarea paralelă a ficțiunii și realității, încetinirea ritmului narativ prin semnificarea profundă a fiecărei clipe a personajelor, prezența paralizantă pentru cititor a autorului (în titluri, subtitluri, comentarii). Relația doctorului Diamant cu nepoata enciclopedistului Colțea își conține ipostazele și tragismul. Victima fizică pare a fi această Galatee, victimă spirituală fiind Pygmalion-ul ezitant, strivit de o existență anterioară fără repere idealiste. În apex, ultima parte a romanului, se petrece tragedia însinguratului doctor. Ritm narativ nu mai există și de aceea „casa fantomelor Colțea” este prezentată ca un fapt jurnalistic senzational. Ipostaza lui Diamant de filosof care-și contemplă existența distrusă pare a-i displace autorului. Este comună, iar sfîrșitul într-un foc pustiitor ca-n Eco, ar suna retoric. Soluția auctorială este fuga de la locul faptei. Eroii sînt rezultatul propriilor greșeli, autorul nu are responsabilități.

Pagini cenzurate –
pagini corectate, pagini editate

ACTUALUL volum al lui Alexandru Mușina - *Lucrurile pe care le-am văzut* (1979-1986), apărut la Cartea Românească (1992) - oferă amalgamul teoretic imposibil - între sibilinic și discursiv, între declarația nongalantă, explicativă, realistă și tonul psalmodic, ca și când poetul ar fi cântat pînă să se apuce de scris, litanii. Amestecul provine din încercarea lui disperată pe de o parte de a-și face auzit glasul dizident și pe de alta de a păcăli vigilența plină de neprevăzut a cenzurii. Dar Al. Mușina n-a dovedit prea multă abilitate în această dificilă încercare prin care i-a fost și lui dat să treacă între anii '80/'90 - dovadă chiar această culegere de poeme respinse la cenzură și care recuperează și variantele originale, neamputate ale poemelor de debut (*Leccións deschise ale profesorului de limba franceză A.M., și Budila-Express*).

Aceste poeme extraordinare sînt născute de fapt din incapacitatea poetului - căruia îi este mult mai propriu discursul liber, deschis, sau ceea ce am putea numi sociabilitate lirică - de a fi aluziv, enigmatic, încifrat. El le obține din negocierea între apetitul său pentru realitatea crudă, nudă, sinceră și melopeea tristă care trebuie să o travestească pe aceasta ca să facmece într-un fel urechile prea delicate. Un

Alexandru Mușina, *Lucrurile pe care le-am văzut* (1979-1986), Cartea Românească, 1992.

patetic ne vorbește aici, un nemulțumit în plan moral care caută să fie convingător și înduioșător în fața noastră, făcînd apel la argumente din viața de zi cu zi a fiecăruia (naveta, practica agricolă, ședințele, coada pensionarilor etc.). Principalul subversiune a poetului constă în aceea că el se adresează tot timpul cuiva (Al. Mușina nu monologhează), cerînd compasiune pentru propria abdicare („Eu am/ Învățat a dormi și-a tăcea”) și absolvîndu-ne la rîndu-i de compromisurile noastre („știi ce simt... cînd spun tone de prostii... cînd se toarnă una pe alta/ cînd se ciugulesc de le merg fulgii la o cafea/ ca niște găini apucate găinile/ mele dragi și singure mișto și speriate”). Retorica aceasta a înțelegerii, a apropierii mîngietoare față de cei greșii, opusă retoricii acuzatoare, criticii și autocriticii, „biciuirii” și „înșirării” oficiale trădează cea mai periculoasă solidaritate. Personajele lirice oprimate din poeziile lui Al. Mușina (navetistele, profesorul de provincie, profesoarele, omul-cobai din *Experiențe*, vecina, bătrînii reumatici) sînt niște dizidenți inediti - dizidenții surprinși de revărsarea cîmpioasă a sistemului și fixalizați în structurile lui magmatice, imuabile. Ei nu pot evada și nici nu se pot opune, ci doar arăta descărnarea, devitalizarea, moartea biologică și intelectuală. Poezia nu „instigă” nici măcar într-un vers la revoltă, ci la acumularea, sporirea și epuizarea suferinței, după care însă cenzura simte ce trebuie să urmeze.

PRIN grila-i imposibilă s-au strecurat miraculos neatinse *Lecțiile*, cu toată insuportabila lor ironie (bătăie de joc) la adresa micilor instituții sacrosancte (edilii orașului, comitetul de părinți, ziua recoltei), *Budila-Express* a fost însă corijat în imprecățiile finale, în vreme ce *Hebdomadarul profesorului A.M.* n-a mai putut apărea deloc. *Lecțiile* sînt un fel de jurnal liric al navetei, al vagoanelor, al profesoratului de provincie. Protestul în contra vieții comunizate, egalizate, în contra mediocrității obligatorii și a banalității forțate e atît de transparent încît cite o precauție ultimă („Luminători” pentru „conducători”) e naivă. *Hebdomadarul*, pe de o parte mimează, pe de alta cuprinde suferința sinceră după vremurile de altădată; în fond toată mizeria era și semnul sigur al unei condiții excepționale - „în sera veșnic tîndră vag adus de spate/ înfășurat în hanoracul vechi kaki/ în București unde toți oamenii sînt gri”.

Budila-Express e un cvasi continent de poezie a cărui geografie cameleonică se schimbă la fiecare lectură și la fiecare comentariu. Poemul are aspect de song, de cîntec de tabără pe tema vieții sociale în regimul totalitar, iar ideea provine tot din vremea călătoriilor cu trenul, în care poetul trebuie să se fi simțit abuziv legat de semeni și abuziv tratat de locomotiva unei ideologii nebune. „*Budila-Express*, garnitură cu bou-

vagoane". În tren se servesc cu de-a sila surogatele, substituenții frumoaselor timpuri de altădată cu aristocrate, liftieri, hamali, bijutieri și călătorii exotice (nostalgie livrescă cu peisaje de roman interbelic), la care individul e forțat de o armată grotescă, din care cenzura, cu musca pe căciulă, a exclus „lingecuriștii", „lucrători cu gura și cu despicătura" și „putpalmiștii verbali".

Experiențele, Odele și Alexia aduc atingere mitului fundamental al sistemului - „omul nou”. Un grup necunoscut pătrunde în zonele de rezistență ale ființei și le lichidiază până la simpla secreție glandulară, ne aflăm într-un uriaș laborator diabolic în care omul e asimilat regnurilor biologice inferioare, automatelor și cobailor. Revolta nu se mai ascunde în figurile impasibilității. Fotografia (interzisă) pe care Alexandru Mușina vrea s-o facă realității iese întotdeauna tremurată de emoție.

Romanița Constantinescu

CARTEA DE POEZIE

Colaj complet

apartin în mod evident unei persoane care știe că scrie poezie și îi face plăcere să ne-o spună: „dar nu-i chiar așa, generalizez, mă extrapolez / trăind în mediul unui ev apăsător / am vrut să modific și tonul și tonusul / să-mi obiectivez eul liric / la persoana a treia / sau măcar la a doua, cînd mă gîndesc...” (pag. 5). Radu Țurcanu este un cititor de poezie și de esuri despre poezie și toate aceste texte și metatexte se amestecă în ceea ce scrie; în același timp, pare că vrea să ne dea interpretarea poemului (sau măcar una dintre ele) împreună cu poemul: „e groasă lumea pe unde și ca dinșă sîntem noi / nu strivim corola, / versurile, o luminare stinsă în luminile nopții / inconștientul colectiv cu pinzele-n vînt / stăpînă a mării”. Ideea este, probabil, că poezia se hrănește din poezie, că este greu să faci abstracție de modelele anterioare, care au intrat în subconștient pentru todeauna. Tema modernistă a originalității este negată implicit și, în schimbul ei, autorul preia colajul postmodern.

Poemele în proză care umplu restul volumului se află la limita dintre eseu și jurnal de idei; nu au titlu, sînt scurte sau foarte scurte (un sfert de pagină), cu propoziții simple, de multe ori eliptice. Iar dacă ar fi să dau tema cea mai des întîlnită, care revine aproape obsesiv, atunci aceasta ar fi cea a scrisului. Autorul se vede prea mult în act pentru a se putea concentra propriu-zis. În eseu de la pagina 40, de exemplu, actul scrisurii este comparat cu cel al gătîtului: „Plăcinta social-politică nu-i prea arătoasă, așa că

Radu Țurcanu, *Scripto-poeme*, Ed. Litera, 1992, coperta și ilustrațiile de Mircea Stănescu

mă mulțumesc cu supa estetică. (...) Mă străduiesc să o scot din zeama de monolog, să o degust, mă spetesc înălțând cuptoare cosmice, renunț și la armonia din cerul gurii numai să mă pot și eu conforma semnalelor din burta infinită. Strivesc sub condei lighioanele, înnegresc pagina. Ele se mai zbat o dată, de două ori în bulbulci și plină la apocalipsa literelor întepenesc. Sint schițe aici, crochiuri, încercări la una din ideile mele pentru o carte de bucate". Metafora este reușită, chiar tulburătoare, și foarte potrivită ca emblemă pentru întreaga carte. Din păcate, nu se rețin prea multe lucruri din aceste poeme impure, amestec de poezie, critică, eseu, jurnal și ilustrație.

Nu toate textele sînt la fel; la pagina 50 „poemul” este de fapt o scurtă narațiune, aproape o transcriere, gen Caragiale, a unui dialog purtat de două bătrînele într-un tren. Cele două personaje se opresc și la problema morții pe care o trasează în moduri foarte diferite: în timp ce una dintre ele se întreabă și o întreabă pe cealaltă de ce trebuie să moară, cealaltă ignoră atât întrebarea cît și problema, afirmînd că este o zi foarte frumoasă. Laconismul textului dă în acest caz rezultatul scontat.

Ilustrațiile sînt fotografii ale unor colaje făcute din: bucăți rupte dintr-un ziar, din pagina de tipare pentru citorioare a revistei Burda, resturi de bilete, o lucrare de control sfîșiată în două și asamblată strîmb, o bucată de fotografie reprezentînd niște ochi de iccană bizantină. Relația dintre text și ilustrația lui se poate face numai în ansamblu, stilul general al poemelor și stilul general al fotografiilor au o legătură, dar nu și fiecare poem cu ilustrația lui. În primul rînd, ambele texte (cel al imaginii și cel al cuvîntului) sînt colaje, și chiar în mod avangardist-provocator la nivelul formei — în al doilea rînd, elementele din care se face colajul fotografic nu sînt chiar întîmplătoare: foata de ziar este un fragment de eseu critic, iar lucrarea de control este o analiză a poeziei Anei Blandiana (foarte puerilă și corectată fără milă). Deci, avem de-a face peste tot cu texte; care se amestecă, se asamblează în toate felurile și dau naștere la alte texte. În aceste condiții, nu mai are mare importanță ce spui, ci *cum* spui și *că* spui. Aceasta pare a fi concluzia lui Radu Țurcanu; însă după ce închizi cartea, ai senzația că de-abia acum ar trebui să înceapă.

DIALOGURI

Actualitate și euharistie

curiozitate al vîrsetelor aurale ale umanității este la un moment dat capturat de „vrăjitorul cel rău” (căci omul nostru avea întotdeauna probleme cu această categorică socio-profesională a triburilor primitive) și obligat sub amenințarea cu moartea să divulge toate secretele, descoperirile și invențiile vieții sale de intelectual peregrin. Exceptînd detaliile de epocă sau datele specifice fiecărui caz în parte - în situația amintită mai sus bunăoară, vrăjitorul urmîndea obținerea prin cultură a unei autorități superioare în cadrul tribului -, scenariul ori modelul interviului cu somitate culturale a rămas în linii mari același: un ins care solicită, întrebă, induce, și, mai nou, înșinuează (a se vedea a doua întrebare de pe pagina 110 a *Convorbirilor Euharistice*) și altul care împărtășește sau se împărtășește mai mult sau mai puțin.

Adevărul este că atunci cînd ai preoipenții de calibrul lui Petre Țuțea, Neagu Djuvara, Sorin Dumitrescu și Andrei Pleșu este foarte greu să ratezi o carte de interviuri. Și apoi Dorin Popa nu este nici el un june copleșit, paralizat de evlavie în preajma înțeleptului și prea mulțumit cu „simpla” favoare pe care i-o face acesta din urmă discutînd cu dînsul. Din contră, aș zice că ziaristul ieșean posedă din fericiere ceea ce „ireverentă” pozitivă și fecundă care,

Dorin Popa, *Convorbiri Euharistice*, Institutul European, Iasi, 1992

împreună cu inteligența, transformă întrebarea în replică și îi ridică pe reporter la rang de interlocutor. De altfel, principala calitate a *Convorbirilor Euharistice* mi se pare a fi caracterul lor viu, dinamic, chiar „palpitant”. Asta pentru că și chestiunile aduse în discuție sînt incitante, stringente: posturile unor intelectuali de vază în viața publică, experiența politicului și a închinătorii, activitatea GDS-ului, transformarea Alianței Civice în partid, tipuri de dizidență și dizidenți, guvernare și opoziție, mentalitatea omului de cultură român în exil, prejudecățile istoriei naționale etc. A miza pe actualitate, pe „problema zilei”, comportă în sine, mai ales în România de azi, anumite riscuri.

În primul rând, deși interviurile fuseseră publicate în ziare la ora evenimentelor comentate, cartea a apărut relativ târziu când multe subiecte ieșiseră din sfera de interes.

Apoi i s-ar mai putea reproșa lui Dorin Popa și un alt gen de „decalaj”. Unii dintre noi sîntem încă dominați de convingerea sau convenția că marii performeri ai culturii nu trebuie solicitați și consultați decît în ceea ce privește probleme de maximă înalțime spirituală, desprinsе de contingent, tocmai pentru a se putea obține „euharistia”, împărtășirea. Ori, cu toate că momentele culturale „dense” nu lipsesc, ziaristul ajunge să-l întrebе la un moment dat pe Petre Țuțea despre Gh. Maurer, greva ceferiștilor din Iași, „priza” lui Iliescu în România, bîgînișari, femei și despre cum s-a lăsat de fumat. Unde mai pui că Dorin Popa „nu respectă protocolul”, pune prea multe întrebări cu „unde”, „cînd” și „cît”, cere lămuriri suplimentare și cîrtește incomodîndu-l pe maestru, obișnuit să nu primească obiecții la o replică scînteietoare.

Cei care vor susține după toate acestea că interviurile cărții nu prea sînt „euharistice” precum și nefecundatorii în gîndirea „teandrică” a lui Sorin Dumitrescu, ce distinge în actualitate, în versatilitatea fenomenalului și a „derizoriului cotidian” funcționarea modelelor numenale, trebuie totuși să realizeze că e puțin probabil ca în zodia culturală viitoare să mai apară sub tipar dialoguri de factura celor redate în *Jurnalul de la Păltiniș*, pentru simplul motiv că nu va mai exista un Păltiniș.

Mihai Iacob

Actualitatea lui C. Stere

FĂRĂ îndoială că romanul *În preajma revoluției* este cea mai valoroasă operă pe care a dat-o un scriitor basarabean privind viața Basarabiei sub stăpânirea țaristă. Caracterul ei de amplă frescă socială, marea varietate tipologică, descrierea îndepărtatelor zone polare, a tundrei și a taigalei, au constituit cîteva din calitățile, unanim recunoscute, care au făcut să se vorbească totuși în timpul comunismului despre C. Stere, deși multă vreme, cam cu gura pe jumătate. Caz paradoxal, i se consacrau studii și teze de doctorat, însă opera sa literară capitală n-a putut fi publicată decît după 1989, oarecum concomitent cu masiva monografie a lui Z. Ornea. Și nu e de mirare, pentru că C. Stere fusese el revoluționar antițarist, cunoscuse închisorile și deportarea în Siberia (din acest punct de vedere *În preajma revoluției* este prima operă scrisă de un român despre cîmpul concentraționar), dar, în același timp, el împărțea ideile narodnice, militînd pentru statul țărănesc, deci intrînd în conflict cu marxismul și chiar în persoana teoreticianului său „en titre”, a tovarășului de exil, în roman, Danilov, (nu altul decît Lenin) și, mai grav, era un adept convins al „naționalismului”, adică al unirii Basarabiei cu România, aspect căruia îi dedică zeci și zeci de pagini, denunțînd politica sistematică de rusificare, la care fusese condamnată provincia sa natală, timp de aproape o sută de ani, dacă ne referim la cronologia romanului. Toate acestea erau comentate perifrastic sau cu reproșuri critice, accentul căzînd pe antițarismul scriitorului, ocultîndu-se, de obicei, sensul adevărat, adică protestul împotriva sălbaticiei asupririi naționale, ce se exercita în țările sau provinciile pe care împăratul pravoslavnic le tot adunase în timp sub „oblăduirea” sa.

Spre deosebire de *Amintirile* lui A. Russo care evocau nostalgic boierimea și în genere satul basarabean din vremea veche, de însemnările memorialistice ale lui Zamfir Arbore și cam de aceeași natură, deși sub formă de „roman” ale lui D.C. Moruzi, unde se înregistrează un aspect sau altul, mai mult sau mai puțin stîngaci, unde se enunță anumite idei, în romanul lui C. Stere (și el memorialistic! - acesta pare genul cel mai propriu basarabenilor, tocmai pentru că aveau atîtea de spus), lumea și mai cu seamă boierimea trăiește efectiv, cu viața ei mărginită sau emancipată, cu diferențierile ei, care dezvăluie din interior procesul de degradare socială și de treptată deznaționalizare. Cei vechi, dinainte de 1812, se împuținau sau se ruinau, cei mai tineri se „acomodau”, schilodeau groaznic graiul strămoșesc, nevorbind cum trebuie nici rusa, nici româna. În genere, boierimea de țară, căreia îi aparținea Iorgu Răutu, tatăl lui Vania, rămîne destul de înapoiată și incultă, puterea imperială avînd interesul s-o țină izolată de viața orașelor, în special a celor mari, unde mai circulau și alte idei și se manifestau, deși, mai rar, și alte atitudini decît aceea de supunere oarbă în fața tătucului țar. Din acest punct de

vedere, Iorgu Răutu nu se găsea prea departe de țărani de pe moșia lui, vorbind aceeași limbă și respectînd aceleași datini, dorind să-l aibă preot mai departe în sat pe strașnicul bețivan de popa Vasile, ca nu cumva să fie schimbat cu unul mai tînăr, eventual un ruș, care să le citească slujbele pe limba stăpînitorului. Dar oricît de izolați, boierii nu se confundă totuși cu țărănimii, se, notează Stere, „lipsită de școli, claustrată în satele ei - adevărate lagăre de concentrare (s.n.) - zăcea ca o masă amorfă și inertă față de marile evenimente care zguduiau împărăția - fără să le poată înțelege și adesea chiar fără să le poată cunoaște.” Mai ales după căsătorie, Iorgu Răutu merge la Chișinău, călătorește, de voie, de nevoie, la Odessa. Veneau apoi adunările guberniale, unde era obligat să participe. Spre deosebire de cei din categoria „ursului de la Năpădeni”, ce-și părăsesse arareori moșia, ca să nu zic „bîrlugul”, boierii, în genere, mai tineri, devin, în marea lor majoritate, conformiști, uneori și agenți ai rusificării. Ei vorbesc un jargon franco-ruso-român, acceptă și promovează infiltrarea elementelor străine de trecut și tradiția țării, pulverizînd în cîțva timp omogenitatea boierimii basarabene, care, în bună parte, coruptibilă, servilă și mimetică, nu mai e capabilă să imprime o opinie publică, să impună propriile norme de conduită morală și socială. Ea privește spre Sankt Petersburg, unde bărbaii visează să ajungă printre mareașii nobilimii, iar femeile, doamne de onoare ale țarinei. Sigur, pe această treaptă socială, româna e destinată, vorba lui Caragiale, doar „pour les domestiques”.

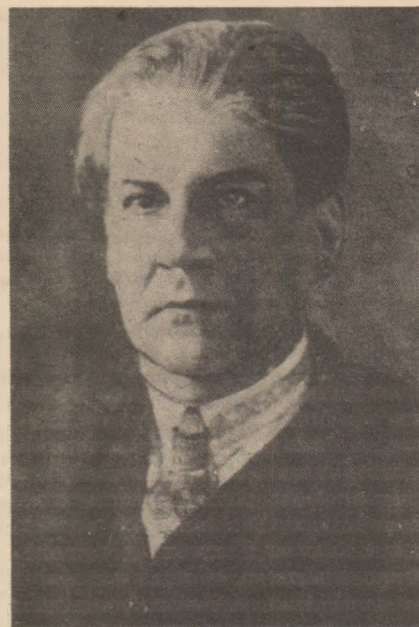
UN rol decisiv îl avea totuși procesul de rusificare forțată, care le interzicea elevilor folosirea limbii materne chiar între ei, și spiritul govin al multor educatori. Scriitorul schițează portretul unuia dintre aceștia, Marin Scarnitz (poreclă: Scîrnăvie), care, iritat de caracterul etnic, evident al moldovenilor, ajunge la un comportament ce frizează, la nivel verbal, sadismul și bestialitatea: „Romanilor! Măgarilor! ... De unde ai ieșit rîie moldovenească... Cum te cheamă spurcăciune valahă? Te-oi strivi, de nu va mai rămîne nici untul din tine.” „Romani mamaligenși”. Bineînțeles, un astfel de limbaj va avea, mai devreme sau mai tîrziu, efectul bumerangului.

Să notăm că, deși constituia o adevărată îndrăzneală, copiii mai vorbeau și românește în familie, cu atît mai mult Vania Răutu (alias C. Stere) cu țărănușii lui din Năpădeni. Apoi, conformismul nu era nici el generalizat și nu ajunsese chiar să distrugă și ultima coardă a ființei naționale. Pe la petrecerile boierești, provinciale, după *cotillon*, se comanda *hora* sau *Ciocirlia*. Vestit în epocă era un lăutar evreu din Bălți, Lemaș, expulzat pînă la urmă de împărăție pentru că repertoriul său se compunea mai ales din cîntece populare, din romane pe versuri de Alecsandri, ba și din texte de-a dreptul subversive pentru stăpînii atotputernici, ca acesta:

„Mult e dulce și frumoasă/ Limba ce vorbim.../ Vorbiți, scrieți românește/ Pentru Dumnezeu!”

Vania Răutu crescuse în cultul lui Ștefan cel Mare, care se păstra în inimile basarabenilor ca un simbol și ca un mit. Era totuși nemulțumit că nu cunoștea poporul și literatura română. Prin contrabandă, reușește să obțină o gramatică românească și volumul *Doine și lacrimioare* de V. Alecsandri. Cu timpul, conștiința națională capătă un contur tot mai accentuat. De la starea emoțională (bucuria de a întîlni un grup de bucovineni în fundul Siberiei), Vania Răutu, ca și tovarășii lui de suferință, ajung la cunoașterea adevărului și astfel să-și răspundă unor întrebări chinuitoare. Mistificarea de proporții pe care a practicat-o comunismul (nu se susținea cu seninătate și perfidie aberația că româna din Basarabia e o limbă slavă?) o inaugurase, cu un secol mai devreme, imperialismul țarilor. În sfîrșit, se lămuresc din ce viță se trag ei, basarabenii și cărei nații îi aparțin. Conștiința romanității, ce înlătura slavismul mincinos și tiranic, e dublată de aceea a vechimii și a statorniciei neamului lor, ca populație băștinașă. Mai mult, Răutu simte că provincia natală, aflată sub cizma rusească, e din același trup cu România, patria-mamă, către care, de la o vreme, își îndreaptă toate speranțele, ca spre un „pămînt al făgăduinței”. Visează la el cu patimă, dar totodată pătruns de teama că pășește nesigur într-un spațiu încă misterios și abstract. „Răzlețirea Basarabiei nu a putut distruge legătura ei organică cu restul națiunii. Și în afară de această legătură, nu mă simt întreg. Astfel simțul nostalgiei are la mine un caracter ciudat: România mă atrage, mă fascinează și, în același timp, îmi inspiră groaza necunoscutului”.

Intellectualii (moldovenizanți, cum le spune Stere) de pe la 1890, care căpătaseră o conștiință națională, ajung la concluzia necesității unirii cu România. În cazul cînd „armia românească” ar fi trecut Prutul, ea ar fi fost primită „cu bucurie, cu pîne și sare, cu icoane și prapuri”. Dar pînă atunci era nevoie de o pregătire a opiniei publice basarabene și mai ales a populației sătești, ținută de împărăție în cea mai desăvîrșită ignoranță. Se formează cercuri culturale, menite a răspîndi învățătura, a trezi sentimentul național și a stabili legături mai strîns cu România. Tinerii patrioți basarabeni vorbesc aproape cu aceleași cuvinte, ca și cei din țară, sînt convinși de dreptatea istorică a poporului român, dar consideră că singuri, fără ajutorul României, nu vor putea realiza unirea. Și cei de la București, pentru motive de (in)oportunitate politică, întîrzie să le întindă mîna. Să fie ele oare și astăzi, aceleași, în condițiile destrămării imperiului sovietic? Spune un personaj al romanului: „Neamul aista nu va pieri niciodată! ... a ținut piept tuturor năvălirilor, - cine n-a călcat pămîntul aista? ... Și aici sîntem! Și vom fi! Dar ne trebuie ajutor și de peste Prut, - și domnii nici nu vor să știe de noi, - de frica rusului...” Ajutorul va veni, totuși, în 1918 (în momentul prăbușirii țarismului și al debandadei create de

bolșevici), după ce basarabenii înșiși votaseră unirea în Sfatul Țării. Pînă atunci, el va lua alte forme, și în primul rînd, culturale, impulsionate, în mare măsură, de același neobosit C. Stere. Sosit la Iași, încă la sfîrșitul secolului trecut, el va organiza acolo un cămin pentru studenții moldoveni de peste Prut, spre a forma „un mănunchi de intelectuali adăpați la cultura națională”. Apoi va întemeia revista „Viața Românească”, ce se adresa tuturor românilor și care ajungea și la Chișinău, trecută clandestin peste graniță.

CSTERE credea în misiunea istorică a României „de a se pune în calea țarismului, pentru slobozenia ei și pentru folosul lumii întregi, pentru civilizația omenirii”. Era nevoie în această zonă a Europei de un stat puternic - și n-o spunea doar el - pavază împotriva poftelor imperiale, tot mai nesăbuite, care au culminat în timpul comunismului. Faptul, din păcate, a fost ignorat de occidentali, după cel de-al doilea război mondial, și consecințele dramatice se cunosc. Acum, e foarte bine că vin elevi și studenți basarabeni în liceele și universitățile românești, că îi ajutam pe copiii orfani, în urma confruntărilor sîngeroase de pe malul Nistrului, dar este oare de ajuns? Cred că oamenii noștri politici ar trebui să mediteze mai adînc la ideea lui C. Stere privind misiunea istorică a României, aici, în calea tuturor vînturilor, misiune care azi capătă o dublă semnificație: de împotrivire la nostalgii, nu o dată belicoase, ale fostului imperiu sovietic și la comunismul ce n-a dispărut, nici în Rusia și nici la noi, chiar peste noapte. Ca să-și îndeplinească misiunea, România va trebui să devină ea însăși o țară cu adevărat liberă și democratică, puternică economic și politic, să se despartă cu desăvîrșire de vechile structuri și de vechea mentalitate. Revenirea Basarabiei la România va depinde, pînă la urmă, de victoria anticomunismului pe ambele maluri ale Prutului. Abia atunci se va îndeplini idealul de o viață al lui C. Stere și al tuturor scriitorilor și intelectualilor basarabeni, care au ținut vie conștiința națională, simțîndu-se, chiar în fundul Siberiei, fii ai aceleiași patrii comune și care, deși revoluționari, adepți ai diverselor curente antițariste, s-au declarat inamici de moarte ai bolșevicilor. Nu așa, prin instaurarea celei mai sîngeroase dictaturi din cîte a cunoscut omenirea, visaseră ei revoluția și nici întru salvarea împărăției, care din pravoslavnică a devenit leninist-stalinistă. C. Stere și Zamfir Arbore știau ei ceva.

Al. Săndulescu

„Polemicele“ lui P.P. Negulescu

P. P. NEGULESCU a fost printre studenții selectați, la sfârșitul anilor optzeci ai secolului trecut, de Maiorescu pentru a prelua conducerea *Convorbirilor literare* și a direcției maioresciene (e mai propriu spus decât junimiste) în spiritul public, în viața literară, la universitate. Acești tineri s-au numit Mihail Dragomirescu, P.P. Negulescu, S. Mehedinți, D. Evolceanu, C. Rădulescu-Motru, N. Basilescu, I.A.I. Bassarabescu, Pompiliu Eliade și încă alții. Unii îl vor părăsi pe profesor, trecând la liberali sau, necomportându-se cum le ceruse magistrul, vor fi ostracizați. Cei mai mulți îi vor rămâne fideli, asigurându-i posteritatea încă o jumătate de veac. Maiorescu s-a îngrijit atent, de aleșii săi, asigurându-le burse de studii, slujbe, catedre universitare, conducerea celei mai importante reviste a țării. Le cerea, în schimb, supușenie totală. Când s-au făcut remarcați în Junimea bucureșteană, pe primul plan al atenției publice era așa-numita polemică. Gherea-Maiorescu. Fondatorul Junimii îi răspunsese, de fapt, o singură dată lui Gherea cu eseu din 1892, *Contraziceri*, neînțelegând, olimpiu cum își organizase viața, să revină în dispută. Apropiatii - printre ei foștii săi studenți - îi demonstrau că e necesar. Profesorul a ținut să se păstreze la înălțime, trimițând pe teatrul de bătaie aleșii. Practic, în acei câțiva ani, oricine voia să-i câștige încrederea și înalta-i favoare trebuia să intervieve în această polemică pe care maestrul o dirija (corespondența sa, aflată la Biblioteca Academiei, pe care am publicat-o, în 1978, într-o ediție, aduce probe revelatoare), din postul său de comandă, programând intervențiile ca un bun strateg ce era. Așa se face că P.P. Negulescu, cu totul străin de subțirile estetice, a fost nevoit - a mărturisit, apoi, în două articole omagiale, cum a intervenit în această polemică la îndemnul decis al profesorului - să scrie două-trei studii de estetică literară. (Au făcut-o - pentru a obține grația profesorului, nu numai Dragomirescu, Mehedinți sau Bogdan-Duică dar - cine își mai amintește? - chiar viitorul mare lingvist Al. Philippide, căruia numai de estetică nu-i păsa). Negulescu a scris trei studii: *Psihologia stilului* (1892), *Impersonalitatea și morală în artă* (1893), *Socialismul și arta* (1894) și, mai târziu, în 1897-1898, *Lucruri vechi*. Două dintre aceste studii, cele din mijloc, le-a adunat, în 1895, în volumul intitulat *Polemice*. Avea nevoie de acest volumaș și pentru că bibliografia îi era subțire. Nu avea publicată decât teza de licență (*Critica apriorismului și empirismului*) și Maiorescu îl numise conferențiar de filosofie la Universitatea din Iași iar în 1896, fără doctorat, devine, prin concurs, profesor universitar titular (repede, și-a publicat în volum, în 1896, și *Psihologia stilului* și, în *Convorbiri*, studiul *Filosofia practică. Spiritul francez*). Numirea, ca și concursul lui Negulescu, fuseseră binișor în afara regulamentelor. Dar dacă voia Maiorescu, puternic în lumea universitară, totul era cu putință (Mai târziu, în 1904-1906, nemaiaგრეინdu-i pe Dragomirescu și Rădulescu-Motru, nu i-a sprijinit, aceștia trebuind să recurgă la alți mari protectori - primul la Take Ionescu, cel de al doilea chiar la regele Carol I - pentru a deveni universitari titulari). Așadar, studiile antigheriste ale lui Negulescu, solicitate de profesorul său, au fost răsplătite din plin, ele fiindu-i și piese de rezistență în lista de lucrări cu care

s-a prezentat la concursul de titularizare în profesoratul universitar. N-aș voi să se creadă că Maiorescu a făcut, atunci, un abuz inedit. Să nu ne facem iluzii. Era curent, în practica vremii, ca partidele politice să-și asigure partizani în universități (devenindu-le elita intelectuală). Mai pot cita - de astă dată prin voința liderilor liberali - numirea, în 1901-1903, a lui Stere ca profesor universitar (a fost, firește, și concurs, dar candidatul n-avea doctorat) și a lui Ibrăileanu (împotriva lui Lovinescu, doctor de la Sorbona), în 1908-1912, când - pentru ca formalitățile să fie îndeplinite, secretarul de redacție al *Vieții Românești* și-a redactat, în grabă, o teză de doctorat despre opera lui Vlahuță. Și a câștigat concursul. N-ar fi bine să se înțeleagă că, prin proptelele politicii, ajungeau profesori universitari nuliți. Exemplele citate dovedesc că era vorba de înalte competențe devenite, curînd, mari personalități. Dar, și întrunind aceste calități, era nevoie de sprijinul oculte politici la început, fără de care - se știa - nimic nu se făcea și dezlega în viața publică românească.

DAR să revin la filosoful nostru care se făcuse remarcat și în viața politică, ca membru al grupării junimist-carpiste din Partidul Conservator. În 1910, odată cu pensionarea din învățămînt a lui T. Maiorescu, P.P. Negulescu, mutat la București, preia catedra magistrului său. Activitatea științifică i se fortificase. În 1910 a publicat una dintre lucrările sale fundamentale, *Filosofia Renașterii*. I se mai datorează *Istoria filosofiei contemporane*, *Geneza formelor culturii*, cele cinci volume din *Destinul omenirii* și încă, destule, altele. S-a spus că n-a fost un spirit creator și că originalitatea în cugetare i-ar fi lipsit. E posibil, deși, în epocă, a avut admiratori proeminenți printre care e de amintit Camil Petrescu. Totuși, *Filosofia Renașterii* și *Geneza formelor culturii* rămîn lucrări importante în istoria cugetării filosofice românești care merită cea mai înaltă considerație. Încă din anii neutralității, Negulescu se distanțase de atitudinea grupării conservatoare. Mai târziu, în refugiu de la Iași, se apropie de cei ce au fondat noul Partid al Poporului (la început Ligă) condus de generalul Al. Averescu. Va fi unul dintre fruntașii acestui partid, de două ori ministru (firește, la Instrucție publică) și, o dată, președinte al

Camerei Deputaților. Dar jocurile în centrul de comandă al partidului le făceau alții (Argetoianu, Goga etc.), Negulescu fiind personalitatea reprezentativă, pînă a fi eclipsat de Ion Petrovici, intrat și el în partidul lui Averescu. Negulescu era un personaj cam ciudat, mereu înfricoșat de maladii, grav, solemn, retractil, umblînd - cum îl descrie Argetoianu - pînă și în luna iulie cu pardesiul pe braț. Nu era un orator, chiar prelegerile universitare fiind citite cu dicție dar cam adormitor, neizbutind să cucerească, încărcate cum erau de citate și referințe, auditoriul studentesc. Cucerea, dimpotrivă, improvizația spumoasă a cursurilor lui Nae Ionescu pe teme care interesau studențimea. Și, totuși, raționalismul convingerilor filosofice ale lui Negulescu a avut adepții săi. Aceștia își stimau - de aceea - profesorul, rămînîndu-i fideli peste ani. A fost pensionat, forțat, în 1940 (avea numai 68 de ani) de regimul antonescian (odată cu Rădulescu-Motru), la această decizie contribuind și eternul său rival Ion Petrovici, titularul Ministerului Instrucțiunii Publice. Dar în 1941 devine - compensatoriu? - membru titular al Academiei (corespondent era din 1936). A continuat să lucreze, pregătind reeditarea unora dintre cărțile sale. Bombardamentul Bucureștiului de la sfârșitul războiului i-a distrus casa și, din nenorocire, imensa-i bibliotecă și chiar fișele pentru lucrări viitoare la care cugeta. După 1948 a dus-o greu, în penurie jenantă, izgonit de peste tot (inclusiv din Academie), murind în 1951 la venerabila vîrstă de 79 de ani.

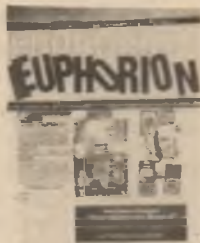
POLEMICILE antigheriste din 1893-1894, care prilejuiesc acest comentariu, constituie un moment de început în opera sa și ele, orice am face, datează. Atunci cînd au fost publicate însă, indiscutabil, au reprezentat o contribuție însemnată într-o dezbatere de idei care preocupa spiritul public al timpului. Tînărul filosof apela la autorități în estetica epocii (Guyau, Paulhan, Souriau) pentru a demonstra valoarea conceptului impersonalității în artă. Principiul autonomiei esteticului, apărut de Maiorescu, a fost dezvoltat și fortificat. Negreșit, valoarea acestui credo estetic trebuia apărută în suveranitatea creației și a actelor de evaluare. Din acest punct de vedere, contribuția lui Negulescu, atunci, e importantă. Dar în istoria curentelor

noastre de idei, câștig de cauză relativă a avut - prin sămănătorism, poporanism și, paradoxal, gîndirism - gherismul care predica angajarea, deci, tendenționismul în artă. Valoarea autonomiei esteticului, disociat de factorii extranei, e însă suverană în artă. De aceea, tocmai în anii ceaușismului, ne-am sprijinit pe acest principiu estetic fundamental, refuzînd sau rezistînd apelurilor imixtioniste ale puterii care avea nevoie de o literatură aservită. Aș adăuga numai că, de fapt, nici Gherea și tot curentul pe care l-a creat nu desconsiderau esteticul, îi acordau rolul suveran, postuînd însă că artistul și opera sa sînt expresii ale epocii, ale căror neliniști le dezvăluie. Polemica aceea, care a preocupat o epocă, se înfilnea, de fapt, cum a demonstrat Vladimir Streinu, în același ideal al disocierii valorilor și apărarea esteticului.

În exegezele mele despre junimism și Maiorescu am citat scrierile de tînerțe ale lui Negulescu prin anii șaizeci, scriind în 1967, un studiu pe care l-am publicat, în 1968, în volumul *Trei esteticieni*. Publicarea, astăzi, a volumașului din 1895 e numai parțial justificată. Prevăzătoare, editura l-a programat în colecția „Cărți uitate”. De vreme ce dl. Gh. Vlăduțescu a avut această inițiativă, s-ar fi convenit să integreze în sumar și celelalte două studii din acea vreme, *Psihologia stilului* și *Lucruri vechi*. În acest fel, s-ar fi restituit toate contribuțiile în estetică ale lui Negulescu (în noiembrie 1893 Negulescu, aflat la Paris, îi scria profesorului său că mai elaborează un studiu „pentru ca să sîrșesc odată, cel puțin pentru acum, cu estetica. Mai sînt atîtea altele de făcut!”). E păcat că a fost ratat prilejul. Pentru că nu văd un altul care să restituie această întreagă secțiune din opera lui Negulescu. Ediția, așa comod cum a fost concepută, e bună și corect transcrisă. Iar mica posfață a dlui Vlăduțescu e informată și la obiect.

Un spectacol

CU NUMĂRUL doi din 1992 revista *Euphorion* confirmă așteptările, fiind așa cum singură ne-a învățat să o dorim: diversă, foarte bogată și mai ales de o impecabilă calitate a textelor prezentate. Și ca obiect în sine *Euphorion*-ul acesta este un spectacol, ilustrațiile avînd ca temă „Arta criticii mediului ambiant” și Marea Retrospectivă Otto Dix, Stuttgart 1991. Sărbătorirea celor 70 de ani ai lui Ștefan Augustin Doinaș este un bun prilej pentru a aborda opera sa dintr-o perspectivă generalizantă (într-un excelent studiu al lui Virgil Nemoianu - *Poezie și dictatură*), care în felul acesta poate deveni la rîndul ei pretext pentru o discuție teoretică asupra modernismului. O face Matei Călinescu în *Ideea de avangardă*, extras din *Cinci sefe ale modernității*, carte în curs de apariție la editura Univers. Studiile publicate în acest număr sînt prea ample și prea importante ca să permită un modest rezumat, fie el și simpla menționare a chestiunilor abordate (în măsura în care titlurile în sine nu sînt grăitoare). Ele trebuie pur și simplu citite iar noi nu putem decât nutri convingerea că cititorul va avea multe de aflat.

Euphorion este una dintre puținele reviste - să o recunoaștem cinstit - care publică o creație într-adevăr valoroasă. Exceptînd o mini-antologie Ștefan Augustin Doinaș

1942, revelația acestui număr este tînărul poet Adrian Suci, care are curajul și forța de a scrie o poezie cursivă, neostentativă, cu semnificații coerente, vizibile, fără a fi superficiale. Alături de articolul lui Matei Călinescu, Iustin Panța semnează un eseu despre avangardă, scris cu vervă și nonconformism, asumat cu seriozitate, dar fără teribilisme. „Nu cred în avangardă așa cum nu cred că iubirea unor adolescenți de 16-17 ani poate să dureze. Cred în avangardă așa cum sînt convins că iubirea mea de la 16-17 ani nu va muri niciodată. Totul este personal. Nu mai există idei generale”. Scepticismul lui Iustin Panța face pereche inteligentă cu disocierile teoretice ale lui Matei Călinescu, iar conceperea paginii în această formulă este dovada clară a umorului și bunului gust prezent la redactorii de la *Euphorion* (Vladimir Munteanu, Radu Țurcanu, Iustin Panța și Dumitru Chioaru), care iau totul cum grano salis.

Ceea ce dezavantajează această revistă e o chestiune pur tehnică, redactarea. Articolele sînt ample și mai toate se întrerup și se reiau în altă pagină, unele chiar de cîte două ori, astfel încît cititorul bîjbîie și riscă să piardă lucruri interesante. Pe de altă parte, interesul pe care îl provoacă de la primele rînduri (vezi *Deznădejdea ca sistem* al lui Vladimir Munteanu), încît citești întreaga revistă dintr-o suflare, cu atenția permanent încordată. (A.D.)

Scrisori către Pericle M

Guzmán el Bueno 125 Madrid 3/4/75

Dragă Pericle,

Am primit de mult „Retroproiecții literare”, titlu cu iz cibernetic, însă nu ți-am răspuns, în primul rând pentru că m-am mutat între timp, apoi pentru că tot așteptam să citesc cartea. Mare și plăcută mi-a fost surpriza întâlnind numele „Meșterului Manole” la sfârșitul eseului tău despre Joyce. Cred că și tu, ca și mine, ți-ai schimbat între timp viziunea despre Joyce, eu cel puțin, în cursurile și în eseurile publicate pe aici în ultimul timp, îl interpretez într-un fel cu totul deosebit de cel prin care-l înțelegeam acum trei decenii. Ar fi prea lung să-ți spun aici ce și cum gândesc despre Joyce (i-am dedicat un lung capitol în cartea mea „Viaje a los centros de la tierra”, pe care ți-aș trimite-o dacă mi-ai spune că știi spaniolește; capitol redactat după o călătorie pe urmele lui Joyce făcută la Dublin și împrejurimi acum vreo cinci ani); e romancierul plângerii după paternitatea pierdută și deci a principiului de autoritate, care caracterizează sfârșiturile de ciclu. „Odiseea” în caricatură entropică. Anul trecut am ținut la Roma o conferință pe această temă. Însă cum să fac să-ți ajungă aceste lucruri, atât de departe în spațiu și în literă de tăramurile pe care altădată le călcam împreună. Oricum, mi-ar face mare plăcere să-mi scrii și să-mi spui ce faci, ce scrii, cum o duci. Cartea ta m-a bucurat nu numai pentru că am regăsit în ea talentul scriitor și enciclopedic al prietenului de odinioară, dar și pentru că mi-a readus în memorie atmosfera deschisă, universală, în care am fost amândoi crescuți. Din aceea „méthodologie ouverte”, cum ar spune Ferdinand Gonseth, s-a născut „Meșterul Manole” și ambiția lui de cuceriri ecumenice, pe care unii din noi le-am realizat. Cu ce preț, Doamne Dumnezeule!

Încă o surpriză plăcută: văd că mai există editura „Cartea Românească”. Tot acolo?

La mulți ani! Cu mult drag te îmbrățișează vechiul și bunul tău prieten

(Vintilă Horia)

Vevey, 14/XII/89

Dragă Pericle,

Am rătăcit scrisoarea ta, așa încât, neavându-ți adresa, ți trimit prin Radu aceste rânduri. Ți-am citit cu mare atenție cartea pentru care îți mulțumesc din suflet. Cel mai mult m-a interesat capitolul despre Simion Stolnicu, pe care l-am cunoscut prin 1938, cred că la Café de la Paix. O poezie a lui a apărut în

„13 poeți” și mi se părea extraordinară de precizie poetică și de intuiție aproape rațională. Avea ceva din Paul Valéry, poetul preferat, pe atunci, al lui Axente Sever P., nu și al meu. Stolnicu era mai cald și mai imaginativ, mai puțin mediteranean și mai carpatin sau mioritic. Aflu din eseul tău că era din Comarnic, sat misterios pentru mine, așezat între Breaza și Sinaia, pe unde treceam întotdeauna fără să ne oprim. Era pe acolo un mic castel, nu mai știu al cărei familii nobile, poate că se chema „Posada”, poate că aparținea Bibeștilor. Cred că ai făcut bine publicând o astfel de carte, cu atâtea amintiri prețioase și cu exegeze critice de neuitat. După cum poate știi, în exil m-am ocupat mult de critică literară, atât în presă cât și în cursurile de la universitate. Am scris printre altele o „Introducere la literatura secolului XX” a cărei a doua ediție apare în curând. A fost publicată și în portugheză. Autorii pe care-i analizez cu mai multă pasiune sunt Rilke, Kafka, Joyce, Th. Mann, R. Musil, H. Broch, Hesse și Jünger: autorii mei preferați. Cartea are și un lung capitol despre literatura română. Ți-aș trimite un exemplar dacă ai înțelege spaniola. Sau poate că ai învățat-o între timp. Eu mă zbat în multe limbi și scriu în patru, fețe vizibile ale latinei care ne cheamă din străfunduri pe tonuri diferite, însă din aceeași sursă de profundă identitate.

M-aș bucura să te revăd. Cred că din cei de la „Meșterul Manole” au rămas puțini. Știi de ei? Cu mult drag

Vintilă,
Sărbători fericite!

Villalba, 27/V/90

Dragă Pericle,

Am fost pe punctul de a veni în Iunie în Țară, însă a trebuit să amân, în ultima clipă, această călătorie la care visez de decenii. În Septembrie apar două cărți de-ale mele: „Dumnezeu s-a născut în exil” și un volum de versuri scris pe românește în decursul ultimilor zece ani, „Viitor petrecut”, amândouă la același editor (particular). Tot la toamnă voi ține o conferință la București, invitat de un grup, care editează și o revistă, „Expres”, poate că ai auzit de ei. Cred că mă înșel și că e vorba de „Phoenix”, nu mă mai descurc între atâtea persoane, reviste și edituri care-mi scriu de prin toată Țara. Nu fac altceva decât să răspund la scrisori, una din ele, de pildă, de la un student, scrisă chiar în Piața Universității acum vreo trei săptămâni. Emoționant și încurajator. Cred că există la noi un zece la sută din întreaga populație care nu a fost întinat de comunism și

că, pe această bază elitistică, sensul minoritar, de număr, cuvântului, se va ridica Țara mâine, pe de-asupra comunismului muribund și al unui liberalism capitalist în care eu niciodată n-am crezut. Am impresia că tineret vrea altceva și că, în această privință, există o înțelegere perfectă între mine și acest tineret războinic rebel și bine întemeiat pe refuzul lui. Vezi, ți scriu, ți spun toate aceste lucruri și nu-mi vine să cred că e adevărat, nu m-am obișnuit încă cu ideea că România e liberă, că am să merg acolo, că am să pot ține conferințe și mai ales că am să văd în vitrine. Poate că nici nu e adevărat și că numai scriu un roman sau visez... Nu-mi dau încă bine seama dacă e real tot ce mi s-a întâmplat de la 22 Decembrie încoace.

Mi-a scris Ovidiu Papadima să-mi spună că vor apărea Memoriile lui Crainic, veste luminoasă așa și văd că în „Jurnalul Literar” fi a niște fragmente care readuc actualitate această figură de neuitat maestru al tinereții mele.

Într-adevăr, la 31 Decembrie, nou, voi împlini 75 de ani. Și asta se pare de necrezut. Mă simt, dinătru, foarte tânăr. Mă uit în oglindă și nu sunt de acord. Sper că mai pot fi de folos și, peste câțiva ani, să mă întorc definitiv în București. Este idealul meu cel mai înalt și mai pasionat. M-aș întoarce imediat, dacă ar fi posibil. Am în unele proiecte de dus la capăt, a în Franța și prin America spaniolă pînă nu le realizez pe deplin poate mi-ar fi greu să mă rup de acest spațiu, care mi-a fost atât de favorabil, de binevoitor și de plin înțelegere. Consolarea mea în exil este acest prinos de înțelegere care m-am bucurat în triumf în Madrid-Paris-Santiago (sau Buenos Aires). O lume întreagă. Încerc Jurnalul pe care-l scriu de trei ani să lămuresc anumite lucruri legate de mine și nu știu dacă vreodată am să ajung la un limbaj autobiografic acceptabil. O să scriu de vorbă la București.

Te îmbrățișez cu mult drag și curând

Vintilă H

Villalba, 2

Dragă Pericle,

Îți răspund cu întârziere, însă am avut o vară foarte agitată, plină de conferințe și de manifestări de felul, centrate mai toate asupra României. Abia la începutul Septembrie am putut pleca, să așa în vacanță, întâi la Versaille unde locuiește fratele meu, apoi în Elveția și, la urmă, am reușit să odihnim cu adevărat, timp de câ

VEȘTEA morții lui Vintilă Horia, în primăvara trecută, ne-a căzut pe neașteptate și ne-a impresionat pe toți. Nu dădea nici un semn de vreo apropiată extincție, chiar la cei 77 de ani în pragul cărora se afla. Îl știam într-o continuă activitate intelectuală ce și-o desfășura pe multiple planuri: scria cărți, avea un curs la o Fundație universitară din Madrid, ținea conferințe în diferite țări unde era chemat, dădea interviuri, publica articole, fără să trădeze nicidecum oboseala sau epuizarea surselor de inspirație. Dimpotrivă, era împovărat de multe proiecte și se pregătea să atace noi teritorii în înțelesul lui carieră literară. Dar eu cred că tocmai această supraexcitație cerebrală, implicând o tensiune nervoasă extremă, l-a grăbit sfârșitul, dacă nu cumva l-a și provocat în mod brusc. A murit, cum se zice, cu condeiul în mână la masa de scris.

Ne-am cunoscut în ultimii ani din perioada interbelică, pe vremea cînd pornisem cu avînt pe tărîmul literar și publicam primele noastre cărți. El a înființat atunci revista „Meșterul Manole”, în jurul căreia reușise să strîngă o largă pleiadă de scriitori tineri - poeți, prozatori, esești - ce aveau să imprime acestei publicații un caracter distinct de o înută spirituală și estetică ambițioasă. Revista a apărut vreo trei ani, cu mici intermitențe cauzate de probleme bănești. A intervenit apoi războiul, elanurile literare s-au epuizat, generația noastră s-a împrăștiat, relațiile dintre oameni s-au împușcat ori pur și simplu au fost distruse. Vintilă Horia, deși marea lui pasiune era literatura, a intrat în diplomație, ca atașat cultural, plecînd în străinătate, după care a urmat lunga odisee a exilului. Multă vreme l-am pierdut urma și n-am mai știut nimic de el. Abia prin anii 60 am receptat primele vești, odată cu senzaționalul scandal al premiului Goncourt, pe care îl primise pentru romanul „Dumnezeu s-a născut în exil” și la care a renunțat, ca efect al unei campanii nedrepte ce se desfășurase împotriva sa.

În 1974, căpătînd adresa lui, l-am trimis volumul „Retroproiecții literare”, cu gândul că-l va face plăcere să vadă acolo, în acel „timp al disprețului”, menționată revista „Meșterul Manole” de care își legase numele. L-am trimis apoi volumul de amintiri „Umbre pe pînza vremii”, el mi-a oferit unele din cărțile lui, și astfel am reluat legătura (epistolară) atît cît se putea, după decenii de întrerupere.

Scrisorile pe care le încredințez acum tiparului nu au o tentă prea intimă și tocmai de aceea socotesc că ele ar putea prezenta un interes documentar pentru întregirea biografiei spirituale a artistului la vîrsta înaintată și pentru conturarea atitudinii lui ideologice, ca fiu al unei Țări de care a rămas profund atașat, ale cărei suferințe l-au marcat personalitatea și de care nu s-a înstrăinat nici o clipă într-o jumătate de veac de viață petrecută pe alte meleaguri.

Pericle Martinescu

artinescu

zile, în sudul Franței. Ajuns aici, am intrat din nou în iureșul treburilor mele de fiecare zi, iar la sfârșitul acestei luni îmi reiau cursurile și conferințele. Trei din aceste conferințe, la Santandaer, Zaragoza și Valencia, sunt despre România. După cum vezi, suntem o țară la modă...

Îți mulțumesc pentru ce-mi scrii despre articolul meu închinat lui Brâncuși. A apărut de curând la Paris o carte care-mi confirmă tezele. Brâncuși a fost o expresie a esenței tradiționale românești și nu un produs al avangardelor. Mai sunt încă multe de spus despre el și mă străduiesc să adun material pentru o carte dedicată aceluiasi aspect, situat și mai sus, în cadrul istoriei însăși a neamului românesc. Ai să vezi... E o surpriză. Mă chinuiesc de doi ani să găsesc o formulă, sau o formă acestei intuiții devenită din ce în ce mai mult o necesitate de expresie în formă literară.

Colaborez acum la revista publicății românești, în fiecare zi să-mi sosească cele două cărți apărute la Craiova. Înainte de Crăciun vor apărea alte două, așa încât, dacă nu mă întorc cu trupul, sunt prezent acolo cu sufletul. Nu știu încă, din păcate, când am să mă pot întoarce. Chestia cu „minerii” m-a acuturat până în adânc, m-a îndepărtat și m-a făcut să cred că nimic nu s-a schimbat. Mai aștept, deci, în plus, cum să mă întorc? Ca simplu turist? Aș prefera să fiu chemat, să mi se ofere o posibilitate de a contribui la renașterea României, în care eu am crezut întotdeauna și pentru realizarea căreia n-am încetat o clipă de a lupta aici, printre străini. Atitudinea pe care cei de la conducere o au față de exil este dementială. Nu pot fi plătați și chiar insultați Românii care au menținut, timp de cincisecenii, numele României la un nivel de acceptabilitate politică, dar, și mai mult, de glorie și renume, în literatură, artă, știință, gazetărie etc. De ce actualul guvern nu se adresează acestor Români cerându-le colaborarea? Mulți dintre ei sunt la pensie, au în spatele lor un record de realizări unice și ar fi gata, cred, să ia parte la îndreptarea țării lor. Însă, nimeni nu-i cheamă, ba, dimpotrivă, sunt terfeliti de o presă, în fericire numai periferică și minoritară, situată dincolo de etic și de real. Eu nu mă clintesc de pe poziție însă mă doare sufletul în fața acestei miopii care pare fără leac. Lucrul ar fi indiferent, dacă nu s-ar afla în joc viața însăși a Țării.

Te îmbrățișez cu mult drag și cu speranța de a te revedea, totuși, curând.

Vintilă Horia

Villalba, 24/III/91

Dragă Pericle,

Am auzit zilele trecute pe Virgil Ierunca vorbind de bine despre tine, la EL, și m-am gândit că îmi datorai demult o scrisoare, însă căutând azi într-un vraf de epistole am dat de scrisoarea ta din 12 Noiembrie și m-am înspăimântat. Eu eram cel cu datoria către tine. Te rog să mă ierți. Am fost tare prins cu o carte nouă, abia alaltăieri am terminat-o și, înainte de a mă apuca de alta, m-am hotărât să răspund celor care mi-au scris și față de care nu-mi împlinisem datoria.

Poate că ai văzut în „Steaua” de la Cluj un studiu foarte bun al lui Nae Antonescu despre „Meșterul Manole”. Unele lucruri au început totuși să se spună. Nu știi cât m-am bucurat citindu-l.

Mă hotărâsem să vin în Aprilie la București, însă, încă o dată, mi-am dat seama că nu e momentul... Așa încât voi mai aștepta. Am citit sau auzit nu mai știu unde că se va modifica actuala ortografie și că va reveni cel puțin â din a, ceea ce mi se pare bine venit. Și eu am scris, încă mai de mult, anul trecut, un articol asupra acestei probleme. Nu știu tu ce părere ai despre acest lucru. Mie mi s-a părut indignant și direct antiromânesc acel î care ne schimonosea ființa în adâncurile ei latine.

Încerc să mă liniștesc puțin după lungul efort, de cercetări și de redactare, a noii cărți, care mi-a luat mai bine de un an și pe care sper să o public într-o zi și în românește. E vorba de un studiu-eseu despre Descoperirea și cucerirea Americii, problemă devenită polemică și foarte prost anvizajată de falsificatorii istoriei. Eram foarte bine informat asupra temei, însă a trebuit să caut cărți pretutindeni, să citesc enorm, istorie și literatură, ca să pot elabora o teorie și să o pot duce limpede și drept la capăt.

Nu știu dacă ai putut vedea pe undeva una măcar din cele trei texte ale mele apărute la Craiova și la București. În Aprilie, mi se spune, apar alte două. Aș fi venit la București ca să semnez exemplare, însă nu știu dacă ar fi bine.

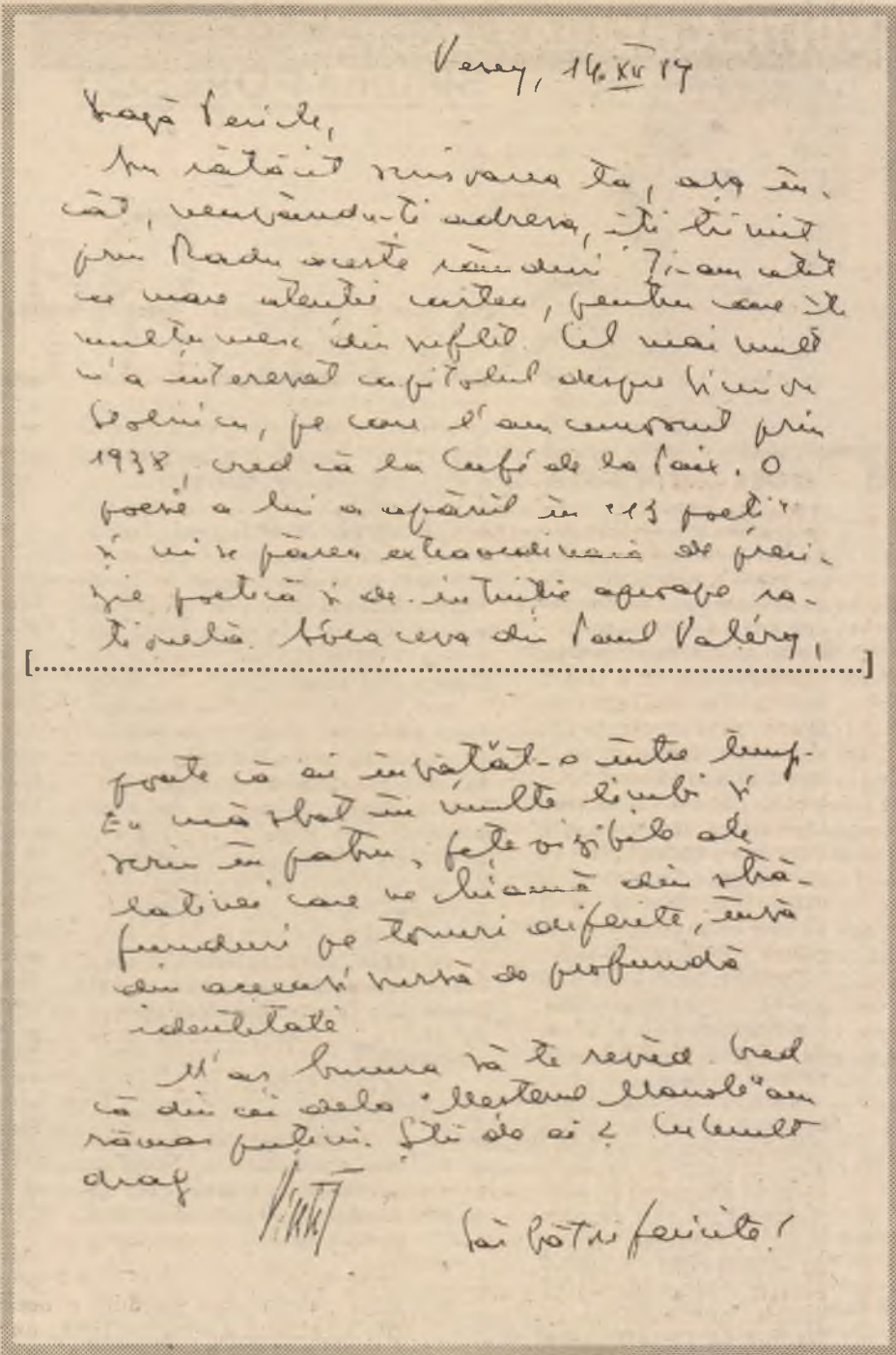
Christos a înviat! Și multe îmbrățișări de la vechiul tău

Vintilă Horia

Villalba, 12/IX/91

Dragă Pericle,

Îți răspund cu mare întârziere și te rog să mă ierți. Am avut o vară agitată, plină de călătorii, apoi, abia întorși acasă, a dat peste noi o căldură care s-a stins zilele trecute. Căldura mă așează într-o stare de neputință și de necaz, din care nu ies

decât când zăduful se potolește. În plus, știrile din Țară m-au dus și ele la un fel de disperare fără vindecare, stare de care, am impresia, n-am să mă mai vindec niciodată. Apoi, pe la începutul lui August, într-o dimineată, mi-a venit un titlu în minte, o scurtă frază și, imediat am început să scriu un roman, o povestire, nu știu cum să-i spun, o epopee românească în proză. În fiecare după masă i-am dedicat câteva ore în șir și acuma mă aflu pe la mijlocul cărții. Este o evocare a lui Ștefan cel Mare, scrisă după o tehnică nouă, cel puțin în acest ciudat domeniu al romanului istoric care la mine devine metafizică istorică și poezie. Nu seamănă cu „Une femme pour l'Apocalypse” și totuși nu-i e departe. Bineînțeles redactez această multiplă mărturie pe românește și mă miră în fiecare zi cum de pot să mă mișc fără stavilă printr-un vocabular pe care, în roman cel puțin, nu l-am mai folosit timp de aproape o jumătate de secol. Păcat că nu ești pe aproape ca să-ți citesc din el și să mă sfătuiesc cu tine. Nevastă-mea îmi spune că-i place. Sper să termin cartea, care nu va trece de două sute de pagini, pe la sfârșitul lui Octombrie, apoi să o corectez cum trebuie și să o pun la păstrare pentru a o publica atunci când editurile din România vor înceta de a impune scriitorilor contracte stil vechi.

„Journal d'un paysan du Danube” apare luna asta la „Phoenix”, în București. Din păcate nu mai am exemplare din această carte în nici o

limbă, altfel ți-aș fi trimis cu plăcere unul.

În ceea ce privește ediția din „Une femme pour l'Apocalypse” pe care ai citit-o, e vorba de o reeditare, sub două forme sau ediții deosebite, din 1987; prima ediție a apărut la Julliard în 1968. Și critica franceză a primit acest roman ca pe o noutate. O profesoară de franceză de la Timișoara îl traduce (foarte bine de altfel) în românește, însă nu aș vrea să apară înainte de 1993. Tot în Septembrie apare la Craiova „Le chevalier de la résignation”, cel de al doilea volum din Trilogia exilului. Când voi termina romanul lui Ștefan, mă voi apuca de altă carte, un lung eseu cultural, un fel de enciclopedie aleasă a culturii secolului XX, care are să-mi ia mai mult timp și care face obiectul unui curs, înșirat pe doi ani, la o Fundație din Madrid, unde țin cursuri de mai bine de cincisprezece ani și unde am foarte mulți elevi. Astfel, din scris și din vorbit îmi e făcută viața din exil de nu mai știu câte decenii. Mi-ar fi plăcut să-mi mut penajii literari în Țară și să fac același lucru la București, însă văd că nu e posibil. Așa a fost să fie, deși, nefiind fatalist ci mai de grabă sigur că timpul lucrează pentru mine am certitudinea că mă voi întoarce și că, totuși, voi mai putea fi de folos alor mei.

Te îmbrățișez cu mult drag al tău vechi

Vintilă Horia

Simona POPESCU

Gaura cheii

VEȘNICUL mister din basme: ultima ușă, secretă, e încuiată și nu se știe ce se află acolo... Dar ușa aia din povești nu are și o gaură a cheii?

Privită prin gaura cheii, lumea, chiar aceea pe care o cunoști și la care ai acces, devine altceva. Iar te-au lăsat singură acasă, cu multe fotografii ale unor necunoscuți ca să nu te plictisești. Știu ei că e un fel de joacă de-a ta. Ai putea acum să treci din cameră în cameră, să te holbezi în voie la fiecare lucru întorcându-l pe toate fețele, mîngîindu-l iarăși și iarăși ca să-i înțelegi răcoarea, ca să te mîngii pe tine cu suprafața lui de un fel sau altul... Ai putea să lași o amprentă pe mobilă, acolo unde e ea mai lucioasă, nimeni nu te-ar vedea. Dar nu, tu închizi înți ușile și te uiți apoi, pe rînd, pe gaura cheii fiecăreia, aproape fără să trebuia să te apleci. În felul ăsta vezi doar bucăți colorate, fragmente, lucrurile se lasă ghicite, capătă alte dimensiuni și nu au relief. Și mai e ceva: dincolo e cea mai groasă tăcere cu care ai avut vreodată de-a face. Dacă în cameră e lumină, prin gaura cheii se vede și mai luminos, iar dacă e întunecat, toate se-nmoaie în penumbra, ca în desenele tale făcute pe un fond umed cînd marginile culorilor pătrund unele în altele legîndu-se, împăcîndu-se. Prin gaura cheii priveai ta e răbdătoare, mai lentă și mai atentă. Poate de aceea obiectele par mai mari și fantastic de persistente. Acum, după atîția ani de atunci, îmi aduc aminte perfect cîteva „naturi statice” prinse prin buricul ăla de aer al ușii. Îți place să te uiți așa, cu obrazul lipit chiar de poarta care dă afară, spre stradă. Prin fața ochiului, fixat ca o piatră semiprețioasă în metalul broaștei masive, poți vedea perindîndu-se culori mișcătoare, sclipiri, bucăți de diferite consistențe, cîte o mîină filfîind, un pantof, o pulpă, rotundul unui fund văzut din profil, o geantă pe un fond roz, frunzișul din depărtare, cîte un roșu foarte apropiat trăznindu-te, fragmente independente, suspendate. Într-o seară liliachie aveai să vezi o coadă de cătel mișcîndu-se ritmic, la nesfîrșit, atît. Aceeași imagine ai avut-o atunci cînd v-ai pus la școală o parte dintr-o foiță de ceapă roșie la microscop: un liliachiu străbătut de canalicule și ceva (vreun micro-organism dement) zbătîndu-se ritmic în disperare.

Dacă ai fi putut să clintești din loc oglinda... Ți-a trecut prin cap să te uiți la propriul ochi prin gaura cheii, ochiul holbat, obraznic și prost crescut cu care spionezi lumea cu un sentiment de plăcere vinovată, deși ai putea s-o privești de-a dreptul în față, ai putea să deschizi ușa, nimeni nu te-ar opri, nimeni nu te-ar goni... O întreagă aventură, care te făcea să ți se umezească vîrfurile degetelor și să-ți înghețe picioarele, era atunci cînd pîndeai știind că de partea cealaltă se află cineva. Nu neapărat curiozitatea, nu neapărat faptul că simțeai întotdeauna cînd lumea ascundea niște secrete, te făcea să-ți lipești ochiul de gaura răcoroasă din ușă, ci o stranie emoție și senzația că totul

devine, privit așa, mai important, mai misterios, că totul trebuie ghicit și, cîteodată, mai era o inexplicabilă dorință de a mă simți în panică. Priveai liniștită, lent, fără gînduri, ca la microscop, dar oricînd putea să apară cineva. Ce-ar fi putut crede altceva decît că spionezi, că ești o ticăloasă mică și afurisită? Inima o simțeai mai vie ca oricînd, corpul se aprindea cînd, pe partea cealaltă, cineva se apropia de ușă, se mîrea, se făcea o pată amenințătoare, un vîrtej colorat, un duh. Aveam să recunosc toate astea mai tîrziu, într-o sală de expoziție, în tablourile unui pictor. Mama, tata, bunica, mătușile, toți ceilalți, dincolo de ușă nu mai erau altceva decît vîrtejurile alea ale pictorului... Simțeam pata apropiindu-se de ușă și o zbugheai în ultima dipă sub masă, după pat sau după frigider. De cele mai multe ori o astfel de pată se retrăgea, devenea fustă și-apoi fustă pe mama și-apoi era iarăși mama și tu te retrăgeai ca să rumegi de cîteva ori toată emoția asta complicată.

Gaura cheii ți făcea ochiul rușinos de avid. Uneori ți se pare că ființa ta toată se concentrează în glaja aia musculoasă și mișcătoare. Ochiul se privea el însuși de multe ori în oglinda mică de la capacul rimelului sau în aceea a bunicii pe care scria *vergrößerung* și-n care apărea uriaș, captiv într-un zid poros, căci așa se vedea fața ta în care porii pielii erau măriți ca și firele de păr de deasupra buzei. În oglinda asta măritoare aveam să-mi văd chipul micșorat pe suprafața neagră a pupilei, prins în plasa înfîcîită a irisului în care se aglomerau mai multe culori, de fapt mai mult o țesătură catifelată și stratificată care bătea cînd spre verde, cînd spre maro, cînd spre negru (și dacă m-ar fi întrebat cineva ce culoare au ochii mei aș fi răspuns: de mîslină - gîndindu-mă deodată la mîslina neagră, verde și mare). În catifelimea acestei țesături în care știam că sînt scrise toate bolile pe care le are sau le va avea un om, în mijlocul ei negru, pulsînd demențial, am văzut într-o zi ceva care m-a cutremurat: nu era figura mea aceea care mă privea parcă dintr-o parte, era chipul răutăcios al unei babe.

DREPT pedeapsă pentru urîta îndeletnicire legată de gaura cheii, ochii mei, dar mai ales cel drept (lacomul) aveau să fie împinsii de miopie, condamnați să vadă în loc de oameni și lucruri pete de culoare, turbioane și duhuri, greșind mereu, confundînd, delirînd, inventînd. Cu vremea aveai să te obișnuiești, să-ți placă așa, să consideri un privilegiu posibilitatea de a vedea lumea în două feluri diferite, posibilitatea de a te odihni uitîndu-te la ea ca la un joc de forme, ca la un dans straniu, încetinit și inutil. Fără ochelari țineai lumea la distanță, te odihneai, o refuzai. Lumea fără contururi, fără distanțe, alunecătoare mi se părea mult mai rafinată, mai leneșă și mai insinuantă. Faptul că mă rătăceam atît de des, de la un moment dat încolo, a început să-mi placă. Relațiile cu oamenii erau mai dificile dar și mai frumoase. Uneori eram obligată să-mi pun ochelarii și-abia atunci aveam impresia că sînt după o ușă, că „nu sînt singură acasă”, că cineva se uită printr-o gaură a cheii cum mă uit

prin gaura cheii. Cu ochelarii pe nas eu spionez, dar nu pentru că lumea ar avea vreun secret, ci pentru că e bine să te aperi, pentru că e bine să te ferești.

PRIN spărtura asta mică în formă de vioară aveam să văd multe lucruri care vor deveni altceva... E greu de explicat... De exemplu, într-o zi aveam s-o văd pe Suzana. Venea uneori pe la noi să facă baie. Ușa acestei încăperi avea o gaură a cheii ceva mai mare decît celelalte și întotdeauna cu o pleoapă de alamă trasă peste ea. Suzana se încuise totuși în baie, deși știa că nu sînt decît eu acasă și că mă joc cu cățelul. A scos cheia din ușă, dar a uitat să tragă pleoapa. Poate că aș fi trecut nepăsătoare pe-acolo dacă nu s-ar fi întîmplat ca, de la distanță, ochiul acela al ușii să mi se pară strălucitor. M-am apropiat, așa că puteam să văd limpede aburii cețoși, vag verzui care se ridicau din vană ca dintr-o oală fierbînd pe foc. Și printre limbile calde, umede și dense de aer mișcător și văluros ieșea capul frumos al Suzanei, cu cîteva șuvițe lipite de frunte, gîtul ei gros, înroșit și umerii foarte cărnoși. Și-apoi, cînd din pîclă de aburi dăntuitori, care se înălțau frenetic spre înălțimea tavanului, se ridică Suzana ca să se clăducească în voie, corpul ei mare și gol mi-a tăiat respirația, după ce priveștiștea fumigației continue mă moleșise cu totul. Era uriaș, deși Suzana nu era o grăsană, un corp ca în picturile alea cu răpirea Sabinelor la care mă zgîlisem îndelung într-o carte cu reproduceri de tablouri, întrebîndu-mă mereu de ce vor oare bărbații ăia să răpească niște femei așa grele, de ce nu se mulțumesc ei cu unele mai ușoare. Corpul ei, ca toate lucrurile privite prin gaura cheii se mărise brusc și se învelise în acea tăcere ținătoare specifică. Umflăturile de pe piept m-au făcut să cred că poate era bolnavă sau poate că era anormală, poate că de fapt era un monstru și nimeni nu știa. Prin perdelele de abur mișcătoare, sub burta roz ca de șerbet, un petecut maroniu și-apoi negru și amenințător m-a făcut să mor de frică și de rușine. Am crezut că e ceva numai al Suzanei, pentru că în pozele din carte nu dădusem peste așa ceva și nici o păpușă domnișoară de-a mea nu avea ceva asemănător. Săraca Suzana, dacă ar vedea-o un băiat ar rîde de ea și ar fugi și nimeni n-ar mai iubi-o, pentru că e ca un animal, are blană... Aburii o

cuprinseseră cu totul și se înfășurau în jurul ei așa cum se înfășoară fumul în jurul unei lumînări spiralate, și-o mîngiau din toate părțile, iar ea, nepăsătoare, se săpunea și se freca cu buretele aspru fără milă, parcă ar fi frecat podele. Apoi s-a lăsat din nou, lent, cu greutate, în apa din vană și-a stat așa nemișcată mai multă vreme privind țintă chiar spre gaura cheii, privindu-mă fix chiar în ochiul cu care mă uitam, nerușinată, la ea. Și m-a cuprins o frică nemaipomenită. Aș fi fugit îngrozită, dar n-am avut curajul să mă dezlipesc pentru ca să nu observe cum, brusc, gaura cheii se va face luminoasă, descărcîndu-se de ochiul cel negru și rău. Suzana mă fixa liniștită în timp ce inima mea pompa fierbințeală și pîclă în urechi. Suzana a tras dopul și a început să cînte ceva în timp ce cu degetele mici își curăța cu violență urechile, iar eu am zbughit-o direct în grădină, ascunzîndu-mă după niște tufe mari de crini subțiri și albi, din care ieșeau niște ace vegetale groase cu măciucii la capete, pline de polen portocaliu. Cînd a ieșit din baie, după foarte mult timp, înfășurată în capotul ei înflorat de mătase subțire și lunecoasă, m-a chemat și m-a pus să-i dau cu foehnul pe la ceafă, în timp ce ea vorbea la telefon cu un bărbat, lăsînd să-i cadă o parte din reverul care-i acoperea bustul și dezvelind un sîn foarte gros, apoi piciorul, cu o coapsă albă cum e carnea de pește prăjit. În felul acesta vorbea ea la telefon chicotind și spunînd mereu „te pup, te pup”, „abia aștept să ne vedem” și altele, și mi s-a părut atunci, nu știu de ce, foarte nerușinat ce făcea.

Corpul Suzanei mi-e clar și-acum în minte și nu cred să fi văzut de-atunci ceva mai uluitor și fascinant, mai sănătos, mai curat, roz ca șerbetul de trandafir și alb cum e carnea de pește. Am tot căutat, mai tîrziu, corpul ei, am încercat să găsesc ceva asemănător la mare, în primele zile ale unei noi serii, l-am căutat degeaba uitîndu-mă în voie, liniștit și indiscret, la corpurile aproape goale ale fetelor și femeilor din jur înnebunite să se îmbrace cît mai repede în noua lor piele bronzată de soare.

Pe Suzana n-am mai văzut-o niciodată, pentru că plecase din orașul nostru, dar aveam să vorbesc odată cu ea la telefon. Și mi-am imaginat-o stînd picior peste picior, în timp ce o parte a capotului ei mătăsos alunecă ușor și moale...

Alexandra VOICU

Tu crezi că vase, rufe...

Tu crezi că vase rufe
bărbat copil mîncare
poezie
dar ții în mîna stîngă
cu grijă înălțată
baghetă de lumină.

Nori la înălțime mică

Doar într-un loc al meu
pot lăsa fiții din trup
ca nori la înălțime mică
sub care să m-adăpostesc
oricînd

**Tot ce fac în altă parte.
e pentru a-i regăsi.**

Banda cenușie

Aveam în față drumul
(credeam ca merg pe el)
dar banda cenușie s-a înălțat
fîreac

În plan orizontal
mi-a retezat fruntea
dar nu mi-a oprit mersul:
acum îmi port drumul
ca pe o coroană
extrem de alungită
în care am fost prinsă.

Într-o seară de vineri

AMURIT tata. Era un om liniștit, puțin mistic, cu două șanțuri de o parte și de alta a nasului, adânci, uneori melancolic, iar duminica, la prînz, obișnuia să facă glume. Arunca lingura de supă în direcția lustrii și apoi încerca s-o prindă. N-o prindea. Cîteodată spargea lustra, alteori farfuria cu supă. Supa se răspîndea gălbui nu doar pe fața de masă, dar și pe pantalonii lui cu dungă, ajungînd pînă pe covor. Eu rîdeam cu lacrimi, mama nu. Rîd și acum, privind *Ordinul Muncii Cl. III*, primit de tata prin '69. E o cutie drăguță, de culoare vișinie, plăcută la pipăit, iar înăuntru se găsesc o stemă de argint, o panglicuță roșie și tata.

Evident, nu a persecutat pe nimeni, nici un vecin. Dimpotrivă, i-a ajutat pe toți, cît a putut. De pildă, unul a vrut să plece în Venezuela și tata i-a făcut rost de un sextant. Din nefericire, omul n-a știut unde să și-l pună și n-a nimerit nici măcar Gara de Nord, a luat-o prin pădure, așa că l-au împușcat dintr-un turnuleț, între ochi. Ni l-au adus pe înserat, să-l recunoaștem. Cu excepția feței, care părea semnată de Kandinsky (Wassily) era același profesor de muzică pe care-l cunoșteam cu toții, dar mai galben decît de obicei, și îmbrăcat într-un expresiv costum negru, închis la gît. Țin minte că femeia de serviciu a mormăit ceva, în sensul că pute, deși n-o invitase nimeni.

Tata era un om vesel. Singurul, din tot blocul, care se distra. Găurise ușa de la intrare și pusese trei vizoare cu gemuleț verde, prin care privea în fiecare dimineată, notînd cine trece pe scară. Cînd nu știa cine trece, scrijelea cu briceagul cîte un x pe canat, în dreptul lăntșorului.

Căutînd într-o zi prin hîrțile altui vecin (eram mereu îndemnat s-o fac, cu șperaclul) am dat peste o însemnare neobișnuită, subintitulată *epistolă*, cu un scris voit infantil, din care citez un scurt fragment: „Un scamator a apărut într-o după-amiază în arena circului din satul nostru. Ne-am strîns cu toții să-l vedem. Și nu mică ne-a fost mirarea cînd am înțeles că nu numai că nu era în stare să jongleze cu mingiuțele din plastic alb, unele roz, scăpîndu-le mereu pe jos și fugind după ele de colo-colo, nu numai că răspîndea un fum albăstrui, nu numai că era incapabil să strige ceva năstrușnic, o ghicitoare, de pildă, ceva pe înțelesul tuturor sau măcar al copiilor care, plictisindu-se, s-au apucat să taie stîlpul central al cortului care-a căzut peste babe, făcîndu-le să zbiere c-a venit sfîrșitul lumii, dar nici tumba simplă nu-i reușea - iar asta nu din pricina arapilor impozante, din placaj, de magician, în definitiv semăna mai mult cu un deltaplan, ci din pricina capului său uriaș acoperit parțial cu șuvițe de păr astral, cum a spus un țăran, de fapt niște smocuri meschine lipite cu briantină care, recunosc, ar fi putut fi, la o adică, niște constelații - la vîrsta aceea te puteai înșela cu ușurință în privința pilozității, și la urma urmei totul depindea de locul unde te aflai, dacă stăteai în primele rînduri observai repede că acel cap enorm nu era pămîntiu, nu era tăiat, nu era mutilat, nu sîngera, și nu se holba așa, cu dinții rînjiți, ca să

rîdem. Era un cap de inger. După două ore am reușit să-l ducem la bufet, unde l-am îmbătat tun”.

Uneori, cînd se făcea întineric, ne jucam de-a spionii. Eu eram spionul, iar tata mergea în patru labe pe urmele mele, pînă în baie. Acolo mă prindea cu regularitate și îmi strîngea degetele într-o menghină meșterită de el, care avea niște șuruburi uriașe, din lemn, migălos cizelate. Mă durea, dar trebuia să țin de plăcere.

Puțin mai tîrziu, cînd am împlinit optaprezece ani, mi-am descoperit părintele în camera sa de lucru, unde avea tot felul de stetoscoape, pîlnii și căști cu care asculta pereții și țevile de calorifer, desenînd cu gingășie o vecină goală. Vecina, deși era o frumusețe, gemea. Poate din pricina faptului că fusese legată de lampadar, cu sîrmă. N-am mai văzut-o după aceea, însă desenul îl păstrez și acum, deasupra patului, e de fapt o guașă care sugerează foarte bine atît sîinii cît și lampadarul.

Și totuși, adevărul este că tata a fost un om bun. Susțin aceasta în cunoștință de cauză și în ciuda faptului că în ultima vreme se afirmă tot mai des că a trimis zeci de oameni la mare. Ei bine, acolo ei nu aveau altceva de făcut decît să construiască zilnic, după propriile puteri, cîte un castel de nisip. Singurul lucru realmente dificil era căutatul, deoarece erau obligați să adune scoicute sidefii, numite și *unghii de sirena*, pe care să le așeze în vîrfurile castelului. Unii, mai leneși, mai timizi, au preferat să-și smulgă propriile unghii, de regulă de la mîini, lipindu-le deasupra porților de nisip și încercînd astfel să-l păcălească pe tata, cînd venea în inspecție. Din păcate, ei nu mai pot depune mărturie, deoarece au murit cînd au venit valurile.

IN ziua cînd m-a dus mama să mă înscrie la școala de arte plastice, ningeau. Țineam în brațe o cutie mare, de carton, iar mama ducea blocurile de desen. S-au udat binișor, pînă am ajuns. Clădirea școlii era situată în spatele unui vechi cinematograful. Am urcat la etajul întîi și am intrat în atelier. Era puțin mai mare decît o sală de clasă. Peste tot, numai șevalete. Într-un colț am văzut un șobolan împăiat, lîngă o ladă de lemn cu capacul ridicat, plină cu lut. Profesorul a invitat-o pe mama să ia loc, și au vorbit un timp despre vreme, el pe un ton deosebit de respectuos. M-am apropiat de ladă și am pipăit materia aceea necunoscută, moale, prietenoasă. Emoționată, mama a scos din cutia de carton lucrările mele din plastilină. Arthur-fantoma, calul Fury, un ochi fără pleoape, un clește de smuls carnea, capul lui Spartacus și o corabie. Mama a ținut să-l informeze pe domnul profesor că și interiorul corăbiei era lucrat cu migală, aici camera căpitanului, aici sala de mese, dincoace cabinele marinarilor, carcera, magazia, scărița tambuchiului. Păcat că nu se pot vedea. I-a arătat apoi desenele, explicîndu-i totul, în amănunțime. Era foarte mîndră și nu ascundea deloc lucrul acesta. Aveam să devin un mare artist. Profesorul a mai privit o dată lucrările mele, în special desenele, oprindu-se cîteva

clipe asupra ultimelor trei. Astea îmi plăceau și mie cel mai mult. Unul era cu îngerași, al doilea cu mătuși dezbrăcate, iar ultimul reprezenta un tată cu fiul său în acuarul și într-o atitudine înfiorătoare, în fața porții unei închisori, care-ar fi putut fi foarte bine și o casă de nebuni. Gardul nu era însă, recunosc, destul de expresiv. Profesorul și-a trecut mîna prin păr, cu un gest nervos. „Chiar vreți să-l înscrieți?”

Îmi aduc bine aminte. Între fereastră și blocul din față se întindeau: zece plopi, o culoare albastră sau violetă, un mic cartier de cocioabe, alea de asfaltată, cu gropi și frunzulițe ieșind din crăpături, și cimitirul. Dintre toate, cel mai bine se vedeau crucile. Licărind alb, pîrînd vîruite proaspăt în fiecare dimineată. Se plantaseră mulți puieți de brad și liliac, dar care nu izbuteau încă, pe atunci, să acopere monumentele funerare. Cimitirul era nou. Dat în funcțiune în același timp cu blocul nostru. De-abia sosiți din provincie, aveam nostalgia vechii noastre case. Frumoasa casă cu etaj, de pe bulevard. Prin fața căreia treceau funcționarii, vînzătorii de legume, zgomotoși și mirosind a transpirație chiar și prin geam, tipii cu lozuri în plic pe care nu le cumpăra nimeni, mașinile cu înghetată, căruțele, automobilele și ciucurii de praf. Acum, cînd mă ridicam din pat, nu mai zăream decît oribilele simboluri ale morții, uneori mi se părea chiar că le și aud. Cîte unul, două în plus în fiecare zi, acolo, nu prea departe, în peisaj. Mă îmbrăcam încet, uneori eram bătut cu cureaua, și totuși aveam un gust amar în cerul gurii, care ținea pînă seara, tîrziu. Ca și cum aș fi mîncat fructe stricate. În plus, îmi mai era și somn, dar Coșmarul, atunci cînd așpeam, era același de fiecare dată, un om cu gura larg deschisă, fără dinți, cerînd apă, și mă trezeam brusc, lac de sudoare. Nu înțelegeam de unde veneau toate acestea. Ei, bine, crucile erau de vină. Cel puțin așa îmi spunea tata. Fă din plastilină tot ce vezi, îmi zicea el. Poate iese ceva, pînă la urmă. Iepurele galben, iarba din cer, luna fără nas, zmeul crocant, copiii imbecili, cîinii, crucile, băiete, cresc din pămînt, sîntem chemați duminică să le scoatem, tu ce crezi că fac eu, dar e greu, nu se lasă nici ele, fîi dai seama. Îți trebuie ore-n șir pînă să smulgi una.

TATA avea un ciocan. În urmă cu douăzeci și doi de ani, era miercuri, după ce am văzut unealta aceea plină de sînge, a început să plouă. Nu știu de ce, dar abia atunci m-am gîndit că tata omora oameni cu ciocanul, în grădină. Și o făcea, sînt convins, cu asentimentul mătușilor mele nemăritate, dar cu niște picioare uluitoare, aproape fără tălpi, le vedeau prin gaura cheii, și care se prefăceau că merg la biserică cînd nu se duceau, de fapt, decît pînă la toaleta din fundul curții, unde pusesem eu un păianjen uriaș. Dar tîmpit, deoarece n-a izbutit nici măcar să le împiedice să-și facă nevoile, ce să mai vorbesc de speriat. Era atît de blînd, săracul. Nu putea să mînsnece nici măcar o muscă, dar mite două mătuși. Eu cred că ele au fost cauza tuturor

relelor, pentru că, printre altele, se dezbrăcau la oglindă și pe urmă spuneau *Tatăl nostru* fără chiloți. Ei, și în ziua aceea cînd a plouat, m-am uitat la păsărele. Erau cîteva vrăbii, o cioară și trei pițigoi. Mîncaseră peste poate în ajun, le pusese mama o pîine întreagă înmuiată în apă, pe pervaz, și au isprăvit-o în două ore. Cioara a murit. Un pițigoi s-a izbit cu capul de fereastră, iar celorlalte mici zburătoare le-a fost rău pînă seara, pe la nouă. Au sughițat, unele au căzut de greață de pe firul de telefon. Noroc că jos nu era asfalt.

La un moment dat, preotul, luat cu cititul s-a încurcat și, în loc să arunce cu pămînt peste coșciug, l-a aruncat pe mine. Iar eu mai eram și răcit. M-am șters de pămînt și la nas cu un colț al panglicii pe care scria regrete eterne. Tușul fiind proaspăt, s-au luat regretele, și n-au mai rămas decît eterne. Dinspre blocul de lîngă cimitir se auzea *Eroica*, la saxofon.

Să nu mai spun cîte probleme am avut cu sicriul. Am intrat într-o groază de magazine, ori cum se numesc astea, și peste tot mi s-a explicat pe un ton corbînt, lipicios și oarecum siniliu, scorbîndu-se din niște oameni politicoși, sinilii și cu ochii mici, că există o considerabilă diferență de preț între obiectele respective, cu alte cuvinte, e mai scump un sicriu cu incrustații decît unul fără. Am privit cîteva exponate care, din fericire, erau goale. Și am aflat cu această ocazie că incrustațiile sînt, întotdeauna, un sortiment de floricele, le-aș numi obtuze, pe care presupun că pînă și viermii le disprețuiesc, cel puțin o vreme. Apoi s-a mai pus și problema mînerelor. Un mîner de alamă te usucă, te aduce în situația să-l urăști, să dorești să-l smulgi, să-l calci în picioare, să-l topești, ce să mai zic de patru. Așa că am ales pînă la urmă un sicriu micuț, simplu, negeluit, fără pernă și fără mîner. M-am gîndit că, la urma urmei, îl puteam căra pe umeri.

Dar pentru că la înmormîntare n-au participat decît trei persoane, dintre care două erau femei, l-am ținut.

Tata privea cruciș.

Dacă îmi amintesc bine, și asta a fost unul dintre motivele care m-au enervat atît de tare în seara aceea de vineri cînd, după ce mi-a spus că n-am talent, mi-a pus o casetă cu cineva care striga după apă, mărturisindu-mi că lucrează în securitate de zece ani și atunci l-am întrebat unde e Grecia, pe hartă. N-a știut să-mi răspundă. Astfel încît l-am izbit cu ciocanul, o singură dată. Avea capul foarte moale.

(extras din volumul *ECLIPSA*, în curs de apariție la Editura Cartea Românească)

Așa stă scris acolo, sus

C ELE două personaje, Jacques (Mitică Popescu) și Stăpînul său (Alexandru Repan) vin agale pe drumul lor, din spatele scenei către rampă. Nu mai au cai. Au o roabă din care își scot scăunelele - unul mai înalt, pentru stăpîn, altul mai jos, pentru Jacques. Și se așează. Lumina îi însoțește mereu și poposește și ea pe chipuri.

Ce este *Jacques și stăpînul său* de Milan Kundera? O rescriere a lui *Jacques fatalistul*? De ce s-a simțit Kundera atras de textul lui Diderot? Sînt cîteva întrebări firești pe care ni le punem la începutul drumului și la care se poate răspunde la sfîrșitul lui, adică după urmărirea spectacolului regizat de Petre Bokor. Literatura libertină din secolul XVIII îl include pe Diderot ca pe un reprezentant important. Scriitorul francez pune cu adevărat în valoare persoana, relațiile dintre persoane, numindu-le, dezvoltându-le în chipul cel mai firesc, fiindcă sînt firești. Ni se povestește despre realitatea trăirilor și a experiențelor, despre amestecul de hazard și necesitate, care este și al vieții. Jacques este sluga stăpînului său, stăpîn care nu are nici nume și nici personalitate. Este sluga înțeleaptă, deschisă către joc și poveste, este sluga care-și învață stăpînul despre viață povestindu-i despre viață. Jacques nu este Sancho Panza, dar se apropie de el prin simțul realității. Nici Stăpînul său nu este Don Quijote, care trăia într-o lume pe care și-o construie singur. Dar alăturarea celor două personaje ale lui Diderot, călătoria, poveștile, ceva din relația lor, toate ne duc cu gîndul la celebrul cuplu al lui Cervantes.

Subiectul din *Jacques fatalistul* nu este, în definitiv, decît povestirea iubirilor lui Jacques. Stăpînul este ascultătorul. Dar narațiunea este întreruptă mereu de Diderot, care include în textul principal mai multe povestiri, dar și dialogul său cu cititorul. De unde veneau?... Unde se duceau? Pare că nu are importanță. Important este doar „ce este scris acolo, sus, în ceruri”. Și, tot timpul, Jacques fatalistul încearcă să-și convingă stăpînul de acest lucru. Jacques este fatalist, dar nu în sens religios. El crede pur și simplu în destin. După multe peripeții trăite de cei doi pe timpul călătoriei, sau în povestirile lor, romanul lui Diderot, ca orice roman picaresc, se termină cu bine. Cel care crede în predestinare, în soartă, fatalistul, deci, se mișcă în voie. Cel care se crede liber e inhibat parcă de această libertate pe care o numește, dar nu o trăiește. Stăpînul este al lui Jacques, nu Jacques al stăpînului. Jacques este, de fapt, stăpînul stăpînului său.

Întîmplare sau determinare, textul lui Milan Kundera? Mai degrabă determinare. Scriitorul modern din secolul XX a fost atras

de scriitorul libertin din secolul luminilor. Dacă l-ar fi ales pe Sade, probabil n-ar mai fi avut mare lucru de spus în plus. Terenul oferit de Diderot este exact ce-i trebuie lui Kundera pentru construcția lui modernă. Și unul și celălalt sînt scriitori ce pun în valoare erotismul. Rescrie Kundera romanul lui Diderot? Nu. Pentru că nu se ascunde în spatele lui Diderot. Textul său aranjează evenimentele și acțiunea într-o altă ordine secvențială, relațiile conceptuale au o altă motivare (dacă nu cumva finalitate). Kundera ordonează și păstrează din Diderot ce-i convine pentru finalitatea gîndită de el. Se joacă după bunul plac al secolului nostru, și al lui în special. Astfel, piesa lui este o relație vie între cele două secole.

Intertextualitatea lui Kundera păstrează și distribuie într-o altă cronologie doar trei dintre poveștile lui Diderot. Trei povești erotice, care dezvoltă aceeași temă: mereu se pun coarne cuiva, pentru că așa stă scris acolo, sus. Și povestea cu Agathe și cavalerul Saint-Quen, și cea cu tînărul Bigre și Justine, și povestea hangitei referitoare la întîmplările doamnei de La Pommeraye și ale marchizului Des Arcis. Jocul dintre text, intertext și metatext este prezent și la Diderot. Dar Kundera îi dă alt sens. Co-prezența celor trei texte-povestiri în textul narativ principal este altfel distribuită de Kundera. Stăpînul îi cere mereu lui Jacques să-i povestească despre iubirile lui. Dar „triumghiul” din povestea lui Jacques cu tînărul Bigre și cu Justine cheamă în paralel povestea Stăpînului cu Agathe și cavalerul Saint-Quen, pentru că există o similitudine între ele. Aceste două povești formează structura piesei lui Kundera. La sfîrșit, Jacques și stăpînul său au cîte un copil. Jacques și-a trădat prietenul, pe tînărul Bigre, nevasta acestuia, Justine, naște un copil, al lui Jacques, pe care îl crește Bigre. În postura păcălîtului, a înșelatului pînă la capăt, deci în postura lui Bigre, este în schimb stăpînul lui Jacques, care o iubește pe Agathe. Ea, însă, îl iubește pe cavalerul Saint-Quen, care nu dorește decît plăcerea neasumativă a aventurii. Agathe rămîne însărcinată. Cineva trebuie să fie tatăl copilului. Cine?

Diana Lupescu, Alexandru Repan și Mitică Popescu...

Bineînțeles stăpînul lui Jacques și prietenul cavalerului. Totul este înscenat foarte ușor pentru că mult mai la îndemînă este tentația trădării, a înșelăciunii, a plăcerii ușoare. De fapt, așa scrie acolo, sus: unul se joacă și altul este jucat.

Metatextul lui Kundera este uneori pastişă, alteori parodie. El conține și întrebările care le obsedează pe cele două personaje: de ce și-a permis un scriitor să re-scrie ce a scris altul, cîndva? Ele cui aparțin de fapt? Acum, lui Kundera. Dar este ultima oară cînd mai acceptă asta. Altfel... blestemul stăpînului revoltat: „Să piară toți cei care își permit să rescrie ceea ce odată a fost scris! Să fie împiași și rumeniți la foc mărunt! Să fie castrați și să li se taie urechile!”. În metatext, Kundera înlocuiește dialogul autor (Diderot) - cititor prin adresarea directă a personajelor către spectatori și își materializează bună parte din invențiile sale.

ACCENTELE ludice ale textului, savoarea și puterea lui de sugestie, valoarea lui literară au determinat și valoarea scenică a ideii regizorale. Petre Bokor se joacă și el cu lumina și cu întunericul. Spectacolul său este un joc între esență și aparență, personaj și siluetă, static și dinamic, prezent și trecut. Povestea în poveste devine pe scenă teatru în teatru. Este luminat doar ce se joacă. Unele scene dispar definitiv în întuneric. Altele, întrerupte, și care urmează să fie reluate, devin pentru cîteva minute tablouri statice, cufundate în semîntuneric. Actorii rămîn nemișcați, în cele mai variate poziții, după voia regizorului, așa cum se opresc brusc jucăriile învîrtite (răsucite) cu cheia. Cheia este totdeauna în mîna regizorului. Dinamismul intertextului este amplificat, prin răsucirea cheii, de cîte ori Petre Bokor simte că este

util: lumina fuge dintr-un colț în altul al scenei. Simplu, sugestiv este decorul ales. Foarte bine realizate sînt costumele.

Din păcate, însă, spectacolul a fost reluat la începutul acestei stagiuni (ca premieră oficială) fără o revedere sau fără lucrul regizorului (din ce motive oare?...). Și aceasta se simte în jocul actorilor și în destul de multe poticneli (nepermise nici la o reluare, nici la o premieră). Talentul de care ne-a convins cîndva Dan Condurache este umbrît de manierismul de care se lasă condus de cîtva timp încoace. Jocul său este îngroșat și îngroașă. Grila pe care și-a pus-o rolurilor nu este dată la o parte, din păcate decît în mică măsură, prin rolul Marchizului Des Arcis. Mulți sau cei mai mulți actori rămîn în această piesă doar corp-ansamblu, ca să folosim o sintagmă din balet. Deosebit de reușit este în schimb rolul pe care-l face Diana Lupescu, - cînd hangită, cînd marchiză. Boneta imensă ascunde mult timp fața hangitei. Dar cît de ușor se transformă hangița, lăsîndu-și și povara hanului (și a propriei vieți), în marchiza cea răzbunătoare. Foarte bine sînt construite ambele ipostaze, dar în tonuri diferite, astfel încît să le individualizeze pe fiecare în parte. Hangița se suie pe un mic postament, care prin improvizatie devine scenă, și joacă povestea unei doamne și a iubirii ei înșelate. Și suferă cu marchiza și este prinsă de răzbunarea ei. Mai coboară, din cînd în cînd, de pe micuța scenă, presată fiind de problemele hanului, ale comerțului, ale vieții pe care o trăiește zi de zi, dar se întoarce repede. Nu oricînd poți fi marchiză! Diana Lupescu își schimbă cele două măști trecînd fără nici un efort de la una la alta.

Cuplul Mitică Popescu-Alexandru Repan este unitar, iar fiecare în parte își susține bine partitura. Uriașa pălărie a lui Jacques și umbrela stăpînului său au același rol: îi acoperă sau îi dezvăluie, pe rînd sau împreună. Comunicarea dintre cele două personaje, indispensabil unul altuia, este luminată puternic, dar discret, de cei doi actori. Destinul, se pare, îi leagă, așa cum, pe scenă, fasciculul luminos din finalul piesei îi unește: Stăpînul în stînga scenei, Jacques în dreapta. Întunericul stăpînește acum totul. Doar un fir luminos pleacă de la unul și ajunge la celălalt, ca să le putem vedea, totuși, mirarea și bucuria re-întîlnirii.

De ce a fost re-scris ce a fost scris deja? Stă scris acolo, sus? Pesemne. Kundera confirmă (dar tot ce este scris acolo, sus, poate fi rescris după bunul nostru plac?). Și regizorul Petre Bokor. Mai puțin confirmă spectacolul, care lasă impresia de nefinisat.

...Alexandru Repan și Mitică Popescu în *Jacques și stăpînul său*.

Teatrul Mic, *Jacques și stăpînul său*, comedie în trei acte de Milan Kundera. În românește de Petre Bokor. Regia - Petre Bokor. Scenografia - Maria Miu, Dragoș Buhagiar, Sever Frențiu. Distribuția: Mitică Popescu, Alexandru Repan, Diana Lupescu, Mircea Andreescu, Patric Petre Marin, Nicolae Praidă, Cătălina Mustăță, Dan Condurache, Coca Bloos, Oana Ioachim, Irina Movilă, Domnița Constantiniu, Marius Ionescu, Ion Lupu, Niki Ieremciuc. Premieră pe țară.

de Eugenia Voda

Nimeni nu e profet în țara lui

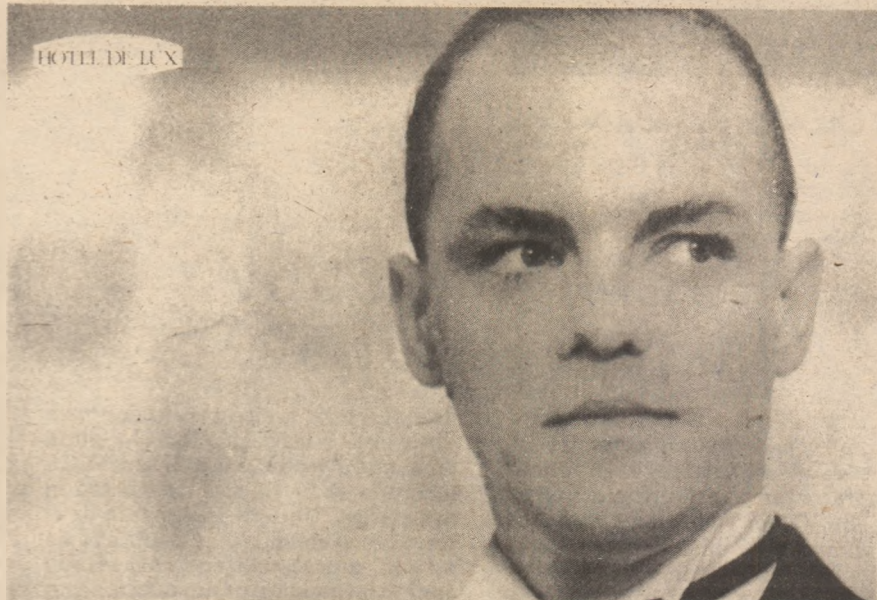
DUMNEZEU să ne mai înțeleagă și pe noi, cronicarii. Ani de zile ne-am lamentat că filmul românesc nu e în stare să cucerească un premiu mai acătării la un festival serios; și acum când, în sfârșit, după atîta secetă, minunea s-a produs (un Leu de argint pentru *Hotel de lux*, de Dan Pița, la un festival de calibrul Veneției), începem să strîmbăm din nas: ba că n-ar fi argint curat, ba că filmul nu e „chiar așa”, ba că nouă ne plăcea mai mult *Concurs* ș.a.m.d. Lucrurile trebuie clarificate. Premiul - pe care toată breasla l-a salutat cu bucurie - înseamnă, evident, foarte mult pentru școala cinematografică națională și pentru ecoul culturii românești în lume. Dar faptul că premiul în sine ne-a bucurat atît de mult nu înseamnă că ne pierdem uzul rațiunii în fața filmului propriu-zis, și nici în fața luciosului său pliant publicitar pentru străinătate, din care aflăm, în repetate rînduri, că „la publicitate est assicurée par Rompetrol SA”, „assicurée” fiind un furlucation în toată regula. Dacă am fi, într-adevăr, răutăcioși (cum ne bănuiesc unii), am spune că și filmul e, din ctewa puncte de vedere, tot un fel de furlucation (de lux). Dar nu sîntem; nu vrem să minimalizăm un film ca *Hotel de lux*, care merită un cu totul alt tratament; nici nu vom face literatură pe marginea lui, deși se poate face din belșug, (și s-a și făcut) în cele mai diverse registre, de la cel pamfletar pînă la cel patetico-dramatic. Ne vom limita la ceea ce ni se pare mai important, pornind de la premiza că între diagnosticul „pozitiv” și cel „negativ”, între „capodoperă” și „făcătură”, mai sînt zeci de căiibile.

Privit strict profesional, *Hotel de lux* e un film de performanță. Se simte cineastul matur, puternic, stăpîn pe mijloacele sale, știind să creeze, cu figuri de mare modernitate, să ceară maximum de randament de la o echipă de profesioniști de primă mînă, pe care numai „meridianul locului” i-a împiedicat să facă ceea ce se înțelege printr-o carieră internațională: Călin Ghibu (imaginea),

Adrian Enescu (muzica), Nicolae Ularu (scenografia), Cristina Ionescu (montajul), Cătălina Ghibu (costumele), Sotir Caragă și Anuşavan Salamanian (coloana sonoră)... Ca întotdeauna în filmele lui Pița, actorii sînt bine conduși, ies în relief și „se rețin” chiar dacă filmul nu mizează în primul rînd pe ei: Ștefan Iordache - spirit al răului, trimis al diavolului pe pămînt, ubicuu și uneori invizibil, Irina Petrescu - emblemă a suferinței nereșemate, Valentin Popescu - pionul principal al jocului, enigmatic „om de încredere” întors împotriva sistemului, Lamia Beligan - luminozitatea inteligenței, hiper-sensibilitate, Irina Movilă - senzualitate aspră, marcantă, Ileana Popescu - frumusețe explozivă, neînhibată de vîrsta fragedă, și mulți alții.

Așadar, *Hotel de lux* e un film ambițios, o „superproducție de autor”, a cărei realizare a implicat o muncă uriașă. Un film pe care orice festival al lumii l-ar înscrie în program, pentru că „dă bine”, dar mai ales pentru că, vorba lui Delluc, „ça c'est du cinéma”. Și, poate, mai ales pentru că filmul răspunde unei serii de idei preconcepate și intens vehiculate („Copiii noștri nu au Sida!”) ale Occidentului despre experiența Estului (subiect încă la modă pe piața mondială).

Nu întîmplător, pe genericul de sfîrșit al filmului citim, printre altele, mulțumiri aduse Ministerului de Interne, Administrației Casei Republicii și Asociației handicapaților din România. Trei factori esențiali ai filmului. Mari desfășurări de forțe, o figurație agitată în imensul spațiu al Casei Poporului, și figurînd, acolo, ca într-un epopeic vis urît, „tragedia omului” într-o dictatură, destrămarea acelei dictaturi și spațiul (timpul) difuz, incert, vag amenințător care îi urmează. S-ar putea spune că filmul seamănă cu decorul-personaj, care-i furnizează coloana vertebrală, Casa Poporului: nu numai pentru că, zice-se, el ar fi avut, ca și Casa Poporului, „buget nelimitat”; dar și pentru că filmul are, și el, monstruoziitatea și hiperdimensionarea lui, amestecul de

În rolul principal: Valentin Popescu

stilistice și porțiuni neterminate, senzația de conglomerat masiv, lucrat cu o vizibilă „neînfrînare”. În acest sens, filmului i-ar fi fost benefică prezența unui scenarist (unul adevărat, pe lângă Dan Pița). E greu de spus din ce cauze, în unele momente, între viziunea „de autor” și sentimentul unui kitsch infernal (v. elementele melo-mizerabiliste plantate în spațiul parabolei, foarte pe gustul marelui public) distanța este periculos de mică.

Dacă universul vizual al *Hotelului* impresionează prin expresivitate, universul dialogurilor zgîrie urechea prin artificialitate. Discursul e „gros”, teizist, lipsit de subtilitate. Ca și dictatura pe care, ca într-un basm SF, o ilustrează. Un singur exemplu: în film, replicile enunță, fără echivoc, niște principii precis aplicate în poveste („aici toată lumea e suspectă”, „sînt interzise inițiativa, responsabilitatea individuală, înnoirea”). Or, una din trăsăturile fundamentale ale dictaturii în care am trăit era tocmai contrastul total și desăvîrșit între limbaj și realitate: teoretic, se clama „omenia”, valoarea omului „cel mai prețios capital”, teoretic se cerea, dimpotrivă, inițiativă, responsabilitate, „spirit revoluționar” - iar practic lucrurile se întîmplau exact pe dos. „Frumusețea” dictaturii era, de pildă, modul în care nu obosea să fîi însoțescă înfometarea progresivă, criza de alimente, cu teoria „alimentației raționale, științifice” (și nu minimale, cum apare în film) pentru sănătatea și bunăstarea întregului popor. În lipsa acestui resort esențial, al contrastului între o lume și învelișul ei ideologic, mașinăria pusă în mișcare de film fîi

încetează, de multe ori, să ne mai privească.

Filmul e expozitiv, declarativ, prolix; el ilustrează sub semnul aleatorului, un posibil coșmar, nu îl descompune, nu îl adîncește, îl ilustrează. Una din consecințele „neînfrînării” este că filmul (lucrat, din nou, ca meserie, excelent) propune, ideologic vorbind, multe și de toate, în stilul „și cu carne și cu brînză”. Unele lucruri sînt nemotivate (în cadrul convenției propuse), altele sînt montate într-o aglomerare de simboluri mai mult sau mai puțin transparente ca pentru compunerea unui rebus (Rebus cu dictatură), altele sînt deja-văzute (v. ancheta securității, amintind de schingiuirea de la Siguranță din filmele cu ilegaliști). În schimb, inspirat regizoral este finalul: din subteranele negre, colcăitoare, ale *Hotelului*, ale spațiului dictatorial proaspăt desferecat, iese la suprafață („Cetățeni, clipa libertății a sosit!”) o lume desfigurată, devitalizată, marcată de întuneric și mizerie, un norod de handicapați care fac tandru cu mîna către ferestrele noii puteri, alcătuită din foste slugi ale celei vechi.

Punctul nevralgic al filmului ar fi acela că, în loc să opereze cu esențe, parabola operează de multe ori cu clișee. Realitatea românească trecută, prezentă și viitoare ni se pare mai nuanțată și mai perversă decît a reușit să o sugereze filmul. Dar poate ne înșelăm. Poate că, și în acest caz, fi refuzăm unui om șansa de a fi profet în țara lui...

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel Șurică

Drumul spre Indii

„Pornirăm vineri 3 august 1492, la orele opt, din Barra Saltes și navigarăm, cu mare ocol pînă la apusul soarelui, către sud...” (Cristofor Columb, Jurnalul de bord)

LA JUMĂTATE de mileniu de cînd Columb făcea aceste însemnări, Spania și-a sărbătorit fastuos aventura geografică, Academia Regală a Suediei l-a răsplătit cu premiul Nobel pentru literatură pe caraibianul Derek Walcott, iar o posibilă (viitoare) maică Tereza, astăzi doar militantă pentru pacificarea descoperitorilor cu descoperiții - guatemaleza Rigoberta Menchu - a primit, ca o tardivă reparație morală adusă poporului ei dispărut, premiul Nobel pentru pace. Simultan, prin enclavale indigene din America s-au consumat, în cadrul unor ceremonialuri vehemente și colorate, o serie de contra-sărbătoriri; Columb n-a mai fost socotit „omul care a venit din cer”, ci înaintemergătorul celei mai stîngeroase drame etnice din istorie. Dar dincolo de dramă și triumf, intrarea europenilor în America a marcat începutul unui îndelung proces de mitologizare care nu s-a încheiat nici astăzi. Înlauntru acesteia

percepții, America de Sud are un statut special. Ea este apreciată, de obicei, ca o realitate globală - și asta nu doar pentru că așa a visat-o Bolivar - care, din cînd în cînd, mai suportă disocieri administrative din pricina ctewi profesionist al dictaturii ce trezește melancolice indignări și se cere localizat. Altminteri, spiritul sudamerican este considerat unitar, născut din vitalitatea aceluiași sincretism. Literatura acestui spațiu, care a pătruns în Europa cu fervoarea unei conchiste, sfidează orice restricție a granițelor; înainte ca Marquez să fie columbian, Borges și Sabato argentinieni, Asturias guatemalez etc., ei sînt fundamental sudamericani. În mod paradoxal, artiștii plastici, al căror limbaj este ecumenic, sînt percepți restrictiv și identificați național; Orozco, Rivera, Siqueiros sînt mai întîi mexicani și numai prin extensie sudamericani. Fără a încerca o analiză în detaliu a acestui paradox, se poate presupune că limba spaniolă a scriitorilor unifică mesajul și respiră în limitele aceluiași tipar expresiv, pe cînd provocările senzoriale din artele plastice au, dincolo de curente, motivații și tendințe comune, o mai mare specificitate regională. Aceste note comune și diferențieri specifice ale spiritului sudamerican pot fi urmărite și

în expoziția venezueleană recent deschisă la Galeriile Teatrului Național, Sala Rondă. Deși nu reprezintă decît un segment al unui fenomen mai larg, expoziția sugerează mai multe nivele de lectură în spațiul unei narațiuni plastice de o remarcabilă complexitate. Iar titlul ei, tipic sudamerican, „Artiști venezueleni din regiunea lacului Maracaibo”, poate reprezenta, prin concretețea localizării și prin sonoritatea enunțului, promisiunea unei narațiuni literare. De altfel, privitorul nu este luat prin surprindere pentru că, fără a cădea în clișeu și prejudecată, orizontul său de așteptare este modelat de chiar literatura Americii de Sud.

Pe fondul unei energii spirituale unice și al unei debordante prospețimi senzoriale, pictorii venezueleni oferă, trecînd peste particularitățile stilistice individuale, trei mari tendințe de principiu: *conservarea (și afirmarea) unor viziuni locale, raportarea, discretă sau explicită, la marii maeștri europeni și, în special, spanioli (Goya, Velasquez) și, în sfîrșit, sincronizarea cu procesele de înnoire a limbajului plastic din Europa și America de Nord.*

În prima categorie se înscriu deopotrivă recursul la un repertoriu de semne golit de sensuri denotative - prelungire a unui alfabet pierdut cu o aparentă expresie precolumbiană - (lucrările lui Edison Perra), exacerbarea percepției realului pînă la învestirea lui magică (lucrările luxuriante, oscilînd între alegorie și simbol, ale lui Henry Bermudez), asocierea la un model expresiv consacrat de către pictori notorii ai zonei (compozițiile ample și viguroase ale lui Ender Cepeda care-l amintesc pe Diego Rivera) și reprezentarea figurativă a unor interioare aseptice, geometrii riguroase și personaje-concepte care

articulează o borgesiană metafizică de salon (lucrările lui Emerico Dario Lunar sau Pedro Morales).

Cea de-a doua categorie, marcînd reînnoirea spre Europa și descoperirea energiilor ei, cuprinde dialogul implicit al unor Ender Cepeda, Jesus Peres sau Hender Gutierrez cu viziunile goyesti, ori cel explicit cu Velasquez al lui Diego Barboza, care decupează scene din lucrările pictorului spaniol și le interpretează liber, resemnificîndu-le (și demitizîndu-le) prin destrucția limbajului. Iar cea de-a treia categorie radicalizează limbajul, operînd numai în zona expresiei plastice. Aspectele conotative își pierd orice importanță, iar culoarea, tușa, linia și chiar materialul devin elementele exclusive ale unui discurs experimental, subminînd localizările exterioare și filiațiile lineare. Semnul plastic își dobîndește atît autonomia cît și libertatea de mișcare pe întregul spațiu al pînzei. De la aleatoriul gestualist (Francisco Hung, Omar Patino) și pînă la armonia muzicală a tonului pur, surprins serialist în succese degradări (Pedro Pina), el își administrează propria-i expresivitate, refuzînd să participe la constituirea unor realități care-l transcend.

Dar în pofida diversității stilistice și dincolo de înțelegerea diferențiată a picturii, expoziția artiștilor venezueleni (din regiunea lacului Maracaibo) are o mare unitate în adîncul ei. Trăirea și gestul sînt simultane, iar urgența exprimării îi dă caracterul unei realități aproape organice. Ea este mesajul unei Lumi Noi (în sensul propriu) în metabolismul căreia fenomenele n-au ajuns încă, prin uzură, la adversitate. Rafinamentul nu este devitalizat, cum nici vigoarea instinctului nu este acesală.

P.R.M. are lobby la Televiziune?

DIRIGUITORII *Actualităților* ar trebui să înțeleagă un lucru: că reprezentantul unui partid cu 3%, Corneliu Vadim Tudor, nu e capul de afiș al discuțiilor dintre președinte și partidele parlamentare. Iar dacă nu înțeleg, să lase locul liber pentru persoane cu putere de înțelegere mai mare. Nu e o fericire națională că PRM a ajuns în Parlament. În această privință - să recunoaștem - PSM-ul are măcar tactul de a nu ieși în față. Cu PRM-ul însă lucrurile sînt de două ori mai complicate - acest partid are, se pare, ceea ce se cheamă lobby în TVR. Un lobby care nu numai că nu face bine imaginii politice pe care și-o face electoratul despre dialogul președinte-partide, dar care, la urma urmelor, poate duce la o criză politică de care TVR va fi prima răspunzătoare. Vadim Tudor a făcut declarații diferite, la date diferite. După ce s-a lăudat că va face orice fi stă în puteri pentru a stopa reforma, acum se laudă că va face același lucru, dar pentru a sprijini reforma. În politică nu poți face pe birlicul. Chiar dacă ai acceptat să fii un birlic în gazetărie. Că Vadim Tudor s-a dumirit, ajuns în Parlament, că tot ceea ce a susținut ca ziarist și ca șef de partid, pentru a cîștiga voturi, e inadecvat pentru un om politic realist pe mine unul nu mă impresionează. Acest gazetar de scandal, dacă va fi susținut de TVR în calitate de politician, ne poate duce de răpă. Mă îndoiesc că la *Actualități* spusele mele vor fi percepute în adevărata lor gravitate. După evoluția sa de pînă în prezent, Vadim Tudor e un aventurier politic. L-a susținut pe Petre Roman, conjunctural, apoi în dublă partidă, pe Ceaușescu, în *memoriam* și pe Ion Iliescu pentru că e la putere. S-a străduit, gazetărește, să compromită ideea de reformă, clipurile sale de publicitate politică se fac vinovate de desfigurarea imaginii externe a României prin îndemnuri la violență etnică. Acum, Vadim Tudor vrea să devină un respectabil susținător al reformei. Îl privește. Dar ceea ce face TVR ne privește pe toți, deci nu numai pe cei trei la sută dintr-un electorat incomplet prezent la urne. Iar susținătorii săi din Televiziune trebuie să priceapă - sau dacă nu, să le explice C.N.A.-ul - că TVR funcționează ca post național, nu ca agenție de publicitate a lui Vadim Tudor. Mircea Hamza, cînd a vrut să facă deschis politică de partid, a avut prudența să demisioneze. Cei care doresc același lucru ar face bine să-l urmeze.

Dialogul Bush, Clinton, Perot, televizat la ora filmului de cinematecă, mi s-a părut la fel de palpitant ca orice film cu suspans de ultimă oră. Sau, dacă vreți, ca o partidă de scrimă în trei. Cel mai disciplinat dintre cei trei mi s-a părut președintele Bush. N-a întrerupt pe nimeni, chiar dacă sondajele de opinie nu-i sînt favorabile. Asta o fi regula jocului la ei, acolo... Și tot în legătură cu regula jocului, cel care a stăpînit disputa a fost mediatorul. Dacă n-aș fi știut despre ce era vorba, mi-aș fi închipuit că omul primului rînd de întrebări urma să devină el președintele Americii. Nu mai vorbesc de gazetarii care au venit după el și care păreau puși pe

demolare la trei adrese. Iar una dintre ele e la Casa Albă și - după cum merg jocurile - s-ar putea ca încă una să fie în curs de mutare în același loc. Ziaristii însă parcă ar fi discutat cu candidații la deputăția de stradă, adică, cetățene cutare, noi cam știm despre dumneata una și alta, fii bun și explică-ne ce ai de gînd după asta. Și fiecare dintre cetățenii candidați s-a străduit, onest, modest, de parcă li se cerea o declarație de imigrare. Nu-i treaba mea să fac speculații despre cei trei, dar în raport cu analizele institutelor de sondarea opiniei publice cel mai cîștigat în urma acestor dialoguri mi se pare Perot, texanul care nu s-a amestecat în politică, vreau să spun în politica de partid, ci s-a prezentat în calitate de om de afaceri prosper. Atît de prosper, încît a vîrît 15 milioane de dolari într-o campanie electorală nesigură în ceea ce îl privește. Omul are umorul sec al celui care știe că orice ar spune are de achitat nota de plată. Dar, să nu ne grăbim, Perot nu e un novice într-ale politicii. Am aflat despre el că a fost consultat și rugat să participe la diverse acte ale administrației. La rîndul său, democratul Clinton, care probabil că va cîștiga alegerile, știa perfect de bine datele guvernării republicanilor lui Bush. Practic, după doisprezece ani de antrenament, democrații se vor întoarce la putere. Americanii nu par deloc îngrijorați de perspectiva schimbării. Ceea ce m-a impresionat e că un independent, om de succes, e drept, și cu bani, s-a putut lupta de la egal la egal cu reprezentanții celor două partide tradiționale ale Americii. Se pare că și americanii au o nostalgie, aceea a pionieratului.

P.S. Dl. Stolojan e un om de cuvînt. Scumpește.

SPORT

Cu smerenie smerită

• CINE crede că Dinamo și Steaua sînt echipe fără noroc? După cum a jucat Dinamo de sfios, mercenarii lui Tapie puteau rezolva chestiunea încă de miercură trecută. Dinamo are curaj la Ploiești, iar Steaua cu Progresul, cînd arbitrează Mircea Salomir. Altfel, cînd joacă la export, amîndouă se întrec să nu-și mîhnească adversarul. Da, domnule, dar pe cine are Olympique în echipă și pe cine, Dinamo? Asta e mai noul refren în Cîșmigiu. Nu se compară „garniturile”, adică. Ce-i drept, aici cam așa stau lucrurile. Nelson nu e Völler și nici Costel Pană, Amoros. Dar dacă îi pisezi cu ideea asta, nici nu vor fi. Se pare însă că echipa lui Timofte a luat în serios calculele astrologului de la *Evenimentul zilei*, care-i sfătuia să joace prudent. Și cum Dinamo, cînd nu se antrenează, își petrece vremea în fum de tămîie, post și rugăciuni - puteau băieții să se strice cu astrele? Dacă zice la conjuncție să nu tragi la poartă, apoi musai să te abții. Că altfel n-ar fi fost nici o problemă; dacă zicea la horoscop că Demollari are de dat trei goluri, trei dădea, și mai rata încă de două ori pe atît. Dar dacă nu vrea zodia, nu poți să te pui de-a curmezișul destinului!

Se vede că nici Olympique n-a avut parte de-o conjuncție dintre cele mai fericite. La cîte guturi au trimis spre poarta lui Tene meritau s-o nimerească de mai multe ori. În privința returului, dacă jocul dinamoviștilor va fi același, chiar că vor avea nevoie de ajutorul zodiilor. Or, de două ori la rînd, nu-i cam des?

De Steaua ce poți să mai spui după un gol cum a fost cel al lui Ilie Dumitrescu? Fiindcă, dacă începem iar cu „garniturile”, și Steaua și AGF Aarhus stau pe același raft. Iar golul acela, pe care portarul danez îl va visa toată viața, la rubrica decese și coșmaruri, s-ar putea s-o trimită pe Steaua în turul III.

Pînă acum, unde te întorci, n-auzi printre chibiți decît persoane îndurerate de ghinionul care se ține, nesmintit, de soarta fotbalului nostru. Dacă nici după acest prim rund n-o să acceptăm că norocul a jucat și pentru Dinamo și pentru Steaua, înseamnă să-i ceri lui D-zeu să intervină personal pe teren. Să fie așa, o vrajă să poarte mingea de la centru în poarta celorlalți ori de cîte ori o fi nevoie. Iar estimp băieții să cînte, după meșteșugul părintelui Simeon Tatu, cu smerită smerenie.

Tușier

Episodul 844

La 63 de ani, n-am nici un costum de haine, fiindcă nu-mi place să port costum. La 63 de ani, nu port cravată, fiindcă nu-mi place să am gîtleghau. Poate că n-ar trebui să mor chiar mîine. Deocamdată, nu-i nimic de discutat, căci primul-ministru al României dînd un telefon, duminică dimineată, la Guvern, sună și nu-i răspunde nimeni, nimeni, duminică de dimineată, nu noaptea și-atunci el ia o mașină și fuge într-un suflet ca să vadă ce se întîmplă la Guvern, nu vreau nici să generalizez fiindcă în această clipă un vecin bate în ușa mea, strigîndu-mi că „Se dă zahărul pe aprilie!”, azi, octombrie 1992.

(va urma, d.m.t.)^{*}

^{*}celebra expresie a lui Tolstoi din „Jurnal”: dacă mai trăiesc

RADIO

de Antoaneta Tanărescu

Tezaur

REVIN la finalul cronicii trecute, adică la întrebarea, absolut retorică, întrucît răspunsul este foarte bine cunoscut, și el este un răspuns negativ. Cîte dintre marile spectacole montate în București dar și în alte orașe după 1950, an în care sistemul înregistrărilor a fost definitiv instituționalizat, se află în fonotecă? Mă refeream la montările lui Liviu Ciulei dar, evident, el era un exemplu. Să fie existența „de o clipă” (fie și o clipă elastică mai cuprinzătoare decît cea măsurată cu exactitate de ceasornic) fatalitatea asumată cu grație și îndărătnicie de creația teatrală? Și, atunci, cum să oprim clipa pe loc, așa încît spectacolele remarcabile să învingă

timpul, devenind accesibile mai multor generații. Tehnicienii radio vor invoca, îndreptățit, dificultatea de a păstra acuratețea sonoră a spectacolului ridicat pe scena de scîndură în condițiile înregistrării „pe viu”, în direct. Mai mult ca sigur, însă, azi acest handicap se lasă dacă nu în întregime depășit, măcar atenuat. Creatorii radio vor invoca, la rîndul lor, dreptul de a propune versiuni, viziuni (deci, nu numai distribuții) noi în raport cu experiența colegilor din teatre și acest argument merită toată atenția, desigur. Căci limbajul radiofonic are specificul și legitățile sale iar un spectacol înregistrat în studio nu poate, în chip obiectiv, să reia mimetic soluția experimentată pe scenă. Deci, nu acest drept inalienabil îl punem acum în discuție. Nu, în nici un caz. Dar (re)amintim că apărarea memoriei culturale a unei națiuni nu este un gest mai puțin îndreptățit. Citim în „Panoramic”, în programul de duminică, 18 octombrie, că *Fonoteca radioului vă aparține* propune, în ciclul *Capodopere ale literaturii universale*, fragmente din *Nepotul lui Rameau* de Denis Diderot. În fonotecă mai există, dacă știu bine, o înregistrare a spectacolului. Cei care, însă, au pășit dincolo de vîrsta de 45 de ani, nu pot uita unul dintre cele mai puternice evenimente ale vieții noastre nu numai teatrale ci artistice în genere: montarea lui Esrig de la Teatrul Bulandra, avîndu-i ca interpreți pe Gheorghe Dinică și Marin Moraru. Cineva spunea că fiind atît de aproape de idealul perfecțiunii, *Nepotul* de atunci ajunge, în mod cu totul paradoxal, să închidă un drum, devenind un obstacol magnific, greu de învins. Urma lui a rămas doar în memorie. În consecință, datorită radioului și, să fim drepecți, ale televiziunii sînt enoșme. Aș adăuga între cei răspunzători în fața istoriei și noul Consiliu Național al Audiovizualului despre care s-a aflat, cel puțin deocamdată, mai cu seamă cum a fost numit și cum este remunerat. Cine altcineva decît această instanță investită cu puteri speciale ar putea declanșa, cu sprijinul tehnicienilor și creatorilor din instituțiile subordonate, vasta acțiune de constituire a unui tezaur, Biblioteca Națională de tip special, în rafturile căreia să fie orînduite benzile și peliculele conținînd faptele reprezentative ale culturii naționale. Un memento incoruptibil și etern pe care impetuoasa cascadă a timpului, sub puterea căreia ne aflăm de altfel cu toții, nu are cum să-l atingă.

Instantanee cu scriitori

Hanibal Stănciulescu

- Ce s-a întâmplat în ultima vreme la „Contrapunct?”
H.S. - Chiar, ce s-a întâmplat?! S-a produs o limpezire administrativă. Revista nu mai e condusă de acel Comitet director a cărui funcționalitate încetase de mult. Devenise un trio vocal în care fiecare dăta în propria sa gamă.

- Asta, din câte știu, ți se și reproșează. Dispariția Comitetului director.

H.S. - Nu mai puteam să fac parte dintr-o echipă directorială în care eu duceam tot greul legat de apariția propriu-zisă a revistei (tip, hîrtie, raporturi cu difuzarea) timp în care ceilalți doi directori făceau oficiul de coordonatori literar-artistici. Asta în pauzele între două burse în străinătate. În aceste pauze eu eram și redactor-șef adjunct și secretar general de redacție și dactilografă și încărcător-descărcător. Părerile mele în ceea ce privește regîndirea structurii revistei erau permanent desconsiderate de ceilalți doi membri ai Comitetului director.

- Ce e de fapt cu această necesitate?

H.S. - Tirajul revistei era în cădere liberă în ultima vreme. Ne pășteau două pericole: refuzul tipografiei de a ne mai executa comanda și diminuarea comenzii Rodipet-ului pînă la o cotă ridicolă, ceea ce ar fi însemnat dispariția revistei și pierderea unui titlu care și-a cîștigat notorietate.

- Și-acum a crescut tirajul „Contrapunctului”?

H.S. - Mai întîi s-a stabilizat. Acum e în creștere.

- Vreți să vă schimbați profilul?

H.S. - „Contrapunct” a fost și va rămîne o revistă scrisă în primul rînd de reprezentanții generației '80.

- O parte dintre ei n-au fost de acord cu această schimbare.

H.S. - Schimbarea e de fapt o revenire lucidă la spiritul autentic al acestei generații. Revista și-a recăpătat incisivitatea polemică, spiritul ludic și acel avangardism de atitudine cu care s-a impus această generație. E regretabil că o parte dintre colegii mei n-au înțeles că, practic, revista nu s-a schimbat, ci că modificările țin de regia publicistică.

- Ca prozator, ce mai faci?

H.S. - Scriu „Contra-puncte”.

A consemnat
Cristian Teodorescu

Calendar

• 27 OCTOMBRIE. S-au născut: Vasile Nicorovici (1924), Elena Dragoș (1934), Alexandru Brad (1938). Au murit: Szilágyi Domokos (1976), Alice Botez (1985).

• 28 OCTOMBRIE. S-au născut: Andrei Ciurunga (1920), M. Petroveanu (1923), Eugen Mandric (1930), M.N. Rusu (1938), Ion Mărgineanu (1939). Au murit: Bogdan Amaru (1936), Peter Neagoe (1960), Ionel Marinescu (1983).

• 29 OCTOMBRIE. S-au născut: Ștefan Băciu (1918), Kovács János (1921), Radu Cosașu (1930), Victor Marin Basarab (1940).

• 30 OCTOMBRIE. S-au născut: Duiliu Zamfirescu (1858), Veronica Obogeanu (1900), Mihail Straje (1901), Gheorghe Dimitriu (1916), Mihail Bădescu (1918), Valentin Vasiliev (1926), Aurel M. Buricea (1943). Au murit: Mircea Florian (1960), Barbu Solacolu (1976), Frida Papadache (1989).

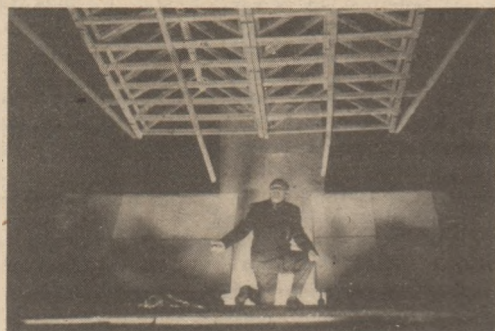
• 31 OCTOMBRIE. S-au născut: E. Lovinescu (1881), Henri Wald (1920). Au murit: I.O. Suceveanu (1960), Onisifor Ghibu (1972).

• 1 NOIEMBRIE. S-au născut: N. Davidescu (1887), Constantin Chioralia (1902), D. Almaș (1908), Ion Ruse (1926),

Vasile Nicolescu (1929), Gabriel Iuga (1942), Mircea Muthu (1944), Eugen Uricaru (1946).

2 NOIEMBRIE. S-au născut: Iulia Hasdeu (1869), Cincinat Pavelescu (1872), Ștefan Bossun (1907), Dorian Grozdan (1912), Gheorghe Ivănescu (1912), Laurențiu Fulga (1916), Virgil Vasilescu (1921), Rodica Tott (1927), Palocsay Zsigmond (1935). A murit Gheorghe Șincai (1816).

Premiere teatrale

Teatrul de Stat Oradea. Scenă din *Furtuna* de Shakespeare. Regia: Tudor Chirilă. Scenografia: Mihai Ciupe.

• În deschiderea stagiunii, vineri, 2 octombrie, în cadrul sărbătorilor Toamnei orădene, secția română a oferit publicului premiera spectacolului *Furtuna* de Shakespeare. Regia: Tudor Chirilă. Scenografia: Mihai Ciupe. În distribuție: Eugen Tugulea, Nicolae Barosan, Ion Măinea, Doru Fărte, Dorin Presecan, Ion Abrudan, Marcel Popa, Tiberiu Covaci, Daniel Vulcu, Petre Panait, Oana Mereuță, Elvira Platon. Ilustrația muzicală: Fátjol Tiberiu.

O sală arhiplină a aplaudat, în final,

Fototecă României literare

Pe terasa blocului Carlton în toamna lui 1966: Luminița Borconi (nepoată a familiei Ivasiuc), Constantin Ivasiuc (fratele scriitorului), M.Ivasiuc (soția acestuia), Tita Chipur Ivasiuc, Alexandru Ivasiuc și Paul Goma.

În expoziții

• **ELENA UȚĂ CHELARU**, pictură (Galeria Simeza). O pictură cu repere sigure în istoria artei expune la Galeria Simeza Elena Uță Chelaru. Din această situație decurg în mod egal avantaje și riscuri; avantajul de a-și însuși autoritatea precursorilor și riscul de a-i oferi privitorului posibilitatea unei lecturi prevalent dia-cronice, creîndu-i un confortabil sentiment de deja vu. Un duh post-impressionist tutelează întreaga expoziție, atît în segmentul său de subtilă analiză compozițională (unde Matisse și Pallady își afirmă cu discreție prezența), cît și în registrul

exuberanței cromatice unde forma este descrisă prin disocierea unor tonuri cu puternice accente *fauve*.

Consecința unui temperament artistic oscilînd între luciditate și vitalism, pictura Elenei Uță Chelaru aduce sala de expoziție în proximitatea sălii de muzeu.

• **DUMITRU TONY STANCIU**, pictură (Galeriile municipiului București). În pofida încercării de a-și susține expoziția și prin forma exterioară a recursului la *autoritate* (vezi în catalog notațiile complezente ale lui N. Steinhart sau pe cele grațios-diletante semnate de Cristina Angelescu și

Corneliu Antim), pictura lui Dumitru Tony Stanciu nu oferă mai mult decît frămîntările unui cursant la Școala Populară de Artă. În *tablourile* supra-abundent etalate la G.A.M.B., parcă din spaima de a nu rămîne ceva *esențial* necomunicat, se regăsesc toate licențele amatorismului. Compozițiile dezechilibrate, ignorarea desenului, confuzia tușei, iată doar cîteva dintre viciile unei *picturi* lipsite deopotrivă de rigoarea limbajului și de orizont ideatic.

Pavel Șușară

În librării

• Petru Dumitriu - **ZERO SAU PUNCTUL PLECĂRII**. În românește de Maria Vodă Căpușan și Horia Căpușan. (Editura Viitorul Românesc, 126 p., 325 lei).

• Grete Tartler - **MATERIA SIGNATA**. Versuri. (Editura Cartea Românească, 116 p., 100 lei).

• Lucian Pintilie - **PATRU SCENARII**. „Colonia penitenciară”, „Duelul”, „De ce trag clopotele, Mitică”, „Balanța” (Editura Albatros, 350 lei).

• Adriana Georgescu - **LA ÎNCEPUT A FOST SFÎRȘITUL**. Ediție îngrijită de Micaela Ghițescu. Prefață de Monica Lovinescu (Editura Humanitas, 224 p., 230 lei).

• Vasile Șelaru - **REBEL LA POLUL EST**. Poezii. Volum apărut în regia autorului. (Editura Astra, 75p., 150 lei).

• Luis López Alvares - **POEME**. În românește de Maria Banuș și Cristina Hăulică. Prefață de Dan Hăulică (Editura Dacia, 86p., 77 lei).

Duras contra Duras

EXEGEZII operei Margueritei Duras s-au obișnuit să vadă în personajele ei feminine tot atâtea alter-ego-uri ale scriitoarei. Perspectivă comună, comodă și cvasi-înșelătoare, cu atât mai mult cu cât Duras însăși a contribuit, prin subtilă persuasiune artistică, la impunerea ei. Faptul a fost intuit, dar nu explicitat, și în recenziiile Danieli Tanai Veljan la cele mai recente romane ale Margueritei Duras: *La Douleur*, *La Pluie d'été* și *L'Amant de la Chine du Nord* (v. „Luceafărul”, nr. 27, 29 și 34/1992).

Dacă protagonista acestor cărți - și a altora, mai celebre chiar, apărute anterior - n-ar fi decât o sosită categorială menită a exhiba autobiograficul și nu de

a-l disimula, ele (cărțile) nu s-ar mai putea încadra nici unei tipologii românești, oricât de „modernă” ar fi ea. Protagonista „durasiană” ne apare, dimpotrivă, ca o alianță de identități distincte, dintre care două preeminente: prototipul (autoarea luându-se pe sine ca model, la vîrsta personajului), instanța auctorială și personajul propriu-zis (rezultat al efortului imaginativ). În ceea ce o privește pe Duras scriitoarea, distanțarea în timp de momentul autobiografic inspirator n-a atras după sine un proces de obiectivare, ci a generat un fenomen invers pe care - dacă ar fi să ne luăm după Alain Vircondelet - l-am putea lesne numi *mitomanie autocontrolată*. Într-un

interviu pe care-l reproducem mai jos (*Les grands entretiens de Violaine Vanoyeke. Alain Vircondelet au sujet de son livre „Duras”, Ed. Fr. Bourin, în „Art et Poésie”, juillet 1992.*), acesta declară, fără umbră de complex sau remușcare, că, din moment ce Duras „și-a construit o imagine”, el și-a propus s-o „demitizeze”. Înainte de a-i da cuvîntul, să sperăm că Vircondelet n-a căzut, (și) în cartea despre care vorbește, în capcana simplismului biografic, „uitînd” că romanul autobiografic al

Margueritei Duras poate fi tot atît de „fals” ca operă de ficțiune, pe cît poate fi de „adevărat” ca „false memorii”.

Eseistul și romancierul Alain Vircondelet a fost întotdeauna un fervent admirator al operei Margueritei Duras, căreia îi consacrase deja un eseu. A. Vircondelet recidivează, revelîndu-ne, de astă dată, adevăratul chip al Margueritei Duras, pe care o cunoaște personal. O carte uimitoare, instructivă și fără concesii.

Violaine Vanoyeke: Prezența personajului Duras într-o lumină nouă și sub aspecte adesea surprinzătoare...

Alain Vircondelet: Marguerite Duras și-a construit o imagine. Am încercat s-o demitizez. Nu-i ușor să discerni între imaginea reală și aceea oferită de ea, cu atât mai mult cu cît acaparează evenimentele pentru a-și etala propria personalitate.

V.V.: Să fie Marguerite Duras o megalomană?

A.V.: Este un personaj greu de conturat. A aderat la comunism, la feminism, la Rezistență, înainte de a fi exclusă din Partidul Comunist și de a renega feminismul. De altfel, Marguerite Duras n-a militat niciodată pentru feminism. Ceea ce o interesează cu adevărat este scrisul. Este un personaj extrem de ambiguu. A moștenit de la mama ei un curaj și o energie de țărăncă și, ca și cum ar vrea să-și ia o revanșă asupra vieții, are gustul informației

exclusive, al succesului într-o așa măsură, încît poate părea de-a dreptul fanatică atunci cînd e vorba de o cauză anume, însă totodată distanță, disprețuitoare, crudă și violentă.

V.V.: Ați folosit documente ireproșabile. Anumite descoperiri trebuie să vă fi uimit...

A.V.: Am fost realmente surprins să nu găsesc nimic despre perioada Rezistenței, cînd Marguerite Duras pretinde a fi fost foarte activă. Am descoperit, în schimb, un document uluitor, intitulat *Imperiul colonial*, în care autoarea apără colonialismul, semnînd cu numele de fată. Faptul că a publicat sub ocupația germană, la un editor mai degrabă simpatizant, m-a intrigat la fel de mult, ceilalți scriitori nepublicînd sau făcînd-o în clandestinitate.

V.V.: Prin urmare, Marguerite Duras nu este, în ochii dumneavoastră, o militanță adevărată...

A.V.: Nu atunci cînd apare ca punct de referință al unui curent la modă. Astfel, e foarte greu de aflat vreo dovadă a activității ei în cadrul Partidului Comunist, cunoscută nouă prin intermediul lui Pierre Daix și Claude Roy. Am dat totuși peste niște scrisori, pe care le-am reprodus în cartea mea. Din ele aflăm că Duras aducea prejudicii bunei moralități a partidului prin faptul că se afla pe terasele cafenelelor!

V.V.: V-ați prezentat personajul într-o lumină puțin măgulitoare și în privința relației cu banii.

A.V.: Marguerite Duras a avut dintotdeauna probleme cu banii. Uneori poate fi de o mare generozitate. În 1939, primea multe vizite; împrumuta tuturor, ajutîndu-i pe unii și pe alții. Cu timpul, s-a închis mai mult în ea însăși.

V.V.: Care considerați că sînt operele ei majore?

A.V.: *Moderato Cantabile*, *L'Amant*, *Hiroshima mon amour*.

V.V.: Resimțiți mereu aceeași admirație pentru cărțile Margueritei Duras?

A.V.: Opera ei rămîne inegală. Autoarea a apucat deseori pe căi greșite, în funcție de oscilațiile pe care le-a suferit ca om. Forța acestei opere rămîne însă temele centrale: copilăria, Indochina.

V.V.: Marguerite Duras a luat cunoștință de conținutul manuscrisului înainte de publicarea lui?

A.V.: Nu. Dar documentele pe care le prezint sînt ireproșabile. Am încercat să fiu cît mai „onest” cu putință. Am obținut chiar fotografii inedite, grație fiului scriitoarei. Duras nu poate decît să-și însușească această carte.

Prezentare și traducere de
Theodor Rogin

Farmecul secolului xx

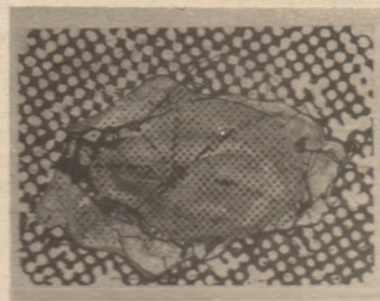
FĂRĂ zarvă, înghesuială la vernisaj, asistență mondano-politică și publicitate, la sala de la etajul 3 al Teatrului Național, s-a deschis mult prea discret una din cele mai importante și valoroase expoziții prezentate în România după decembrie 1989 intitulată *12 pictori germani*. Nume de prim rang ale artei germane contemporane, lucrări originale de pictură din repertoriul deja devenit „clasic” al acestei arte, o selecție bine gîndită, atît în direcția spulberării unor prejudecăți generalizate despre arta germană modernă cît și în argumentația privind procesul treptat de depășire a influențelor de sursă americană și franceză, puternice în perioada 1945-1955, ulterior integrate în formulări impregnate de sensibilitate și experiență specifică, dau acestei expoziții și caracterul unui prețios document istoriografic-critic. Într-adevăr, din obișnuința - tic de a se pronunța termenul de „expresionism” ori de cîte ori este vorba de arta germană, s-a acordat și se acordă atenție aproape exclusiv orientării neoexpresionismului, figurativ mai ales, foarte activ în anii '70-'80, acum în considerabilă scădere.

Această delimitare a fost susținută și de dominantă expresionismului figurativ în pictura fostei R.D.G., o vreme mai cunoscută la noi decît cea din Germania de Vest. Perioada anterioară anilor '70 este de asemenea

puțin cunoscută, numele lui Beuys fiind aproape singurul care răspunde la apel pe filiera indirectă a influenței sale recente în arta internațională.

Din evoluția abstracționismului liric german cu variantele lui și cu un rol important în configurarea culturii vizuale europene, expunerea de la Teatrul Național ne oferă în premieră principalele momente. „Liantul” expoziției nu este însă teoretic, ci - cu strategii folosite - unul tehnic. Pictura pe hîrtie sună subtitlul ei. Nu este vorba aici despre genul, azi la modă, al tabloului-obiect din hîrtie, expresie a ideii de fragilitate asumată, a tranzitorietății acceptate, ci de hîrtie ca suport tradițional al tabloului lucrat în tehnici adaptate: acuarela, guașa, anume procedee în ulei, tehnici mixte. Legăm îndeobște aceste tehnici de lucrări mici; aici însă efectul de contrast al picturilor expuse, de dimensiuni mari și foarte mari, acționează stimulatînd prin tensiunea dintre energia viziunii „în mare”, amploarea generoasă a gestului pictural și finețea, gingășia suportului. S-ar spune că la mijloc se află un paviu.

Veteranul expoziției este Emil Schumacher (n. 1912), unul din fondatorii grupării „ZEN” (1949), în care orientarea, generalizată în Occident la acea dată spre caligrafia orientală, a fost marcată de recursul la expresivitatea artei primitive. Pînă tîrziu, în anii '70 (data lucrărilor acum

SIGMAR POLKE: Fără titlu

expuse), Schumacher va rămîne fidel spiritului de sinteză care unește energia obiectului liniar cu bogăția de sensuri a emblematicii mitice. Tot din generația vîrstnică, Fred Thieler (n. 1916) cultivă mișcarea liniară, în timp ce P. Knoller se lasă atras de imensele construcții de forme ale lirismului italian, gen Enzo Cucchi.

Reprezentant al Germaniei la una din Biennalele venețiene de la începutul anilor '80, Gotthard Graubner (n. 1930), se bazează pe efectele purei calități cromatice, rafinate în tablouri-„perne”, redînd iluzionist abia perceptibile reliefuri. Originar din Germania de Est este Markus Lüpertz (n. 1941). În 1963, încărcat de amintiri vizuale impregnate de figurația romantică și a expresionismului începutului de veac, Lüpertz trece în Berlinul occidental. Aici, în atmosfera animată a diferitelor tendințe polemice și militante cu tentă extatică, Lüpertz parcurge o primă etapă pe care și-o autodefineste nietzscheean într-un manifest: „Farmecul secolului 20 va deveni vizibil prin ditirambii inventați de mine”. Procedul a fost (și va rămîne, cu unele modificări) monumentalizarea prin formă și

culoare a unor motive banale, spre eliberarea de iconografie în favoarea „expresivității extatice” a picturii. În ciclul expus acum, „Ferestre în New York”, teza inițială se nuancează, devine mai subtilă în aplicarea ei.

„Viața secretă a plantelor” a lui Michael Buthe (n. 1944), de orientare ecologistă, sugerează un fragment din complicatele lui compoziții-colaie alcătuite din materiale de tot felul, cu o secretă complezență pentru imaginea-kitsch.

Cel mai cunoscut pe plan internațional astăzi dintre expozanții de la Național, Sigmar Polke (n. 1942), după un scurt episod de „realism capitalist” și un altul de colaje gen pop-art, se oprește la un grafism cu elemente disparate, în care aluzia la vizualitatea erei industriale se îmbină cu intervenția gestului grafic ingenuu. Jürgen Klauke (n. 1943) este în plină ascensiune, cu imagini fotografice sau pictate concepute ca niște „happening”-uri în ramă, iar Imi Knoebel (n. 1940) își transferă geometrismul senin al obiectelor în joviale picturi pe hîrtie.

Fiecare din artiștii expozanți are la activul său și alte tipuri de opere decît tabloul, în primul rînd obiecte și „instalații”. Urmele sau semnalele lor apar și în lucrările expuse. Este, de aceea, de regretat că o expoziție atît de prețioasă și cuprinzînd atîtea noutăți pentru publicul românesc nu este însoțită măcar de o notiță xeroxată cu minime date informative și că nici pe etichetele tablourilor nu figurează, în afară de titlul lor, nimic, nici data nașterii artiștilor, nici tehnica. Ne întoarcem, și noi și alții, la cultura „planului îndeplinit”?

Amelia Pavel

Viitorul durează mult

Pînă la asasinarea prin strangulare a soției, Hélène, la 16 noiembrie 1980, filosoful marxist Louis Althusser a fost una din figurile proeminente ale gândirii franceze de după război. *Pour Marx* și *Lire*, „*Le Capital*”, traduse în nenumărate limbi, sînt cărțile de căpătîi ale generației '68. Fragmentele de mai jos aparțin cărții *L'avenir dure longtemps*, document autobiografic, scris în 1985 și publicat postum (în 1992), cărui prestigioasă revistă *Lire* (no. 201/1992) îi acordă un spațiu amplu și-l face o prezentare elogioasă. Confesiune a unui mort-viu, după formularea autorului prezentării din *Lire*, *L'avenir dure longtemps* impresionează prin luciditate și tensiunea scriiturii, impunându-se ca operă literară majoră.

LA sfîrșitul anului 1979 am început să sufăr de mari dureri de esofag și cel mai adesea vomam orice înghițeam. Doctorul Etienne (...) m-a supus unei endoscopii și întrucît rezultatul era îngrijorător mi-a făcut o radiografie: hernie hiatală. Trebuia să mă opereze (...) Data operației a fost de două ori fixată, înaintea Paștelui din 1980, și tot de două ori, de parcă aș fi avut un grav presentiment, am amînat-o. În cele din urmă, la insistența doctorilor, am cedat.

Tehnic vorbind, operația a decurs bine. Mi-au fost administrate pastile pentru o anestezie profundă și m-am trezit pradă unei angoase de nestăpînit (...). Această anestezie și prima angoasă m-au aruncat treptat într-o nouă „depresiune” care, pentru înția oară, n-a mai avut aspect nevrotic și n-a mai fost „suspectă”, nesinceră, ci o *melancolie* acută, cu totul clasică, a cărei gravitate l-a alertat serios pe psihiatrul meu (...).

Am dus-o cum am putut, străduindu-mă ca întotdeauna să lupt din răspuțeri ajutat de Elena, de analist etc., împotriva angoaselor și a dorinței de a fi adăpostit într-o clinică. Acum simțeam însă că nu mai e ca altădată.

Starea mi se agrava totuși în continuare. Și la 1 iunie 1980 m-am internat din nou, dar de data aceasta la clinica Parc-Montsouris, nu, ca mai înainte, la clinica Le Vésinet (...).

Trebuie bine înțeleasă starea în care se afla Elena. Ani și ani fusese nevoită să poarte povara depresiunilor și stărilor mele hipomaniace, nu numai a depresiunilor mele însă și, ceea ce era înfinit mai dur, a nesfîrșitelor luni (sau săptămîni) cînd trăiam într-o angoasă tot mai intensă, luptînd și solicitînd-o fără întrerupere pînă mă hotăram să mă internez. De cum mă internam, ea trăia în singurătate, unicu-i scop fiind să mă viziteze, practic în fiecare zi, și să se întoarcă singură într-o casă pustie, singură cu angoasa ei. Dar ceea ce o punea la grea încercare, insuportabilă cu timpul, erau telefoanele de la numeroșii mei prieteni și de la nenumăratele cunoștințe care întrebau încontinuu de mine și-i cereau amănunte despre starea mea. Elena trebuia să repete întruna aceleași fraze și suferea îndeosebi că nimeni nu întreba de ea, de starea și de mizeria ei morală: pentru toți acești prieteni, cu foarte rare excepții, ea nu exista, nu mai exista. În aceste discuții telefonice nu era vorba decît despre mine, niciodată despre ea. (...)

Din iunie pînă în septembrie am rămas în clinica Montsouris, în condiții greu de îndurat: personal foarte restrîns, medic necunoscut și nu prea abordabil, care-mi părea străin cînd îl vedeam, o grădină mică, sordidă, de șase metri pătrați, lîngă clădire, fără nici o perspectivă,

pe scurt o schimbare brutală și traumatizantă față de „luxul” și confortul din clinica Le Vésinet unde aveam un parc mare și, dacă mă pot exprima astfel, „obiceiurile” mele; și infirmiere și medici care în mod vădit mă iubeau sau pe care știusem să-i farmec de cînd îi cunoscusem.

Mi s-a prescris în grabă niamid (imao). Acest medicament, administrat rar din cauza pericolului pe care-l prezintă (...), îmi folosisse pînă atunci de minune și, caz cu totul excepțional, își făcea efectul foarte repede și fără neplăceri secundare. Or, de data aceasta, lucrurile s-au petrecut complet altfel, spre uluirea medicilor mei. Nu numai că efectul așteptat nu s-a făcut simțit, dar am și căzut rapid într-o stare gravă de confuzie mentală, de onirism și de persecuție „sinucigașă”. (...)

Nu-mi mai stăpîneam mișcările corpului, cădeam mereu, vomam fără încetare, nu mai vedeam clar, urinam dezordonat; nu-mi mai stăpîneam limbajul, lufnd un cuvînt drept altul, nu mai puteam nici urmări, nici înlăntui percepțiile, nu mai eram stăpîn nici *a fortiori* pe scrisul meu, și prezentam forme de discurs delirante. În plus, noaptea aveam întruna coșmaruri cumplite care se prelungeau multă vreme și în stare de veghe, îmi „trăiam” visele în treaz, adică acționam în virtutea temelor și logicii din vise, lufnd iluzia viselor drept realitate, și deci eram incapabil să disting halucinațiile onirice de simpla realitate. Acestea au fost condițiile în care dezvoltam fără oprire teme de persecuție sinucigașă, în fața oricui venea să mă viziteze. Gîndeam intens că unii îmi voiau moartea și se pregăteau să mă omoare: mai ales un bărbos, pe care trebuie că l-am zărit undeva (...), un tribunal cu sediul în camera de alături ca să mă condamne la moarte (...), oameni înarmați cu puști cu lunetă, care aveau să mă doboare țintind de la ferestrele locuințelor de vizavi; în sfîrșit, Brigăzile roșii care mă condamnaseră la moarte și aveau să năvălească în camera de zi sau de noapte. Nu mi-au rămas în memorie toate aceste detalii halucinante, ele-mi sînt tînuite, în afara unor străfulgerări, printr-o amnezie copleșitoare, dar le dețin de la numeroșii prieteni care au venit să mă vadă, de la medicii care mă îngrijeau și din verificarea precisă și concordantă a observațiilor lor cu mărturiile adunate mai apoi.

TOT acest sistem „patologic” era dublat de un delir al sinuciderii. Condamnat la moarte și amenințat cu execuția, n-aveam decît o ieșire: să devansez moartea la care eram condamnat omorîndu-mă preventiv. Îmi imaginam tot felul de soluții de a muri și pe deasupra voiam nu numai să mă distrug fizic, ci și să distrug orice urmă a existenței mele pe pămînt: mai ales să-mi distrug cărțile, pînă la ultima, și toate

notițele și să dau foc Școlii (normale superioare) și de asemenea, „dacă e posibil”, s-o suprim chiar și pe Elena. Cel puțin așa m-am destăinuit unui prieten (...)

Știu că medicii au fost foarte îngrijorați de soarta mea. Se temeau nu că mă omor - eram ferit, pare-se, prin condițiile și protecțiile de supraveghere din clinică, deși nu se știe niciodată într-un atare caz -, se temeau mai cu seamă ca nu cumva aceste tulburări grave să-mi provoace o stare *irreversibilă*, condamîndu-mă la internare pe viață.

După o îndelungată aplicare a tratamentului cu imao s-a hotărît suprimarea lui, fiind considerat răspunzător de aceste efecte secundare îngrijorătoare (...), și mi s-a prescris perfuzie cu anafiril. Acest nou tratament părea a fi o reușită și după cîtva timp am fost socotit în stare să ies din clinică. Am părăsit așadar clinica și m-am întors la Școală. Dar toți prietenii, de comun acord, mi-au spus că părăsisem clinica într-o stare foarte proastă.

Am reîntîlnit-o pe Elena și, ca de atîtea alte ori, am plecat în Sud ca să regăsim liniștea, vîntul, să vedem marea. Am stat acolo doar opt, zece zile și ne-am întors: starea mi se agravase.

ATUNCI am cunoscut, eu și Elena, cele mai crunte suferințe din viața noastră. Totul începuse în primăvara trecută, sporadic însă, cu perioade de adevărată destindere datorate de speranță. Acum lucrurile au luat o întorsătură implacabilă și așa au durat pînă la sfîrșit. Nu știu ce mod de viață i-am impus Elenei (știu doar că realmente am putut fi capabil de ce-i mai rău), însă ea a declarat cu o fermitate care m-a îngrozit că nu mai poate trăi cu mine, că în ochii ei sînt un „monstru” și că vrea să mă părăsească definitiv. S-a apucat să-și caute cu ostentație o locuință, însă n-a găsit imediat. Atunci a luat decizii practice, pentru mine de nesuportat: mă abandona în prezența mea, în propriul nostru apartament. Se trezea mai devreme și dispărea toată ziua. Dacă i se întimpla să rămînă acasă, refuza și să-mi vorbească și chiar să mă vadă: se refugia fie în cameră la ea, fie în bucătărie, trînea ușile și-mi interzicea să intru. Refuza să mînnice cu mine. Infernul în doi (...) începea, halucinant.

Angoasa mă sfîșia: totdeauna simțisem, s-a înțeles, o angoasă puternică la ideea de a fi abandonat mai cu seamă de ea, dar acest abandon în prezența mea și la domiciliu îmi părea mai insuportabil ca orice. Știam în secret că nu va putea, cu adevărat, să mă părăsească și mă străduiam, zadarnic însă, să-mi potolesc angoasa cu acest gînd de care în fond nu eram totuși pe de-a întregul încredințat. Atunci Elena a început să dezvolte altă temă, latentă de luni de zile dar care acum lua o formă înfricoșătoare. Mi-a declarat că, dat fiind „monstrul” ce sînt și dată fiind suferința inumană pe care i-o impun, nu mai are altă soluție decît să se omoare. Își aduna și etala cu ostentație pilulele necesare sinuciderii, însă vorbea și de alte mijloace, incontrollabile: prietenul

nostru Nikos Poulantzas nu se sinucisese de curînd aruncîndu-se, într-un moment de acută criză de persecuție, din turnul Montparnasse, de la etajul douăzeci și doi? (...)

Și de data aceasta mă gîndeam că va fi incapabilă să se omoare. Îmi spuneam că în fond ține prea mult la mine, mă iubește cu o atît de viscerală dragoste încît va fi incapabilă să treacă la acțiune. Dar nu eram absolut sigur. Culmea a survenit într-o zi cînd pur și simplu mi-a cerut s-o omor eu, iar acest cuvînt, de negîndit și intolerabil prin oroarea lui, m-a cutremurat mult timp din toată ființa. Mă mai cutremură și acum. (...)

Toată această perioadă de infern a fost, cum am scris, o perioadă a ușilor închise. În afară de psihiatrul meu, pe care-l vedeam și pe care-l vedeam și eu, practic nu se mai întîlnea cu nimeni. Trăiam amîndoi zăvorîți în spațiul infernului nostru. Nu mai răspundeam nici la telefon, nici la soneria de la ușă. (...) Unii dintre prieteni mi-au spus, mult mai tîrziu, că nu vor conțeni să-și reproșeze că n-au încercat „să forțeze ușa”.

Intervenise psihiatrul meu. Am fost nevoit să-l văd ultima oară pe 15 noiembrie și mi-a spus că situația nu mai putea să dureze, că trebuie să accept internarea. (...)

Mai tîrziu aveam să aflu că joi 13 și vineri 14 noiembrie, Elena l-a vizitat pe psihiatru și l-a implorat să-i acorde un răgaz de trei zile pînă la internare. El a cedat, cu siguranță, rugămintelor ei și a rămas stabil, dacă nu intervenea nimic nou, să merg la clinica Le Vésinet luni 17 noiembrie. Am găsit cu mult mai tîrziu în corespondența mea de la Școală o scrisoare expres de la psihiatrul Diatkine, datată și ștampilată vineri 14 după-amiază, care-i cerea Elenei un răspuns telefonic de „extremă urgență”. Scrisoarea a ajuns la Școală pe 17, nu știu de ce (întîrzierea poștei? ori portarul nu putuse să dea de mine întrucît nu răspundeam nici la telefon nici la soneria de la ușă?); în orice caz, după dramă. Reamintesc faptul că el nu putea nici să-mi telefoneze, nici să-i vorbească Elenei: *noi nu mai răspundeam*.

Duminică 16 noiembrie la ora nouă, ieșit dintr-o noapte de neexplicat și pe care de atunci n-am fost în stare să mi-o explic niciodată, m-am trezit la piciorul patului, în halat, Elena întinsă în fața mea, iar eu continuînd să-i masez gîtul, cu intensă senzație că antebrațele mă dureau tare de tot: masajul, firește. Apoi am înțeles, nu știu cum, doar după nemîșcarea ochilor ei și după acel nefericit vîrf de limbă dintre dinți și buze, că era moartă. M-am repezit afară din apartament spre infirmeria unde știam că-l găsesc pe doctorul Etienne, urlînd. Destinul lovise.

Prezentare și traducere de
Nina Ivanciu

Marți și sîmbătă

• Este știut faptul că Shakespeare și Cervantes au murit în aceeași zi. Dar, făcînd calcule amănunțite, Michel Tournier (în imagine) face public faptul surprinzător că Shakespeare a murit marți 23 aprilie 1616,

iar Cervantes sîmbătă 23 aprilie 1616. Explicația? Calendarul gregorian a intrat în vigoare în Spania din 1582, în timp ce calendarul iulian s-a menținut în Anglia pînă în 1752, „protestanții preferînd să fie în dezacord cu soarele decît de acord cu papa”. Deci Cervantes a murit la 23 aprilie după calendarul gregorian, iar Shakespeare, zece zile mai tîrziu, dar tot la 23 aprilie, după calendarul iulian (de fapt, 3 mai).

„Azi explodează bomba”

• Sub acest titlu s-a publicat, în *Sydsvenska Dagbladet*, un scurt fragment din spumoasa carte a lui Sven Delblanc, „Semințe pentru păsări”. În dialogul respectiv, cu argumente de un savuros umor, se propune candidatura la Premiul Nobel a doi scriitori-fantomă:

„Anul ăsta trebuie să alegem un turc, declară Secretarul. Eu l-aș vrea pe Kemal și cum i-o mai zice. Am parcurs deja Tasmania, Țara de Foc și Mongolia în vînătoarea noastră neobosită după genii subestimate. Kemal e îngrozitor de subestimat. - Bolivianul meu e așa de subestimat că nici măcar nu a fost publicat, spuse și Artur. Argumentul

cîntărea greu și Secretarul se făcu la fel de palid ca și bustul său de marmură. Într-adevăr, Kemal fusese publicat, chiar dacă numai în revistele de etnografie. Era vorba despre un cîntec păstoresc pe care obișnuia să-l cînte oilor sale. [...]

-Nimeni nu e perfect, reluă Secretarul, dar Kemal e aproape la fel de subestimat. - Ba nu! Eu îl vreau pe bolivianul meu, altfel mă fac foc! replică Artur...”

Și dialogul continuă în aceeași notă, aducînd cîștig de cauză Secretarului în detrimentul lui Artur, care nu e altul decît cunoscutul scriitor suedez Artur Lundkvist.

Aniversarea unui editor

• La Camaiore, în Toscana, și-a sărbătorit a 95-a aniversare Gottfried Bermann Fischer (în imagine), medic, artist plastic și mai ales editor. În 1925 se căsătorește cu Brigitte Fischer, fiica editorului Samuel Fischer. La moartea acestuia, în 1934, preia conducerea editurii, publicînd mulți tineri ca Manfred Hausmann, Carl Zuckmayer etc. În epoca nazistă e nevoit să-și transfere editura la Viena, Stockholm și apoi să plece în exil în SUA, unde întretine relații de prietenie cu Thomas Mann, Thornton Wilder și Arthur Miller. La sfîrșitul războiului,

revenit în Germania, se instalează la Frankfurt pe Main. Aici se apropie de Hermann Hesse, Hugo von Hoffmannstahl și Alfred Döblin ca și de vecinul lui din Toscana, Henry Moore, alături de care expune la Londra și Florența. Odată cu aniversarea, s-a deschis și o expoziție de picturi recente și sculpturi mai vechi ale lui G.B. Fischer.

Din nou Eugen Ionescu

• *Cîntăreștea cheală* a devenit, din 1950, cînd a fost pusă în scenă de Nicolas Bataille, o emblemă a teatrului francez de după război. Cu toate acestea, piesa a interesat, de-a lungul anilor, prea puțini regizori tineri. Unul dintre ei este Jean-Luc Lagarce, autor, actor, regizor, animator al Teatrului Rulotei din Besançon. El va fi prezent la Teatrul „Le Bel Image” (Valence) cu un spectacol *Cîntăreștea cheală*: o demonstrație - apreciază specialiștii - de virtuozitate și subtilitate, în care se amestecă elementele imaginativului și ale hazardului și care încearcă să descopere în impasurile limbajului propuse de textul ionescian prăpastia infinită dintre cuvinte și lucruri, fragilitatea a ceea ce credem că reprezintă propriul nostru destin.

Poveste de iarnă

• Noul film al lui Eric Rohmer, *Poveste de iarnă*, al doilea din ciclul „Povești din cele patru anotimpuri”, este apreciat de Andreas Kilb, cronicarul cinematografic al revistei „Die Zeit”, pentru autenticitatea simplă a evocărilor. „Pentru Rohmer, Parisul nu este un cifru, ci chiar un oraș. Străzile sînt reale, casele altceva decît culise, iar chipurile omenești chipuri, nu măști”.

Casa spiritelor

• Viitorul film al regizorului danez Bille August (care a obținut

Palme d'or la Cannes 1992 cu „Cele mai bune intenții”) va fi inspirat din romanul de succes „Casa spiritelor” al chilienei Isabela Allende. Filmările vor începe în ianuarie 1993, reunind în distribuție pe Glenn Close și Jeremy Irons.

Land-art

• „Cîmp cu fulgere” se numește uriașă instalație de land-art montată de artistul american Walter de Maria în Nevada, propunîndu-și, în acea zonă cu frecvente furtuni, să antreneze forțele naturii în efectul

artistic al ansamblului. Pentru vizionarea operei, a luat ființă un lanț de facilități practice: moteluri, bodegi, vehicule etc., totul cu un subliniat caracter „boem”, neconformist.

Absolutismul ineficace

• ... se intitulează eseul polemic apărut de curînd la editura Plon sub semnătura lui Jean-François Revel. Eseul poartă titlul *Hipertrofia prezențială*, autorul pu-

nînd în discuție rolul omnipotent al președintelui, care „alterează aplicarea democrației, sterilizează talente și paralizează activități publice”.

Ei nu muncesc, ei vizionează

• Regizorul american de culoare Spike Lee a lansat comunității negre apelul de a nu se duce la lucru pe data de 20 noiembrie ci de a veni la premiera filmului său „Malcolm X”. Compania Warner, care distribuie

filmul (deja foarte controversat) al lui Lee, a hotărît să ramburseze cheltuielile pe care patronii săilor de cinematograf se gîdesc să le facă pentru a asigura securitatea acestora...

Sarajevo, agresori și victime

LI SE DAU ajutoare umanitare, fiindcă ei nu au timp să se ocupe de culturi agricole și de produse industriale: se află în război fratricid. Tot agresorii îi mai și împușcă pe eroicii mesageri ai generozității, ce pătrund printre fronturi primejdioase și mortale cu avioane și camioane încărcate cu medicamente, hrană și îmbrăcăminte ca să nu moară de foame și ger cei afectați de război. Iar bolnavii, răniți din spitale trebuie, în concepția pușcașilor, nu numai să fie lăsați pradă morții, ci să mai fie și măcelăriți. Merge această fracțiune de lume cu capul în sus?

Culmea e că noi sîntem prieteni buni și cu atacatorii și cu victimele din țara iugoslavă, mai nou cu popoarele fostei Iugoslavii, avem tradiții profunde de cooperare, iar istoria noastră și cea a vecinilor de la sud-vest nu cunoaște conflicte. Dimpotrivă, avem punți de înțelegere sinceră prin chiar românii din Banatul sîrbesc și prin sîrbii din Banatul românesc, de pildă, ca să nu mai vorbim de cetatea Porților de Fier ale luminii, ce-și răspîndește energia pe

ambele maluri ale Dunării.

Dar noi ne opunem, alături de celelalte țări, agresionilor bazate pe așa-zisa purificare etnică, respingem acțiunile războiului civil ce se încrîncenează în numele otrăvit al exclusivității am putea zice tribale, ținînd de epoca de piatră. Chiar dacă Sarajevo amintește de motivul asasinatului declanșator al primului război mondial, considerăm că ceea ce se întîmplă în țările iugoslave nu e un sindrom balcanic, ci o răbufnire postcomunistă a naționalismului, intolerant, exclusivist.

Noi reprezentăm o țară cu o relativă liniște și stabilitate, oricîte greutăți întîmpinăm, fapt ce ne determină să susținem că Balcanii nu mai reprezintă un butoi cu pulbere al Europei, chiar dacă dramele iugoslave încă nu s-au domolit.

Foarte straniu e că în ținuturile bosniace se amestecă ideea de agresor cu aceea de victimă, agresorul devenind victimă chiar, și invers, sau în fiecare existînd și cruzimea și durerea. Asistăm la o descentralizare a comenzii și la o pulverizare a răspunderii, încît

nimeni nu mai ascultă de nimeni, fracțiuni de armate luptînd fără ordin, cu obstinație și de capul lor, aproape orbește și haotic, din cauza simplă a diferențelor de specific național și religios (sîrbi, musulmani și croați, respectiv creștini și musulmani), devenite diferende agravante.

Depunem eforturi și ne încadrăm în demersurile internaționale de embargo anti-iugoslav, prietenii noștri trebuie să aibă mai puține arme, iar sursele lor de muniție și combustibil pentru mașina de război trebuie să fie închise. Solicităm Occidentului să ne ajute la blocarea traficului străin al armamentului și muniției și petrolului pe calea de navigație dunăreană în special, dar și pe cea rutieră spre ceea ce a mai rămas din Iugoslavia. Logica pare simplă: dacă nu mai au copii praștie, poate nu mai sparg geamurile.

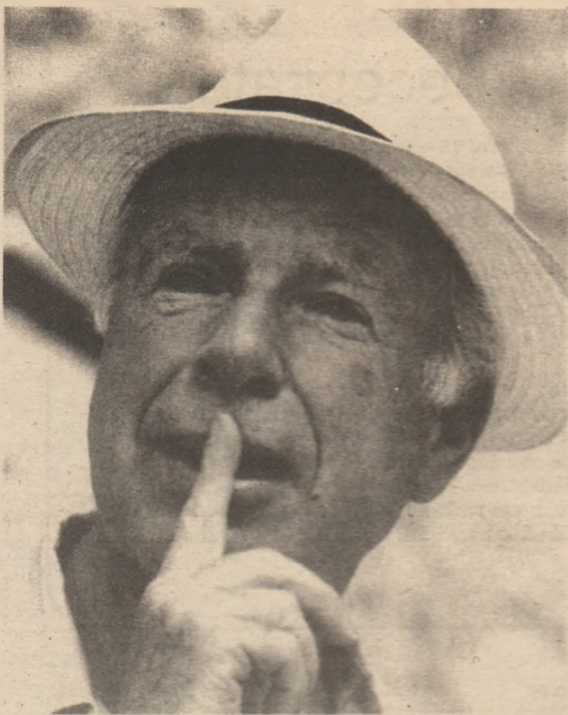
Dacă ar fi doar atît! Dar se pare că s-a ajuns la exacerbarea urii interetnice într-atît, încît s-au observat paroxisme înfiorătoare, de genul măcelurilor, al omorurilor în masă, al crimelor de război asemănătoare celor din lagărele

hitleriste și staliniste. Memoria ne aduce în față și chinuitoarele închisori comuniste de la noi, gropile comune avînd autori securiști notorii, ca și tortura crîncenă care a fost canalul acoperit de orori și ucideri.

Ajunge, fraților! De la Belgrad se aude glasul pacifist al rațiunii prin acțiunile ce le întreprinde primul-ministru Milan Panici. În ceea ce ne privește, credem cu tărie, nu e posibilă o iugoslavizare a țării noastre, în sensul conflagrației civile, sîntem un stat unitar, național și vom fi din nou o țară refîntregită în hotarele ei sfînte. Iar în privința colaborărilor reciproce, între potențialele noastre creatoare, economice, sociale și culturale, așteptăm cu încredere și ne străduim mai ales pe căi diplomatice să edificăm climatul normal pentru a relua și ridica la cotele scontate relațiile cu popoarele prietene din fosta Iugoslavie, ca și cu celelalte popoare ale lumii.

Ion Rahoveanu

Spusul și nespusul

• La editura Seuil a apărut luna aceasta volumul *Puncte de suspensie*, subtitulat *44 de ani de explorări teatrale* de Peter Brook (în imagine). Magicianul teatrului stăruie, între altele, asupra relației dintre text și interpretarea actorilor. „Legătura dintre cuvintele

unui text și ceea ce nu se spune e ciudată. Orice idiot poate să declame ceea ce e scris. Dar să faci să apară ceea ce se ascunde între un cuvânt și celălalt cere atîtă subtilitate încît în majoritatea cazurilor e dificil să discerți ce revine actorului și ce autorului”.

Nu realism social!

• Staffan Valdemar Holm este unul dintre cei mai interesați regizori danezi tineri. El și-a creat o reputație solidă, lucrînd la teatrele instituționalizate cît și la cele independente, experimentale, avangardiste. După ce, anii trecuți, a pus în scenă spectacole cu „Domnișoara Julia” de Strindberg la Noul teatru experimental scandinav, recent a fost angajat ca regizor principal la teatrul orășenesc din Malmö, Suedia. Într-un interviu, la întrebarea despre genul de piese pe

care intenționează să le promoveze, Holm a afirmat: „Este încă prea devreme pentru un răspuns exact. Dar vor fi spectacole în concordanță cu concepția mea continentală despre teatru. Nu așa de mult realism social suedez cu descrierile clasice ale sărăciei. În Suedia, prin tradiție, se caută să se redea „adevărul teatral”. Eu prefer „minciuna teatrală”, iluzia, jocul dublu, conștiința formei, mișcările în spațiu etc.”

Slujbă postumă

• De la jumătatea lui mai și pînă la sfîrșitul lui septembrie s-au vîndut 50000 de exemplare din opera lui Prévert în ediția Pléiade. E un record de vînzare a celebrei colecții. În același timp, poetului i

s-a găsit și o... slujbă postumă. Imaginea sa dintr-o fotografie de Robert Doisneau e folosită de „Nouvel Observateur” ca reclamă pentru oficiul forțelor de muncă.

Teatru verde

• Este vorba despre o piesă ecologică scrisă de un scriitor ecologist, jucată într-un decor ecologic, și produsă de „Théâtre du Roseau”, cu un titlu predestinat: „Omul care planta copaci”. Spectacolul va fi creat la Manosque pe 7 noiembrie și va cunoaște peste două sute de reprezentații într-un turneu prin Franța.

Omul exceselor

• Léon Daudet (1867-1942), fiul lui Alphonse Daudet, a fost un om al tuturor exceselor. Pamfletar strălucit, naționalist convins, mare descoperitor de talente, critic erudit și vehement, el ocupă un loc important în viața politică și literară a primei jumătăți a secolului nostru. François Broche, autor

specializat în biografii (Barrès, Anna de Noailles) publică acum, la editura Laffont, un portret viu și complex al acestei turbulente figuri.

Picturi de Oscar Epfs

• Opera picturală semnată de Oscar Epfs - pseudonim care îl ascunde pe cunoscutul scriitor Lawrence Durrell - va fi expusă împreună cu documente fotografice și ediții rare la Centrul de Studii și Cercetări Lawrence Durrell de la Sommière în Gard.

Caronia

• Renaud Camus a inventat o țară, undeva în Europa de Est, numită Caronia, ai cărei regi se numeau odinioară Roman. Recent, R.Camus a publicat la Gallimard romanul *Călător, toamna* ce continuă linia din *Roman rege* (1983) și *Roman furios* (1987).

Rubrică realizată pe baza lecturilor din revistele: Lire, CRAC, Sydsvenska Dagbladet, Première, Die Zeit, Dag, Le Nouvel Observateur, Livres de France, La Quinzaine Littéraire, Le Point, Cahiers du cinéma.

REVISTA REVISTELOR STRĂINE

„7 à PARIS“

DUPĂ numai o jumătate de an de apariție (revista a scos primul număr din noua serie în martie anul acesta), „7 à Paris” a devenit deja un ghid indispensabil („incontournable”, cum zic parizienii) celor care nu știu ce să aleagă dintre toate „tentatiile sfintei Luteți”... Un ghid șic, totodată - căci, spre deosebire de sempiternelle „Pariscope” și „L'officiel des spectacles” aduce un punct de vedere „branché”, cîte o dezbatere săptămînală „musclée” și, în general, un ton „vachement sympa” în tratarea actualităților - fie ele culturale sau nu.

Numărul 566 al hebdomadurului anunță, de pe copertă, un întreg dosar „Sex - cinema”, incluzînd un dialog între Pascal Bruckner și Roman Polanski, prilejuit de ieșirea pe ecranele pariziene a filmului acestuia din urmă, realizat după romanul celui dintîi - „Lunes de fiel”: mai există oare (încă!) tabuuri erotice? pare a fi tema debaterii între cei doi, prilej - pentru Bruckner - să facă această constatare: „Nu prea se poate rîde și face dragoste în același timp”, iar Polanski să remarcă: „Poveștile de dragoste au, oricum, sfîrșituri triste...” Jean Stern (redactorul-șef al revistei) semnează cronică filmului, intitulată „A lua luna de pe cer”, în timp ce Aurélien Ferenczi (același care s-a închis cu cei doi „lunatici” într-o cameră a hotelului Bristol pentru a lua interviul) continuă „pe aceeași temă” (mai... aplicat totodată), realizînd o sinteză a „Popoului pe ecran: pe-aici intrarea?” - prilejuită de evenimentele consecutive constituite de filme precum „Amantul” (după Duras), „Basic Instinct” și același „Lunes de fiel”: ce au „în comun” aceste trei filme înțelegeți din titlu! Articolul-sinteză arată, totuși, că „profesioniștii sînt unanimi în a aprecia că sexul face din ce în ce mai puțin să se vîndă un film”: pentru ca spectatorii să se intereseze cu-adevărat mai e nevoie ca filmul respectiv să conțină o intrigă solidă (preferabil polițistă, sau măcar melo) și ca actorii/actrițele care acceptă scenele nude să fie nume cît de cît răsunătoare!...

Rubricile fixe ale săptămînalului cuprind anchetele „Parisul arde?” (în numărul acesta: „Legea trotuarului”, legată de drepturile pietonilor care, la Paris, au de făcut, vail slalomuri printre terase de cafenele, lucrări de fațadă etc), sugestiile imobiliare sau gastronomice (de la „Mîncăți acasă” la nota de plată a unui restaurant), „Tema de-acasă” (un interviu-test cu o personalitate - cîntăreți, prezentatori TV, artiști - care trebuie să răspundă la un set de întrebări de cultură generală), „Spioana teraselor” (în fiecare săptămîină, o colaboratoare a revistei se așează la o masă de cafea, înregistrînd conversațiile înconjurătoare), alături, firește, de toate rubricuțele consacrate noutăților în materie de film, teatru, muzică,

artă plastică..., cu topuri la care răspund specialiști, cu informații de tot felul - de la rock la muzică clasică, de la operă la mică publicitate -, totul alert, amuzant, cu titluri care-ți agită ochiul: într-un cuvînt, cu tot ce ai nevoie ca „să ieși”; căci, cum spunea sloganul publicitar în săptămînile anterioare apariției revistei: „Poți să ieși fără ea, dar este un Paris/ pariu riscant!” (A.L.Ş.)

LIRE

NUMĂRUL pe septembrie al revistei anunță o „schimbare la față” pentru luna viitoare în prezentarea mai atractivă a textelor incluse în sumar. Se poate constata, chiar în acest număr, o altă „schimbare la față”. Este vorba de o dominantă a „faptului de viață” în concurență cu ficțiunea romanescă. Ancheta lui Pierre Assolonne dovedește înclinarea nu numai a scriitorilor, a oamenilor de cultură ci și a oamenilor obișnuiți (cam trei milioane după estimarea Asociației pentru autobiografie și patrimoniul autobiografic, în Franța) de a ține un jurnal. Aparițiile editoriale din această toamnă o confirmă. Fragmentele alese din volumele recent apărute exemplifică clar această tendință a implicării directe în viață a autorilor, poate chiar mai mult, o necesitate de a cunoaște și reda, fără argumente specifice arsenalului scriitoricesc, întîmplările din realitatea înconjurătoare, implicate direct în fenomenele politico-economico-sociale ale contemporaneității. Ancheta *În secretul sectelor* întreprinsă de Jacques Cotta și Pascal Martin continuă involuntar expozeul, dezvăluind racilele unui comportament labil de care profită așa-zigii purificatori ai conștiinței, creatori de secte care proliferază, speculînd slăbiciunile, neîmplinirile, frustrările unor oameni, indiferent de pătura sau clasa socială cărora le aparțin. O educație incompletă, școala neîntînd seama de mutațiile ivite în evoluția societății, contribuie încă din adolescență la dezarmarea în fața durității problemelor cotidiene, a celor care au în buzunar o diplomă de absolvire. *Viața gîrgărișelor este destul de monotona*, volumul incitant al profesoarei Corinne Bouchard o afirmă. Victimele apar, sinucideri, omoruri, violuri, droguri. Ce le determină? Peter Harry Brown și Patte B. Barham în anchetarea ultimelor săptămîni de viață ale celebrei actrițe sex-simbol Marilyn Monroe dezvăluie adevărul cu toată cruzimea. În afara acestor demonstrații concrete, sumarul revistei este completat, pe aceleași coordonate, de mărturia romanțierului Jean Echenoz, de extrasele din noile romane de Ismail Kadaré *Piramida* și Patrick Modiano *Trece un circ*. (A.F.)

Romania literară

Calea Victoriei 133-135, București, sector 1.
Telefoane: 50.62.86, 50.47.28, 50.33.69, Fax: 12.82.53.

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - redactor șef, Mihai Pașcu - secretar general de redacție, Alex. Ștefănescu, Andreea Dociu (critică și istorie literară), Constanta Buzoa (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Maria Ionescu (secretar de redacție), Mihai Grecu (tehnoredactor), Elena Horasangian, Laura Popa, Nina Pruteanu, Alexandra Voicu (corectură), Elena Mareș (stenodactilografă), Andriana Fianu, Nicoleta Micu (secretariat), Maria Micu (curier).

Colegiul de conducere: Nicolae Manolescu, Gabriel Dimisianu, Mihai Pașcu, Alex. Ștefănescu, Adriana Bittel, Ștefan Aug. Dolniceanu (reprezentant al Uniunii Scriitorilor) și Valentin Racovița (reprezentant al grupului de publicații Topaz).

Paginație pe calculator: George Cojocariu, Mircea Stoian.

Correspondenți: Mircea Iorgulescu (Paris și München), Dorin Tudoran (Washington).

Editor:

Topaz G.A. srl.

Președinte:

Octavian Mitu

● În EVENIMENTUL ZILEI nr. 100 se anunță cu litere mari retragerea lui Mircea Dinescu de la conducerea Uniunii Scriitorilor. În nr. 101 al aceleiași ziariștirea este dezmințită - este drept, cu litere mai mici. În modul acesta, timp de 24 de ore, adversarii lui Mircea Dinescu au avut prilejul să jubileze. Cum însă ei sînt puțini la număr, sugerăm publicației conduse de Ion Cristoiu - dacă tot urmărește să facă plăcere cititorilor săi - să anunțe demisia unui personaj mult mai important, cu milioane de opozanți. Și, dacă se poate, nici să nu mai dezmințitărea... ● Adrian Năstase se adresează, prin intermediul unor scrisori, ziarului ROMÂNIA LIBERĂ, explicînd că numirea de către d-sa a lui Marcel Avram ca ambasador cu „însărcinări speciale” face parte dintr-o acțiune de atragere a românilor „din afara granițelor țării în susținerea intereselor României”, că este „onorific” și „neremunerată”. În replică, Petre Mihai Băcanu adresează - în nr. 772 al ziarului - cîteva întrebări ministrului nostru de externe, recent convertit la fedesenism: „1) Cînd a apărut această funcție în nomenclatorul MAE și cine a aprobat-o; 2) Dacă s-a cerut cumva aprobarea Parlamentului în acest sens; 3) Care sînt criteriile de selecție a persoanelor pentru acest gen de ambasador; 4) În ce constau, în mod concret, aceste „însărcinări speciale”; 5) Cum sînt recompensați acești oameni, dintre „românii de excepție din străinătate” dacă funcția e „onorifică” și „neremunerată”; 6) Cine sînt ceilalți ambasadori cu „însărcinări speciale” ai României, dacă nu cumva acest lucru e secret de stat. Dacă este vorba de „însărcinări culturale”, un Sergiu Celibidache, Paul Goma, Emil Cioran, Monica Lovinescu sau Eugen Ionescu au devenit ambasadori specialiști?” În final, Petre Mihai Băcanu își exprimă speranța că va primi răspuns la toate întrebările. Îl suspectăm de un optimism excesiv sau de o...fină ironie ● În zadar s-a bucurat Dan Pita obținînd „Leul de Argint” pentru Hotel de lux. În zadar s-au entuziasmat specialiștii, în zadar și-a exprimat și publicul larg interesul, făcînd coadă la casa de bilete. Cristian Tudor Popescu ne anunță că filmul este un „spanac” și că distincția primită la Veneția trebuie considerată un „leu de tinichea” (ADEVĂRUL nr. 223). Același Cristian Tudor Popescu, în același context, susține că și multe premii Nobel sînt acordate, în mod nejustificat, unor „ilustri necunoscuți de prin Africa Occidentală sau Caraibe”. Ni se confirmă astfel bănuiala, pe care o aveam de multă vreme, că nici un gir din lume nu este inatacabil. Totuși, îndrăznim să credem - cu speranța că nu o să-l supărăm prea tare pe ziaristul de la Adevărul - că scriitorii care primesc Premiul Nobel nu sînt cu totul lipsiți de talent ● S-a făcut publicitate imensă pe tema schimbării la față a ziarului Tineretul Liber. Încercători, am cumpărat și noi primul număr din noua serie și am descoperit că transformarea constă deocamdată într-o... promisiune: aceea a membrilor redacției că nu se vor

● Titlul de mai sus e o zisă a lui Ion Stratan din CUVÎNTUL DE AMBE SEXE nr. 5 (serie nouă), unde postul are - mai nou - o rubrică intitulată *Vineria lui Crusoe*, zi de post și paradox, în care e permisă doar cafeaua cu sare („Paradoxul zilei - să ai un precedent ales pe care nu l-ai ales“). ● Această serie nouă, pornită în re minor, o cheie cam tristă, capătă de la un număr la altul vivacitate și linie melodică originală, depășind CUVÎNTUL mună (ce plutește deasupra unor ape car tulburele) prin dozajul echilibrat de pozitiv-negativ, masculin-feminin, ars (amatoria) și fiert (profesionist) în suc propriu ● Astfel, aflăm că la Conferința internațională „etică și psihiatrie“ ce a avut loc între 2-4 octombrie la București, dl. Banu Rădulescu a făcut o propunere pentru O.N.U.: „Plecând de la constatarea că, în decursul istoriei, de foarte multe ori au ajuns în fruntea popoarelor conducători bolnavi, țarași peihic sau de-a dreptul nebuni, care au adus atîta jale și propriului popor și altora, cred că e absolut necesar să se introducă de urgență între drepturile inalienabile ale omului și DREPTUL OMULUI DE-A AVEA CONDUCĂTORI SĂNĂTOȘI MINTAL. (...) În definitiv, dacă pentru a conduce un simplu vehicul îți se pretinde un amănunțit certificat medical, de ce n-ar fi posibil ca un certificat medical similar să fie impus și celor ce aspiră la conducerea unui popor?“ Acest certificat, eliberat de o policlinică internațională sub egida ONU în urma unor investigații complexe făcute cu cele mai moderne mijloace, ar fi necesar, credem noi, nu numai șefilor de state, de guverne și de partide, ci și parlamentarilor. Deși nici n-ar fi nevoie de „cele mai moderne mijloace de investigare“ ca să-ți dai seama că în Parlamentul nostru proaspăt așeas sînt cîțiva care încalcă și apasă cu atîngul pe acest încă nevalidat drept al omului. ● În pagina de interviuri *La vorbitor*, este continuată din nr. 4 discuția lui Augustin Frățilă cu Nicolae Breban despre exorcismul continuu, sub titlul șocant „Scriitorii mari n-au reflexe morale“. Interesant atît pentru cîlele vieții politice și literare din anii '60-'70 cît și pentru psihologia complexă a personajului N. Breban (un Z. Ornea al viitorului, care va studia perioada, va găsi aici material bogat), interviul păcătuiește doar prin întrebările prea „servite“ ale lui Augustin Frățilă. La întrebarea dacă va reveni în politică, romancierul răspunde: „- Bineînțeles, peste cinci ani. Nu știu dacă de o manieră directă, dar voi susține o anumită mișcare, poate că oameni din generația voastră... .. Mișcarea pentru România? - Nu, asta nu, pentru că este fascistoidă; și chiar dacă vor fi prieteni acolo, nu voi fi de partea lor, pentru că nu cred că fascismul poate fi un viitor al politicii

● „După aflarea rezultatelor alegerilor din 27 septembrie 1992, att electoratul român *conştient* cît şi Occidentul au rămas înmărmuriţi”, scrie în editorialul său din GAZETA DE VEST nr. 33 Sergiu Vaida. În privinţa conştienţei electoratului, credem ca lucrurile sînt ceva mai complicate decît cred cei care s-au supărat pe electoratul conservator din România. Cînd propui o idee nouă pentru mulţi dintre cetăţenii acestei ţări te poţi aştepta ca ea să nu fie receptată corect de la bun început. Dar cînd ideea în chestiune se întîmplă să fie - cum s-a şi întîmplat - neaşteptat sau confuz explicată sau lăsată să se explice singură, te poţi aştepta la rezultate şi mai rele decît acelea de la alegerile din 27 septembrie. De altfel, treptat, analiza care se face în presă campaniei electorale a Convenţiei Democratice ilustrează o sumedenie de erori, gafe sau, pur şi simplu, absenţe din strategia acestei campanii. ● Din aceeaşi revistă, un dicţionar, din care cităm, de tălmăcirea viselor: „Lemne a tăia - înaintare. Leu a vedea - înaintare. Lepros a vedea - moarte în casă. Liliac - spaimă. Livadă - bogăţie. Locuinţă a cumpăra - vei fi bogat. Locuinţă a dărîma - vei avea pagubă. Lopată - bogăţii multe. Lumină arzînd - înaintare repede - noroc mare. Lună a vedea - cîştig mare. Lună plină a vedea - schimbare. Lanuri multe a vedea - întîlnire cu prieteni. Luntre - plăcere. Luntre a merge cu ea - dăătoare de omor. Luptă a lupta pt. patrie - vei fi om cinstit de toţi. Lup a vedea - păzeşte-ţi

cinstea și onoarea. Măcelar - oaspeți mulți. Măcelărie a vedea - ospăț mare. Mac a culege - bucurie. Măgar a vedea - nefericire. Măgar a cumpăra - dobîndă. Măgar a bate - necaz, supărare. Maimuță a vedea - hulă, calomnie. Mal - cinste. Mănăstire - viață lungă și fericită. Mîncare bună - foamete. Mîncare cumpărînd - noroc." Cum la ora asta la Cotroceni se fac și se desfac jocuri politice pentru alcătuirea viitoarei administrații, ce-o însemna „Guvern a face”? ● Și tot în *Gazeta de Vest*, Daniel Elenesș își face sua culpa din pricină că ar fi publicat știrea că sîmbătă 26 septembrie a.c., dl Măgureanu s-ar fi aflat la Oradea. Cu o zi înainte de alegeri? S-ar fi putut? Să rămîna bucurăsenții de capul lor? *În ghețul vine de la Răsărit* se intitulează editorialul din CONTRAPUNCT, 31, în care Haniel Stănculescu, în stilul de-acum bine cunoscut, întocmește un bilanț al alegerilor, cu destul parapon, dar fără a da cu barda în alegători, ci socotind că dacă „patru milioane dintre noi au înțeles (vezi alegătorii conștienți din editorialul citat mai sus), înseamnă că, după o vreme, - poate nu prea lungă - și după nu puține cazne suflate și materiale se vor lumina și ceilalți." Asta e cu totul altceva. ● În intervalul revistei, Nicolae Prelupeanu afirmă că numai Dumnezeu știe ce o să se întîmple cu noi. Cu noi, scriitorii, și, se pare, cu noi, în general. Nu-l contrazicem, cu atît mai mult cu cît în ultima vreme în Capitală a

apărut un nou salut.: „Să n-auzim de mai rău“. ● Pe această temă, a binelui care ne așteaptă la iarnă, scrie Mircea Dinescu pe pagina întâi din ACADEMIA CĂTAVENCU, 41: „Străbunica mea, născută în comuna Soarăș de lângă Boflna acum 93 de ani (supărată și acum pe numitul Franț Iosif că o trăgea de codițe și îi puneia piedică pe cînd se întorcea de la școală), m-a și întrebât dacă Bush e cu Frontu' și dacă japonezii vor să le ia americanilor Ardealul... să nu credeți, boieri dumneavoastră, că mai tinerii săi colegi de tămie gîdesc altfel. Fedeseene! poate să dea liniștit din coada de la lapte. Bieții pensionari au învins pentru a doua oară în România. Și dacă pot înțelege conservatorismul țărânului - care are la ora asta hambarul full, care nu mai ascultă radio-șanț fiindcă acum îi cîntă tulburelul de 18 megawați în budană și îi care s-a vindecat de spaima că vine partidul și-i extrage vițelul din vacă - în schimb nu-i înțeleg pe profesioniștii cozii, anticomuniștii suavi și antițăraniiști feroci îndrăgostiți hulea de cumsecădenia realului“. În următorii patru ani avem tot timpul să înțelegem, și Mircea Dinescu și noi.

Cronicar

Abonamente: 3 luni — 650 lei; 6 luni — 1300 lei; 1 an — 2600 lei. Cititorii din străinătate se pot abona prin *Rompres Filatelica* — sectorul export-import presă. P.O. Box 12—201, telex: 10876, prsfir București, Calea Griviței 64—68.
Tiparul: TIPOREX. Tehnoredactare computerizată: SOFTCHIM S.A. ISSN 1220—6318